

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS INSTITUTAS

KRISTINA KAZIMIERSKAITĖ
(TARPTAUTINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA)

TARPTAUTINĖS ORGANIZACIJOS KAIP APSAUGOS ŠALIES GYVENTOJAMS
TEIKIMO SUBJEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas - prof.dr. Lyra Jakulevičienė

Vilnius, 2013

Turinys

Įvadas	3
1. Tarptautinė organizacija: sąvoka, tarptautinis teisinis subjektiškumas.....	6
1.1 Tarptautinės organizacijos sąvokos elementai: sutartinis pagrindas, nariai, tarptautinis teisinis subjektiškumas.....	7
1.2 Subjektiškumo teorijos.....	9
1.3 Valstybės ir tarptautinės organizacijos subjektiškumo apimtis	11
2. Apsaugos teikimo subjekto samprata tarptautinėje teisėje	20
3. Veiksminga apsauga: Veiksmingos apsaugos testas	29
3.1 Veiksminga teisinė sistema	29
3.2 Teikiamos apsaugos prieinamumas	31
3.3 Tarptautinių organizacijų teikiamos apsaugos veiksmingumas	32
4. Kilmės valstybėse veikiančių tarptautinių organizacijų teikiama apsauga šalies gyventojams- Kosovo, Afganistano, Irako atvejai.....	36
4.1 Kosovas.....	37
4.2 Afganistanas	45
4.3 Irakas	51
Išvados.....	57
Literatūros sąrašas	57
Santrauka	67
Summary	68

Įvadas

Žmogaus teisėms dėmesys buvo skiriamas visos žmonijos civilizacijos istorijos laikotarpiu, bet ne visada jis vienodai užtikrino tinkamą teisių apsaugą, jų reglamentavimą ir įgyvendinimą. Pasauliniai karai sukėlė ypač daug nuolatinių ir šiurkščių žmogaus teisių pažeidimų, kurie paskatino tarptautinę bendruomenę XX a. viduryje pakeisti požiūrį į žmogaus teises ir jų apsaugą. Tapo akivaizdu, jog siekiant veiksmingos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos nepakanka vien valstybių nacionalinių institucijų sistemos ir jų taikomų priemonių. Šiam tikslui pasiekti reikalinga tarptautiniu lygiu veikianti sistema. Veiksminga žmogaus teisių apsauga turi būti kiekvienos teisinės valstybės pagrindiniu bruožu, o pareiga ginti žmogaus teises pripažįstama viena pagrindinių valstybės institucijų funkcijų. Deja tenka pripažinti, jog ne visada valstybės sugeba apsaugoti savo gyventojus nuo grėšiančio pavojaus. Su žmogaus teisių teise glaudžiai susijusi pabėgėlių teisė, kuri būdama žmogaus teisių dalimi reglamentuoja santykius tarp valstybės ir jos jurisdikcijoje esančio užsieniečio, kuris negalėdamas pasinaudoti savo kilmės valstybės teikiama apsauga, ieško tarptautinės apsaugos nuo jo kilmės valstybėje grėšiančio pavojaus, pasireiškiančio žmogaus teisių pažeidimu.¹ Nepaisant to, jog negalėjimas pasinaudoti kilmės valstybės apsauga yra vienas esminių pabėgėlio sampratos elementų ir viena kertinių nuostatų, leidžiančių asmenį traktuoti pabėgėliu, iki šiol kyla nesutarimų dėl apsaugos teikimo subjektų. 2004 m. Tarybos direktyvos dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų² (toliau - Kvalifikavimo direktyva) 7 str. 1 d. B p. numatyta, jog apsaugą gali teikti valstybę ar žymią valstybės teritoriją valdančios partijos ar organizacijos, įskaitant tarptautines organizacijas. Pripažįstama, jog tarptautinės organizacijos subjektiškumas skiriasi nuo valstybės subjektiškumo,³ todėl šiame darbe bus siekiama atskleisti, ar tarptautinės organizacijos teikiama apsauga gali būti prilyginama valstybės apsaugai, o atsisakymas suteikti tarptautinę apsaugą remiantis tarptautinės organizacijos apsaugos buvimu suderinamas su 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso⁴ (toliau - 1951 m. Konvencija) nuostatomis.

¹ Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 18.

² Tarybos direktyva 2004/83/EB 2004m. balandžio 29d. Dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:07:32004L0083:LT:PDF>

³ Frid R. The Relations Between the EC and International Organizations. Legal theory and practice. Cambridge: Kluwer Law International, 1995. P. 19.

⁴ 1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso // Valstybės žinios. 1997, Nr. 12.

Problemos aktualumas. Plečiamasis apsaugos subjektų ratas, nustatytas Kvalifikavimo direktyvoje iššaukė nemažai kritikos, tačiau nors direktyva priimta dar 2004 m., iki šiol nėra gausi jos nuostatų aiškinimo praktika. Didėjant tarptautinės apsaugos poreikiui ir vystantis pabėgėlių teisei, vis aktualesnis tampa tarptautinės organizacijos kaip apsaugos teikimo subjekto klausimas, todėl šiame darbe bus siekiama įvesti daugiau aiškumo aiškinant, ar tarptautinių organizacijų teikiama apsauga yra pakankama siekiant užtikrinti pabėgėlių teisių apsaugą ir ar ji gali būti prilyginama valstybės teikiamai apsaugai. Darbo išskirtinumą lemia tai, kad ši tema išsamiai nenagrinėta nei Lietuvos, nei užsienio teisės literatūroje. Lietuvoje šios temos problematiką aptaria L.Jakulevičienė, L.Biekša. Užsienio teisės literatūroje šia tema pasisako O.Sidorenko, G.Clayton.

Darbo tikslas. Išanalizuoti, ar tarptautinių organizacijų teikiama apsauga gali garantuoti asmenų teisių apsaugą ir ar ji yra lygiavertė valstybės teikiamai apsaugai prieglobsčio teisės kontekste.

Darbo uždaviniai.

Atskleisti tarptautinių organizacijų tarptautinio subjektiškumo įtaką jų teikiamos apsaugos pobūdžiui.

Atlikti kai kuriose kilmės valstybėse veikiančių tarptautinių organizacijų teikiamos apsaugos šalies gyventojams atvejo lyginamąją analizę.

Išanalizuoti Kvalifikavimo direktyvos 7 str. 1 d. B punkte įtvirtintos tarptautinių organizacijų teikiamos apsaugos šalies gyventojams atitikimą tarptautinei bei pabėgėlių teisei.

Darbo hipotezė- Jungtinių Tautų Organizacijos bei NATO Kosove, Afganistane ir Irake teikiama apsauga neatitinka Kvalifikavimo direktyvos 7 str.2 d. nurodytų reikalavimų.

Tyrimo metodika. Darbe bus naudojami šie metodai: istorinis, loginis- analitinis, aprašomasis, apžvelgiant skirtingas teisės mokslininkų nuomones bei įvairių valstybių praktiką. Siekiant išanalizuoti atskirų valstybių praktiką ir probleminius tyrimo aspektus bus naudojamas lyginamasis metodas.

Darbo struktūra.

Pirmojoje darbo dalyje analizuojamas tarptautinių organizacijų ir valstybių subjektiškumas.

Antrojoje darbo dalyje analizuojama apsaugos teikimo subjektų, įtvirtintų 1951 m. Konvencijoje dėl pabėgėlių statuso ir Kvalifikavimo direktyvos 7 str. 1d.B punkte, samprata.

Trečiojoje darbo dalyje analizuojami Kvalifikavimo direktyvoje įtvirtinti efektyvios apsaugos kriterijai.

Ketvirtojoje darbo dalyje analizuojama tarptautinių organizacijų teikiama apsauga kai kurių kilmės valstybių praktikoje.

Kadangi šio darbo tikslas- išnagrinėti tarptautinių organizacijų teikiamą apsaugą šalies gyventojams lyginant su valstybių teikiama apsauga, visų pirma tikslinga aptarti tarptautinės organizacijos bei valstybės sampratą tarptautinėje teisėje, bei šių dviejų tarptautinės teisės subjektų požymius.

1. Tarptautinė organizacija: sąvoka, tarptautinis teisinis subjektiškumas

Pasaulyje vis tvirčiau įsitvirtina tarptautinės organizacijos, be kurių dabar sunku įsivaizduoti tarptautinius santykius. Stiprėjantis valstybių tarpusavio ryšys skatina daugiašalį bendradarbiavimą. Viena iš daugiašalio bendradarbiavimo formų - tarptautinių organizacijų atsiradimas ir jų funkcionavimas. XXI a. vis daugiau lokalių problemų tampa globaliomis, todėl tarptautinėje arenoje pastebima stiprėjanti tarptautinių organizacijų įtaka tarptautinių santykių formavimuisi. Siekiant sumažinti grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui, užtikrinti socialinę ir ekonominę valstybių gerovę, tarptautinės organizacijos pertvarkomos, steigiamos naujos, efektyvesnės institucijos. Dažniausiai jos steigiamos spręsti klausimams, susijusiems su taikos ir saugumo užtikrinimu, socialine, ekonomine, demografinė, ekologine, padėtimi. Svarbiausia visgi yra taikos ir saugumo užtikrinimo sritis, kuri susijusi su kitomis pasaulinėmis problemomis. Tarptautinės organizacijos teisės doktrinoje vertinamos skirtingai. Teigiama, jog tarptautinės organizacijos nesugeba spręsti pačių svarbiausių tarptautinių problemų, todėl tarptautinė organizacija apibrėžiama kaip nereikšmingas tarptautinių santykių subjektas.⁵ Remiantis kitu požiūriu, globalias problemas įmanoma išspręsti tik konsensusu, todėl tarptautinių organizacijų kompetencijai priskiriamas svarbiausių tarptautinių sprendimų priėmimas.⁶Verta pastebėti, jog XX a. antrojoje pusėje ženkliai padidėjęs tarptautinių organizacijų skaičius sąlygojo glaudesnio valstybių tarpusavio bendradarbiavimo stiprėjimą.

Pasaulyje egzistuoja apie 5000 tarptautinių organizacijų, tačiau nepaisant tokios organizacijų gausos ir egzistuojančių skirtumų nagrinėjant tarptautinių organizacijų sampratą svarbu paminėti, jog egzistuoja bendrieji požymiai, būdingi visoms organizacijoms nepaisant jų narių skaičiaus, struktūros ar įtakos tarptautiniams santykiams. Būtent šių požymių dėka formuluojama tarptautinių organizacijų samprata. Italų profesorius D. Ancilotti tarptautines organizacijas vadina kolektyvinėmis institucijomis, kurios steigiamos bendrai kelių valstybių, ir kurių valia tarptautinės teisės požiūriu laikoma subjektų kolektyvo valia bei sukelia tam tikrų

⁵ Paul F. Diehl. The Politics of Global Governance: International Organizations in an Interdependent World. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005. P.3.

⁶ Žalimas D, Žaltauškaitė-Žalimienė S, Petrauskas Z ir kt. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001. P.17.

teisinių padarinių.⁷ Taigi apibrėžimas apibūdina tarptautinių organizacijų teisinę valią kaip visų jos narių bendrą valią. Amerikietis profesorius H. Kelsen tarptautinę organizaciją vadina organizuota tarptautine bendrija, kuri steigiama tarptautine sutartimi, nustatančia specialias bendrijos institucijas tikslams, kuriems įsteigta ši bendrija, vykdyti. Tuo tarpu egiptietis profesorius A. El Erian (1968 m.) tarptautinę organizaciją apibūdino kaip valstybių asociaciją, o rusiškoje teisės doktrinoje tarptautinė organizacija laikoma valstybių susivienijimu.⁸

Visgi iš įvairių teisės literatūroje pateikiamų tarptautinių organizacijų sampratų priimtinausia tarptautinėmis organizacijomis vadinti tarptautinius nuolatinius tarpvyriausybinių ir nevyriausybinių pobūdžio junginius, įsteigtus tarptautiniu susitarimu siekiant spręsti jų steigimo aktuose nurodytas tarptautines problemas ir skatinti šalių bendradarbiavimą.⁹ Taigi tarptautinių organizacijų samprata apima dvejopas organizacijas – tarpvyriausybines ir nevyriausybines.

Tarpvyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų

Tarpvyriausybinių organizacijomis priimta vadinti tarptautinių sutarčių pagrindu sudarytas organizacijas. *Nevyriausybinių organizacijomis* vadinamos tarptautinės organizacijos, kurių nariais gali būti pavieniai asmenys ar tokių asmenų grupės, kurios neturi įgaliojimų veikti valstybės vardu. Tuo tarpu tarpvyriausybinių organizacijų jungia valstybes arba kitas tarptautines organizacijas (pvz.: Europos Sąjungą). Tai pagrindinis skiriamasis tarptautinių tarpvyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų požymis. Pažymėtina, jog tarptautinės tarpvyriausybinių organizacijos turi kur kas didesnę reikšmę nei nevyriausybinių, nes tik valstybių vyriausybės gali veiksmingai spręsti pasaulinio masto problemas. Antra, tik tarptautinių tarpvyriausybinių organizacijų steigimą ir veiklą reguliuoja tarptautinė teisė, nes tik jos kuriamos valstybių susitarimu, pačioms valstybėms dalyvaujant šių organizacijų veikloje ir vėliau priimant svarbius sprendimus. Išvardintieji tarptautinių organizacijų bruožai įrodo, kad tarptautinės organizacijos sąvoka yra išplėtotą, apimanti tarptautinės teisės normas, turinti funkcionuojančią institucinę sąrangą, lygiateises nares, kurios yra atsakingos už svarbių problemų sprendimą taikiu, derybų būdu. Tai reiškia, kad tarptautinės organizacijos yra svarbūs tarpvalstybiniai dariniai, kurių įtaka priklauso nuo organizacijos narių veiksmingumo ir gebėjimo išspręsti iškilusias problemas.

1.1 Tarptautinės organizacijos sąvokos elementai: sutartinis pagrindas, nariai, tarptautinis teisinis subjektiškumas

⁷ Ten pat, P.38.

⁸ Ten pat, P.38.

⁹ Archer C. International Organisations. London: Taylor and Francis Group, 2012. P.32.

Sutartinis pagrindas

Tarptautinė organizacija įsteigiama sudarius tarptautinę sutartį, kuri tampa šios organizacijos steigiamuoju dokumentu dar kitaip vadinamu įstatais. Remiantis 1969 m. Vienos Konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės, tarptautinė sutartis - tai tarptautinis susitarimas, sudarytas tarp valstybių raštu ir reguliuojamas tarptautinės teisės nepriklausomai nuo to, ar šis susitarimas yra viename ar dviejuose, ar keliuose susijusiuose tarpusavyje dokumentuose, taip pat nepriklausomai nuo konkretaus jo pavadinimo.¹⁰ Ši tarptautinė sutartis ypatinga tuo, jog skirtingai nei kitos tarptautinės sutartys, ji ne tik sukuria sutarties šalims teises bei pareigas- šios sutarties pagrindu atsiranda tarptautinė organizacija. Būtent sutartinis pagrindas laikomas tarptautinės organizacijos sampratos pagrindu, nes sutartis, sukurianti organizaciją, apibrėžia jos kompetencijos ribas, nustato organizacijos tikslus, struktūrą. Būtent sutartinis pagrindas nulemia teisinės prigimties bei tarpvalstybinio organizacijos pobūdžio egzistavimą.¹¹

Nariai

Dauguma atvejų jais tampa suverenios valstybės, tačiau tarptautinių organizacijų nariais gali būti ir kitos tarptautinės organizacijos bei nesavavaldžios teritorijos(asocijuoti nariai). Asocijuotų narių teisių apimtis yra siauresnė nei valstybių. Jos neturi balsavimo teisės, jų atstovai negali tapti organizacijos institucijų nariais.

Tarptautinis teisinis subjektiškumas

Tarptautinio teisinio subjektiškumo buvimas reiškia, jog tarptautinėms organizacijos suteikiama tam tikrų teisių bei pareigų visuma. Nagrinėjant tarptautinių organizacijų sampratą bei šių organizacijų tarptautinį teisinį subjektiškumą, būtina atkreipti dėmesį į tai, jog tarptautinių organizacijų tarptautinis teisinis subjektiškumas skiriasi nuo valstybių tarptautinio teisinio subjektiškumo.

Pastebėtina, jog teisės doktrina tarptautinį teisinį subjektiškumą gana ilgai siejo tik su valstybėmis. Ginčai dėl tarptautinių organizacijų tarptautinio teisinio subjektiškumo baigėsi po Antrojo pasaulinio karo įkūrus JT.¹² Verta pažymėti, jog Jungtinių Tautų organizacijos (toliau - JTO) steigiamajame dokumente nebuvo tiesiogiai nurodyta, jog tarptautinė organizacija yra tarptautinės teisės subjektas. Tai lėmė vis dar ryškus pasipriešinimas idėjai, jog valstybių ir tarptautinių organizacijų tarptautinis teisinis subjektiškumas turi būti vienodas. JTO įstatų 104, 105 str. teigiama, jog tarptautinė organizacija kiekvienos savo valstybės narės teritorijoje turi tokį teisingumą, kurio reikia jos funkcijoms vykdyti ir tikslams pasiekti, taip pat naudojasi

¹⁰ Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės 1969//Valstybės žinios.2002, Nr.13-480.

¹¹ Žalimas D, Žalčiauskaitė-Žalimienė S, Petrauskas Z ir kt .Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001.P.40.

¹² Ten pat, P.75.

tokiomis privilegijomis ir imunitetais, kurių reikia jos tikslams pasiekti.¹³ Ilgalaikės diskusijos apie tarptautinių organizacijų tarptautinį teisinį subjektiškumą paskatino dviejų subjektiškumo teorijų atsiradimą.

1.2 Subjektiškumo teorijos

Objektyvistinė

Pasak objektyvistinės teorijos šalininkų, tarptautinių organizacijų subjektiškumas yra neatsiejama organizacijos dalis, dėl to tarptautinės teisės subjektu organizacija tampa ne valstybių valios dėka, o todėl, kad buvimas tarptautiniu teisės subjektu yra neatskiriamas nuo pačios organizacijos esmės. Objektyvistinė teorija grindžiama tuo, jog teises ir pareigas tarptautinei organizacijai suteikia ne valstybės, bet tarptautinė teisė, o teisių ir pareigų turėjimas leidžia daryti išvadą, jog tarptautinė organizacija yra tarptautinės teisės subjektas, todėl jos subjektiškumas negali priklausyti nuo valstybių valios, nes tas pats darinys negali vienu metu būti tarptautinės teisės subjektas ir juo nebūti, priklausyti ir nepriklausyti tarptautinei bendrijai.¹⁴ Objektyvistinės teorijos šalininkai (F. Seyersted, G. Fitzmaurice, Hartley) paneigia teiginį, jog tarptautinė organizacija egzistuoja dėl to, jog ją pripažino valstybė arba kita tarptautinė organizacija. Objektyvistinės teorijos autoriai bei šios teorijos šalininkai teigia, jog tarptautinė teisė nenumato pareigos pripažinti subjektu, palikdama tai kiekvienos valstybės diskrecijai, o pripažinimas yra politinis aktas.¹⁵ Be to, objektyvistinės teorijos šalininkai teigia, jog egzistuoja tarptautinė paprotinė norma tarptautinį teisinį subjektiškumą priskirianti visoms tarptautinėms organizacijoms.¹⁶ Nors tokios normos egzistavimas vis dar nėra pagrįstas, pažymėtina, jog šiuo metu tarptautinis teisinis subjektiškumas būdingas visoms tarptautinėms organizacijoms, išskyrus nevyriausybinės. Vis dėl to objektyvistinė teorija sulaukė nemažai kritikos. Labiausiai kritikuojamas objektyvistinės teorijos šalininkų požiūris į teisių bei pareigų apimtį. Remiantis šiuo požiūriu, tarptautinės organizacijos galia nėra ribojama jos steigiamuoju aktu,¹⁷ taigi tarptautinei organizacijai suteikiamų teisių bei pareigų apimties nesąlygoja valstybių valia. Verta pažymėti, jog objektyvistinė teorija turi įvairių krypčių, kurių autoriai apie tarptautinių organizacijų subjektiškumą pasisako gan skirtingai, todėl tarp objektyvistinės teorijos šalininkų egzistuoja nuomonė, jog nebūtinai tarptautinės organizacijos galios turi būti

¹³ Ten pat.

¹⁴ Ten pat, P.78.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Ten pat, P.79.

¹⁷ Ten pat.

tokios pat kaip ir valstybės, taip pat nebūtinai visų tarptautinių organizacijų teisės potencialiai turi būti vienodos.¹⁸

Subjektyvistinė

Šios teorijos šalininkai teigia, jog tarptautinė organizacija įgyja teises ir pareigas pagal tarptautinę teisę bei tampa tarptautinės teisės subjektu valstybių narių valia.¹⁹ Tai įvyksta valstybėms pasirašant steigiamuosius tarptautinės organizacijos dokumentus. Pažymėtina, jog ne visada steigiamuosiuose organizacijų dokumentuose išsamiai išdėstomos visos organizacijos galios, todėl subjektyvistinės teorijos šalininkai (H.Lauterpacht, R.Higgins, I.Detter) išskiria numanomų galių doktriną. Remiantis šia doktrina, tarptautinė organizacija gali pasižymėti tokiomis teisėmis, kurios nors ir nėra tiesiogiai įvardintos jos įstatuose, tačiau jas galima pastebėti analizuojant tam tikras nuostatas. Atkreiptinas dėmesys, jog ši doktrina yra viena labiausiai paplitusių valstybių praktikoje. Be to, įrodydamas doktrinos egzistavimą ir jos svarbą, numanomų galių doktriną 1949 m. Konsultacinėje išvadoje patvirtino Tarptautinis Teismas. Tokio darinio kaip organizacija teisės ir pareigos turi priklausyti nuo jo tikslų ir funkcijų, kurios apibrėžtos ar numanomos jo steigiamuosiuose dokumentuose ir išplėtos praktikoje.²⁰ Taigi galime daryti išvadą, jog numanomų galių doktrina pagrįsta tarptautinės organizacijos tikslais bei funkcijomis. Doktrina remiamasi ir tarptautinių teismų praktikoje. Vienoje iš konsultacinių išvadų Teisingumo Teismas pasisakė, jog tarptautinio gyvenimo poreikiai gali padaryti, kad organizacijos, siekdamos savo tikslų turėtų papildomas galias, kurios tiesiogiai nenumatytos pagrindiniuose aktuose, reguliuojančiuose jų veiklą.²¹ Dar vienas numanomų galių doktrinos pritaikomumo teismų praktikoje pavyzdys – JTO Saugumo Tarybos įsteigti Ruandos ir Jugoslavijos baudžiamieji tarptautiniai tribunolai. Pažymėtina, jog remiantis JTO įstatų normomis, Saugumo Tarybos galios apima jos teises valstybių atžvilgiu užtikrinant tarptautinę taiką ir saugumą. Ruandos bei Jugoslavijos tarptautinių baudžiamųjų tribunolų nagrinėjamos situacijos specifika lėmė tai, jog Saugumo Tarybos veiksmai turėtų būti nukreipti ne valstybių, bet asmenų atžvilgiu, todėl tribunolų steigimas, nors tiesiogiai nenumatytas JTO įstatuose, tapo būtina priemone siekiant įgyvendinti Saugumo Tarybos tikslą- užtikrinti taiką bei saugumą.²² Verta pažymėti, jog subjektyvistinė teorija išplėtojo dar vieną- deleguotų galių doktriną, kurios šalininkais laikomi H.Kelsenas, A.Probstas. Remiantis šios doktrinos nuostatomis, organizacija įgyja tik jai valstybių deleguotas teises, kurios turi būti nurodytos tos organizacijos įstatuose. Doktrina kritikuojama visų pirma dėl to, kad pernelyg susiaurina organizacijos teises, nes visų

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Ten pat, P.77.

²⁰ Ten pat.

²¹ Ten pat.

²² Ten pat, P.80-81.

teisių įtraukimas į organizacijos įstatus yra sunkiai įgyvendinamas, ypač atsižvelgiant į individualios situacijos specifiką.

Kalbant apie tarptautinių organizacijų tarptautinį teisinį subjektiškumą bei lyginant jį su valstybių tarptautiniu teisiniu subjektiškumu svarbu pažymėti, jog egzistuoja du tarptautinio teisinio subjektiškumo pagrindai. Tarptautinių organizacijų teises bei pareigas nustato organizacijų steigiamuosiuose dokumentuose, kitose tarptautinėse sutartyse bei teisės aktuose esančios teisės normos. Be to, organizacijų teisinis statusas gali būti apsprendžiamas jos institucijų rezoliucijomis. Būtent šios normos sudaro *teisinį* tarptautinio teisinio subjektiškumo pagrindą. *Faktiniu* tarptautinio subjektiškumo pagrindu vadinama organizacijos valia. Pažymėtina, jog neįmanomas tarptautinio subjekto, neturinčio valios egzistavimas. Visgi lyginant organizacijų bei valstybių tarptautinę teisinį subjektiškumą kyla nemažai diskusijų dėl organizacijų valios savarankiškumo. Šiuo klausimu skirtingai pasisako objektyvistinės bei subjektyvistinės teorijų autoriai. Objektyvistinės teorijos šalininkų nuomone, tarptautinė organizacija pasižymi nepriklausoma bei atskira nuo valstybių valios valia,²³ tuo tarpu subjektyvistinės teorijos šalininkai laikosi nuomonės, jog organizacijų valia kyla iš valstybės valios ir yra nuo jos priklausoma,²⁴ todėl subjektyvistai organizacijų valią vadina antrine.

Akivaizdu, jog nepaisant skirtingų teorijų egzistavimo, organizacijų veikla neįmanoma be valstybių narių, todėl organizacijos priimamus sprendimus iš dalies galime vadinti jos narių bendra valia. Taigi galime daryti išvadą, jog tarptautinės organizacijos valia įtakojama valstybių narių valios ir dėl to nėra visiškai savarankiška, o organizacijos lyginant su valstybėmis pasižymi ypatingu tarptautiniu teisiniu subjektiškumu.

Kaip jau buvo minėta, šio darbo tikslas - išanalizuoti valstybės ir tarptautinės organizacijos teikiamą apsaugą šalies gyventojams. Pažymėtina, jog apsaugos šalies gyventojams teikimas glaudžiai susijęs su apsaugos teikimo subjekto specifika, todėl toliau bus nagrinėjamas valstybių bei tarptautinių organizacijų, kaip tarptautinės teisės subjektų, pobūdis.

1.3 Valstybės ir tarptautinės organizacijos subjektiškumo apimtis

Siekiant geriau suprasti valstybės subjektiškumo apimtį, visų pirma tikslinga atskleisti valstybės, kaip tarptautinės teisės subjekto, požymius. Remiantis Montevideo Konvencija,

²³ Ten pat, P.83.

²⁴ Ten pat.

valstybę, kaip tarptautinės teisės subjektą, apibūdina: nuolatiniai gyventojai, apibrėžta teritorija, vyriausybė, gebėjimas užmegzti santykius su kitomis valstybėmis.²⁵

Kalbant apie nuolatinus gyventojus, kaip vieną iš valstybę apibūdinančių požymių, pažymėtina, jog valstybė vykdo jurisdikciją būtent savo nuolatinųjų gyventojų arba savo piliečių, gyvenančių kitoje valstybėje, atžvilgiu. Taigi nuolatiniai gyventojai yra neatsiejama valstybės valstybingumo dalis. Su nuolatinųjų gyventojų poreikiu glaudžiai susijęs valstybės poreikis turėti apibrėžtą teritoriją. Kalbant apie valstybės teritoriją svarbu pabrėžti, jog didžiausią įtaką jai turi teritorijos kontrolė t.y. valstybė privalo ne tik formaliai turėti tam tikrą teritoriją, bet ir faktiškai ją valdyti. Kartu pabrėžtina, jog egzistuoja tam tikros aplinkybės, dėl kurių valstybės vykdoma kontrolė jos teritorijos atžvilgiu gali būti laikinai nutrūkusi (pvz.: vyksta pilietinis karas), todėl teisės doktrinoje pasisakoma, jog valstybė nenustoja egzistavusi, jeigu joje laikinai nelieka veiksmingos vyriausybės.²⁶ Dar vienas valstybės požymis, nurodytas Montevideo Konvencijoje - vyriausybė. Šį požymį reikėtų suprasti kaip valstybės vykdomą valdžią ir jos gebėjimą įgyvendinti savo teises šalies viduje, o esant poreikiui ginti jas tarptautinėje arenoje. Šis požymis taip pat apima valstybės gebėjimą įgyvendinti savo, kaip tarptautinės teisės subjekto, pareigas. Paskutinis Montevideo Konvencijoje nurodomas valstybės požymis - gebėjimas užmegzti santykius su kitomis valstybėmis teisės doktrinoje nėra pripažįstamas kaip būtinas valstybės egzistavimui.

Be visų minėtų valstybę apibūdinančių požymių, itin svarbu aptarti tik valstybei būdingą požymį - suverenitetą, kuris turi daugiausia įtakos valstybės subjektiškumo apimčiai ir skiria valstybę nuo kitų tarptautinės teisės subjektų, tame tarpe ir tarptautinių organizacijų.

Valstybės suverenitetas

Visų pirma suverenitetas apibūdinamas kaip valstybės galios ribojimas vien tarptautine teise.²⁷ Tai reiškia, jog turimas suverenitetas suteikia valstybei pilną veiksmų laisvę, o vieninteliis jiems keliamas reikalavimas - atitikimas tarptautinės teisės normoms. Taigi valstybės suverenitetas reiškia valstybės priklausymą tik nuo tarptautinės teisės normų, bet ne nuo kitų tarptautinės teisės subjektų. Būtent iš suvereniteto kyla valstybės galimybė reikalauti, kad kiti subjektai nesikištų į jos vidaus reikalus laikydamiesi Jungtinių Tautų Chartijoje įtvirtinto nesikišimo į valstybės vidaus reikalus principo.²⁸ Taigi valstybė dėka turimo suvereniteto yra labiausiai „savarankiškas“ tarptautinės teisės subjektas, kuris savarankiškai tvarko socialinius reikalus, kalėjimų sistemą, administracijos mechanizmą, mokesčių sistemą, leidžia įstatymus,

²⁵ Montevideo Konvencija dėl valstybių teisių ir pareigų 1933 m. // <http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>; prisijungimo laikas: 2013-03-27.

²⁶ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 111.

²⁷ Волфгант Граф Витцтум и др. Международное право. Москва: Инфотопик Медиа, 2011. С. 242.

²⁸ Simma B, Mosler H, Ranzelzhofer A and others. The Charter of the United Nations. A commentary. Oxford: Oxford university press, 2002. P.63.

sudarinėja sutartis.²⁹ Galima daryti išvadą, jog suverenitetas yra teisių ir pareigų savarankiškas vykdymas, ribojamas tik tarptautinės teisės normų apimtimi. Taigi valstybė gali pilna apimtimi atlikti visus jos egzistavimui reikalingus veiksmus su sąlyga, jog tie veiksmai atliekami laikantis tarptautinės teisės normų. Tokiems veiksams priskiriama:

1. Tarptautinių sutarčių sudarymas;
2. Diplomatinės gynybos vykdymas;
3. Atsakomybės už padarytą žalą įgyvendinimas;
4. Buvimas proceso šalimi tarptautiniuose teismuose.

C. F. Amerasinghe nurodo glaudų tarptautinio teisinio subjektiškumo bei atliekamų veiksmų ryšį teigdamas, jog neturėdamos teisinio subjektiškumo tarptautinės organizacijos negali savarankiškai dalyvauti nacionalinėse bei tarptautinėse teisinėse procedūrose, turėti teises bei pareigas, atsakyti už savo veiksmus.³⁰

Pabrėžtina, jog būtent gebėjimas atlikti tam tikrus veiksmus apsprendžia tarptautinės teisės subjekto subjektiškumo apimtį, o tarptautinio teisinio subjektiškumo apimtis gali būti nustatoma tik atsižvelgiant į konkretų teisių ir pareigų turėtoją bei jo padėtį tarptautinėje teisėje.³¹ Todėl siekiant išanalizuoti tarptautinių organizacijų tarptautinio teisinio subjektiškumo apimtį, toliau bus nagrinėjamos jų galimybės atlikti minėtus teisinius veiksmus.

Tarptautinių sutarčių sudarymas

Galimybė sudaryti tarptautines sutartis yra neatsiejama nuo tarptautinės teisės subjekto funkcijų vykdymo. Manytina, jog geriausiai tarptautinės organizacijos teisę sudarinėti tarptautines sutartis atspindi numanomų galių doktrina. Tarptautinis Teismas yra pasisakęs, jog organizacijos veiksmai turi priklausyti nuo jos įstatuose įtvirtintų arba numanomų funkcijų.³² Remiantis šia doktrina, tarptautinių organizacijų sudaromų sutarčių apimtį bei jų pobūdį tiesiogiai lemia organizacijos tikslai, todėl skirtingai nei valstybės, turinčios galimybę sudarinėti įvairias tarptautines sutartis, tarptautinės organizacijos sudarydamos tarptautines sutartis yra ribojamos savo veiklos tikslų. 1986 m. Vienos konvencija dėl sutarčių tarp valstybių

²⁹ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 193.

³⁰ Amerasinghe C. F. Principles of the Institutional Law of International Organizations (Second Edition). New York: Cambridge University Press, 2005. P. 68.

³¹ Волфгант Граф Витцтум и др. Международное право. Москва: Инфотопик Медиа, 2011. С. 212.

³² Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, ICJ Rep 1949, 180 // <http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1835.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-04-03.

ir tarptautinių organizacijų arba tarp tarptautinių organizacijų teisės³³ (toliau - 1986 m. Vienos Konvencija) taikoma ir tarp tarptautinių organizacijų sudarytoms sutartims. 1986 m. Vienos Konvencijoje nėra nurodoma kokiais atvejais ir kokias konkrečiai sutartis gali sudaryti tarptautinės organizacijos. Manytina, jog tokiu būdu šioje Konvencijoje įtvirtinama numanomų galių doktrina. Visgi 1986 m. Vienos Konvencija dar nėra įsigaliojusi, tačiau teisės doktrinoje pasisakoma, jog daugelis Konvencijos normų tapo paprotinėmis, todėl jos nuostatos turi būti taikomos neatsižvelgiant į pačios Konvencijos statusą.³⁴ Pabrėžtina, jog numanomų galių doktrina neturi sąlygoti pernelyg plataus tarptautinės organizacijos funkcijų aiškinimo ir jos įgaliojimų plėtimo. Bet kokių atveju, tarptautinė organizacija privalo sudaryti tik tokias sutartis, kurios skirtos jos tikslams įgyvendinti ir neturi išeiti už organizacijos veiklos tikslų ribų. Pažymėtina, kad tarptautinių organizacijų teisės sudarinėti tarptautines sutartis negali būti pernelyg susiaurinama. Doktrinoje netgi sutinkama nuomonė, kad įgaliojimų viršijimas (*ultra vires*) nereiškia, jog sudaryta sutartis yra negaliojanti.³⁵ Aptariant tarptautinių organizacijų galimybę sudaryti tarptautines sutartis, atkreiptinas dėmesys, jog ši galimybė aiškinama remiantis ne vien numanomų, tačiau ir deleguotų galių doktrina. Remiantis minėta doktrina, tarptautinių organizacijų galimybę sudaryti tarptautines sutartis kildinama iš valstybės valios, nes organizacijos turi teisę sudaryti tik tas sutartis, kurios tiesiogiai nurodomos organizacijos steigiamajame akte. Manytina, jog šiuo metu tarptautinėje arenoje šios teorijos pritaikomumas yra komplikuoatas, nes pernelyg apriboja tarptautinių organizacijų veiklą.

Kalbant apie tarptautinių organizacijų galimybę sudaryti tarptautines sutartis svarbu pažymėti, jog tarptautinės teisės prasme svarbi ne tik galimybė sudaryti sutartis, bet ir būti tam tikros tarptautinės sutarties nariu. Ši galimybė priklauso ne vien nuo tarptautinės teisės subjekto (šiuo atveju tarptautinės organizacijos) pobūdžio, tačiau ir nuo pačios tarptautinės sutarties specifikos. Teisės doktrinoje pabrėžiama, jog daugelis sutarčių nėra tinkamos tarptautinių organizacijų dalyvavimui, pvz.: žmogaus teisių sutartys (kadangi žmogaus teises valstybės turi užtikrinti savo teritorijoje ir jurisdikcijoje, o tarptautinės organizacijos savo teritorijos neturi).³⁶ Kaip išimtis šioje situacijoje paminėtina 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kurios nariu gali tapti Europos Sąjunga. Tokią galimybę jai suteikė 2009 m. įsigaliojusi Lisabonos sutartis. Be to, remiantis Lisabonos sutartimi, Europos Sąjunga gali sudaryti susitarimus su viena ar keliomis valstybėmis arba tarptautinėmis organizacijomis,

³³ 1986 m. Vienos konvencija dėl sutarčių tarp valstybių ir tarptautinių organizacijų arba tarp tarptautinių organizacijų teisės // http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf ; prisijungimo laikas:2013-04-20.

³⁴ Duncan B.Hollis. The Oxford Guide to treaties.Oxford:Oxford University press,2012.P.91.

³⁵ Волфганг Граф Виттум и др. Международное право. Москва: Инфооппик Медиа, 2011. С. 394.

³⁶ Jakulevičienė L. Tarptautinių sutarčių teisė. Vilnius: Registrų centras, 2011.P.111.

padedančius siekti nurodytų tikslų.³⁷ Taigi Lisabonos sutartyje taip pat galima išvelgti numanomų galių doktrinos požymių. Apibendrinant galima teigti, jog tarptautinės organizacijos teisinis subjektiškumas suteikia jai teisę sudaryti tarptautines sutartis, tačiau skirtingai nuo valstybių, tarptautinių organizacijų galimybė dalyvauti tarptautinių sutarčių sudaryme yra ribojama konkrečios organizacijos veiklos tikslų ir „būtinybės principo“,³⁸ kuris iš esmės atkartodamas numanomų galių doktriną, suprantamas kaip tarptautinių organizacijų galimybė sudarinėti tik tas sutartis, kurios būtinos jos funkcijų efektyviam įgyvendinimui.³⁹

Diplomatinės gynybos vykdymas

Diplomatinės gynybos samprata vystantis tarptautinei teisei kito. Iš pradžių diplomatinė gynyba buvo priskiriama išskirtinai valstybės kompetencijai, tačiau pripažinus, jog tarptautinės organizacijos pasižymi tarptautiniu teisiu subjektiškumu, Tarptautinis Teisingumo Teismas 1949 m. priimtoje konsultacinėje išvadoje nurodė, jog JTO yra diplomatinių santykių dalyvė.⁴⁰ Taigi pripažinta, kad ne tik valstybės, bet ir tarptautinės organizacijos gali vykdyti diplomatinę gynybą.

Diplomatinė gynyba apibrėžiama kaip valstybės gynyba jos piliečiams arba juridiniams asmenims nuo kitos valstybės vykdomų tarptautinės teisės pažeidimų.⁴¹ Remiantis diplomatinės gynybos samprata manytina, jog nepaisant to, kad Tarptautiniame Teisingumo Teisme JTO buvo įvardinta kaip galimas diplomatinės gynybos teikimo subjektas, pati diplomatinės gynybos samprata išliko nepakitusi, o tai leidžia daryti išvadą, jog diplomatinės gynybos samprata vis dar siejama su valstybe. Iš pateiktos diplomatinės gynybos sampratos matyti, jog diplomatinė gynyba vykdoma kai:

1. Padarytas tarptautinės teisės pažeidimas;
2. Asmuo yra kitos, nei pažeidimo įvykdymo, valstybės pilietis;
3. Išnaudotos vidaus gynybos priemonės.

Taigi valstybė turi teisę ginti savo pilietį, kurio atžvilgiu kitoje valstybėje įvykdomas tarptautinės teisės pažeidimas (pvz.: įvykdomas pažeidimas, numatytas tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte), o tos valstybės teisėtvarkos sistema nėra pajėgi užtikrinti tam asmeniui jo teisių apsaugos, arba teikiama gynyba nėra efektyvi. Nagrinėjant valstybių ir tarptautinių

³⁷ Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos Sutartį ir Europos bendrijos steigimo Sutartį., 2007/C306/01// http://bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/lt_LT/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=FXAC07306;prisijungimo laikas:2013-04-03.

³⁸ Amerasinghe C. F. Principles of the Institutional Law of International Organizations (Second Edition). New York: Cambridge University Press, 2005. P.102.

³⁹ Op.cit.: Amerasinghe C. F. Principles of the Institutional Law of International Organizations (Second Edition). New York: Cambridge University Press, 2005. P.102.

⁴⁰ Tarptautinio Teisingumo Teismo 1949 m. balandžio 11 d. Konsultacinė išvada. Reparation for Injuries suffered in the service of the United Nations// <http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1835.pdf>; prisijungimo laikas:2013-04-20.

⁴¹ Chittharanjan F.Amerasinghe. Diplomatic Protection. Oxford: Oxford University press, 2008.P.25.

organizacijų galimybes vykdyti diplomatinę gynybą, probleminis yra asmens pilietybės kriterijus, kadangi skirtingai nuo valstybių, tarptautinės organizacijos neturi savo „piliečių“. Būtent šis kriterijus lemia tarptautinės organizacijos bei valstybės vykdomos diplomatinės gynybos skirtumą. Taigi neturėdama „savo“ piliečių, tarptautinė organizacija negali vykdyti diplomatinės gynybos, kuri būtų lygiavertė valstybės vykdomai diplomatinei gynybai. Pažymėtina, kad nuo pat diplomatinės teisės atsiradimo ji buvo siejama su piliečių gynyba. Tačiau egzistuoja situacijos, kada diplomatinė gynyba reikalinga asmenims, neturintiems jokios valstybės pilietybės, todėl valstybė gali teikti diplomatinę apsaugą asmenims, neturintiems pilietybės su sąlyga, kad tie asmenys teisės pažeidimo metu teisėtai gyvena toje šalyje.⁴² Visgi pabrėžtina, jog ir šiuo atveju tarptautinės organizacijos neįgyja gebėjimo vykdyti diplomatinės gynybos, nes tarptautinės organizacijos neturi „savo“ teritorijos. Tačiau pabrėžtina, jog tarptautinės organizacijos turi galimybę vykdyti funkcinio pobūdžio gynybą. Funkcinis pobūdis reiškia, jog tarptautinė organizacija turi galimybę vykdyti diplomatinę gynybą, jeigu žala padaryta pareigūnui vykdant organizacijos pavestas užduotis.⁴³ Taigi kaip ir sudarydamos tarptautines sutartis, taip ir vykdydamos diplomatinę gynybą, tarptautinės organizacijos yra ribojamos. Toks tarptautinės organizacijos diplomatinės gynybos apribojimas glaudžiai susijęs su jos galimybėmis teikti apsaugą asmenims, todėl darytina išvada, jog tokiu būdu tarptautinė organizacija netenka galimybės teikti apsaugą šalies gyventojams pilna apimtimi t.y. taip, kaip tai gali padaryti valstybė.

Atsakomybės už padarytą žalą įgyvendinimas

Nagrinėjant tarptautinių organizacijų tarptautinio teisinio subjektiškumo apimtį bei lyginant jį su valstybių turimu tarptautiniu teisiniu subjektiškumu, atsakomybės už padarytą žalą kriterijus tampa ypač svarbiu, kadangi tarptautinės teisės subjekto atsakomybė už jo įvykdytus teisės pažeidimus turi įtakos jo, kaip apsaugos teikimo subjekto, funkcionalumui. Nors pripažįstama, jog valstybių ir tarptautinių organizacijų tarptautinis teisinis subjektiškumas yra skirtingos apimties, tarptautinė organizacija vykdo tokias funkcijas, kokias vykdant valstybei jai galėtų kilti atsakomybė,⁴⁴ todėl šiuolaikinė tarptautinė teisė numato tarptautinės organizacijos atsakomybę, tačiau kaip ir tarptautinių sutarčių sudarymo bei diplomatinės gynybos teikimo atvejais, nurodo tam tikrus ribojimus. Teisės doktrinoje pasisakoma, jog valstybių ir tarptautinių organizacijų atsakomybė skiriasi, kadangi skirtinga valstybei ir tarptautinei organizacijai keliamų uždavinių apimtis, o tarptautinės organizacijos neturi įsipareigojimų teritorijos ir nuolatinių

⁴² Op.cit.: Chittharanjan F.Amerasinghe. Diplomatic Protection. Oxford: Oxford University press, 2008.P.117.

⁴³ Petrauskas Z, Žalimas D. Žaltauskaitė-Žalimienė S. Diplomatine teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.P.193.

⁴⁴ Žalimas D, Žaltauskaitė-Žalimienė S, Petrauskas Z ir kt. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001.P.115.

gyventojų atžvilgiu.⁴⁵ Taigi tarptautinės atsakomybės apimtį apsprendžia tarptautinės teisės subjekto specifika.

Tarptautinių organizacijų atsakomybės institutas yra palyginti naujas, todėl šis klausimas tiek tarptautiniuose teismuose, tiek tarptautinės teisės doktrinoje dar nėra pakankamai plačiai išnagrinėtas. Tarptautinių organizacijų atsakomybės klausimas nagrinėtas Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos tarptautinės teisės komisijoje, o jos darbo rezultatai susisteminti Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucijoje.⁴⁶ Rengdama tarptautinių organizacijų atsakomybę reglamentuojančius straipsnius, komisija rėmėsi pačių tarptautinių organizacijų bei valstybių nuomone, jų pastebėjimais. Vienas tokių pastebėjimų buvo sąlygotas Tarptautinio Teismo konsultacinės išvados, kurioje teigiama, jog tarptautinės organizacijos nepasižymi bendra, valstybėms būdinga kompetencija.⁴⁷ Manytina, kad šioje situacijoje turima omenyje, jog tarptautinių organizacijų funkcijos bei uždaviniai daro įtaką jų tarptautinei atsakomybei. Be abejo, toks aiškinimas neturėtų būti suprantamas, kad tarptautinių organizacijų atsakomybė nėra joms bendra, kitaip pats tarptautinės atsakomybės institutas netektų prasmės. Manytina, jog toks išskyrimas tik pabrėžia tarptautinės organizacijos specifiką ir reiškia, jog konkrečiu atveju vertinant tarptautinės organizacijos atsakomybę reikia atsižvelgti į jos išskirtinumą lyginant su kitomis tarptautinėmis organizacijomis. Pavyzdžiui, mažai tikėtina, jog techninio pobūdžio organizacija galėtų pateisinti savo veiksmų neteisėtumą remdamasi nepaprastąja padėtimi.

Analizuojant tarptautinių organizacijų atsakomybę pažymėtina, jog tarptautinei organizacijai atsakomybė kyla tada, kada pripažįstama, jog tam tikras veiksmas priskiriamas organizacijai. Skiriamos kelios veiksmo priskyrimo tarptautinei organizacijai sąlygos. Visų pirma veiksmas priskiriamas tarptautinei organizacijai tada, kada vykdydamas savo funkcijas, jį atlieka organizacijos organas. Taigi tarptautinės organizacijos veiksmams priskirtini tik tie jos organų arba agentų veiksmai, kuriuos jie atliko vykdydami savo funkcijas. Kadangi tarptautinės organizacijos organai yra jos struktūros dalis, be to pripažįstama, kad tarptautinės organizacijos organai neturi savarankiško subjektiškumo, todėl atsakomybė už jų įvykdytą neteisėtą veiksmą priskiriama pačiai tarptautinei organizacijai.⁴⁸ Priskiriant atsakomybę tarptautinei organizacijai pagal šį kriterijų svarbu atsižvelgti į tarptautinės organizacijos to organo atžvilgiu vykdomą kontrolę. Kontrolė turėtų būti suprantama kaip tarptautinės organizacijos organo veiklos savarankiškumo apribojimas t.y. jo veiksmai tiesiogiai turėtų būti kildinami iš tarptautinės

⁴⁵ Волфгант Граф Витцгум и др. Международное право. Москва :Инфотопик Медиа, 2011. С. 754.

⁴⁶ U.N. General Assembly. Report of the International Law Commission on the work of its sixty-third session (A/RES/66/100). 27 February 2012. // <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/464/84/PDF/N1146484.pdf?OpenElement>; prisijungimo laikas:2013-04-04.

⁴⁷ Legality of the use by a state of nuclear weapons in armed conflict, Advisory Opinion of 8 July 1996 // <http://www.un.org/law/icjsum/9622.htm>; prisijungimo laikas:2013-04-04.

⁴⁸ Op.cit: Crawford J, Pellet A, Olleson S. The law of international responsibility.Oxford: Oxford University press,2010.P.299.

organizacijos valios. Manytina, kad kuo mažesnė yra valstybių-narių arba tarptautinės organizacijos organų veikimo laisvė, tuo didesnė tikimybė, kad atsakomybė už šiuos veiksmus kils tarptautinei organizacijai. Tokiu būdu tarptautinių organizacijų organų veiksmai laikomi pačios organizacijos veiksmais. Remiantis kontrolės kriterijumi, gali būti nustatoma, jog atsakomybė už neteisėtą veiksmą kyla ne tarptautinei organizacijai, bei jos valstybei-narei. Tokia situacija galima, jeigu veiksmų kontrolę vykdo valstybės, o tarptautinės organizacijos vaidmuo apsiriboja politine priežiūra.⁴⁹ Tarptautinės organizacijos vykdomos kontrolės kriterijus atsakomybės kontekste buvo paminėtas Europos Žmogaus Teisių Teisme (toliau - EŽTT) *Behrami and Saramati* byloje, kurioje EŽTT pažymėjo, jog KFOR veiksmai priskiriami Jungtinėms Tautoms, nes Jungtinių Tautų Saugumo Taryba KFOR atžvilgiu įgyvendina kontrolę.⁵⁰ Svarbu pabrėžti, jog net tuo atveju, kada tarptautinės organizacijos organas veikė viršydamas savo įgaliojimus (*ultra vires*), o jo veiksmai sudarė tarptautinės teisės pažeidimą, tarptautinė organizacija negali išvengti atsakomybės, jeigu minėtas organas veikė atlikdamas savo funkcijas. Tarptautinei organizacijai atsakomybė nekils tik tuo atveju, jeigu viršydamas įgaliojimus pažeidimą padarys tarptautinės organizacijos agentas, kuris veikė ne tarptautinės organizacijos vardu, o kaip privatus asmuo. Pažymėtina, jog tarptautinėms organizacijoms ir jos valstybėms-narėms gali kilti subsidiarioji atsakomybė. Tokiu atveju už įvykdytą teisės pažeidimą atsakomybė kyla tiek tarptautinei organizacijai, tiek ir jos valstybėms- narėms. Subsidiarioji tarptautinės organizacijos ir jos narių atsakomybė gali kilti keliais atvejais:

1. Kada pati valstybė-narė kartu su tarptautine organizacija atlieka neteisėtus veiksmus;
2. Kada valstybė-narė, nebūdama tiesiogine neteisėto veiksmo vykdytoja, tačiau žinodama, jog minėtas veiksmas pažeidžia tarptautinės teisės nuostatas, neprieštarauja tokio veiksmo atlikimui, sutinka su jo vykdymu.⁵¹

Visgi vertinant tarptautines organizacijas kaip apsaugos teikimo subjektus, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas tarptautinių organizacijų atsakomybei už žmogaus teisių pažeidimus. Teisės doktrinoje nurodomas glaudus tarptautinio teisinio subjektiškumo bei atsakomybės ryšys ir pažymima, kad tarptautinė atsakomybė kildinama iš tarptautinių įsipareigojimų.⁵² Kaip jau buvo minėta, tarptautinių organizacijų galimybė sudaryti tarptautines sutartis bei būti jų nare yra ribojama, todėl jos nėra žmogaus teisių apsaugos sutarčių narės, taigi ir atitinkami įsipareigojimai tarptautinėms organizacijoms iš šių sutarčių nekyla. Be to,

⁴⁹ Ten pat, P.302.

⁵⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. gegužės 2 d. sprendimas *Behrami and Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway* byloje.

⁵¹ Crawford J, Pellet A, Olleson S. *The law of international responsibility*. Oxford: Oxford University press, 2010. P.307.

⁵² Klabbbers J, Wallendahl A. *Research Handbook on the Law of International Organizations*. Massachusetts: Edward Elgar publishing, 2001. P.316.

tarptautinės organizacijos negali būti Tarptautinio Teisingumo Teismo šalimi, taigi jų atsakomybė žmogaus teisių srityje tampa itin komplikauta. Susiduriama su problemine situacija, kada tarptautinės organizacijos, būdamos tarptautinės teisės subjektais, turėdamos atitinkamas teises ir pareigas savo veiksmais gali pažeisti žmogaus teises (ypač tarptautinių taikos įvedimo misijų metu), tačiau dėl tarptautinio teisinio subjektiškumo specifikos atsakomybė už minėtus veiksmus joms nekyla. Teisės doktrinoje tokia situacija vadinama „teisiniu vakuumu“.⁵³ Vis dėl to manytina, jog dėl ypatingos žmogaus teisių apsaugos reikšmės bei tarptautinės atsakomybės instituto esmės tokio pobūdžio „teisinis vakuumas“ negali būti pateisinamas ir toleruojamas, todėl pripažįstama, jog tarptautinei organizacijai įvykdžius žmogaus teisių pažeidimą, tarptautinė teisinė atsakomybė turi būti priskiriama tos tarptautinės organizacijos valstybėms-narėms.⁵⁴ Manytina, jog Europos Sąjungos, kaip vienos iš tarptautinių organizacijų, tarptautinė atsakomybė už žmogaus teisių pažeidimus iš esmės pasikeis, kada Europos Sąjunga prisijungs prie Europos Žmogaus Teisių Konvencijos (toliau - EŽTK), nes asmenims atsiras galimybė tiesiogiai patraukti atsakomybėn Europos Sąjungą dėl negebėjimo laikytis EŽTK,⁵⁵ o tai reiškia, jog už žmogaus teisių pažeidimą atsakomybė kils organizacijai.

Buvimas proceso šalimi tarptautiniuose teismuose

Dar vienas tarptautinės teisės subjektą apibūdinantis požymis - jo gebėjimas būti proceso šalimi tarptautiniuose teismuose. Pažymėtina, kad skirtingai nuo valstybių, tarptautinės organizacijos neturi galimybės ginti savo pažeistų teisių Tarptautiniame Teisingumo Teisme, nes jo statute aiškiai nurodoma, kad tik valstybės gali būti teismo nagrinėjamų bylų šalys.⁵⁶ Kai kurioms tarptautinėms organizacijoms suteikiama galimybė gauti Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinę išvadą konkrečiu teisės klausimu, tačiau tai negali prilygti galimybei būti pilnateise proceso šalimi, kadangi teikdamas konsultacinę išvadą teismas ginčo nesprenžia. Remiantis JTO Chartijos 96 straipsniu, prašyti Tarptautinį Teisingumo Teismą pateikti konsultacinę išvadą gali Generalinė Asamblėja, Saugumo Taryba, kitos Jungtinių Tautų institucijos.⁵⁷ Visgi tarptautinės organizacijos įgauna vis didesnę reikšmę tarptautinėje bendruomenėje, joms suteikiami platūs įgaliojimai, be to organizacijų nariais daugeliu atveju yra valstybės, todėl galima teigti, jog tarptautinės organizacijos yra savotiškas valstybių junginys. Tarptautinio Teisingumo Teismo Statuto nuostata dėl proceso šalių yra kritikuojama nurodant, jog tarptautinės organizacijos yra tarptautinės teisės subjektai, gebantys sudarinėti sutartis su

⁵³ Henry G. Schermers, Niels M. Blokker. International institutional law. Boston: Martinus Nijhoff publishers, 2003. P. 1010.

⁵⁴ Ten pat. P. 1011.

⁵⁵ Europos nediskriminavimo teisės vadovas. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2011. P. 17.

⁵⁶ Tarptautinio Teisingumo Teismo statutas// <http://www.icj-cij.org/homepage/ru/icjstatute.php>; prisijungimo laikas: 2013-04-04. Simma B, Mosler H, Randalzhofer A and others. The Charter of the United Nations. A commentary. Oxford.: Oxford university press, 2002. V. 2. P. 1179.

valstybėmis, todėl pažeidimo atveju abi sutarties šalys turi turėti galimybę ginti savo teises.⁵⁸ Taigi pripažįstama, jog Tarptautinio Teisingumo Teismo nuostata dėl proceso šalių yra pasenusi ir nevisiškai atitinka šiuolaikinės tarptautinės teisės poreikių.

Taigi kaip ir kiti veiksmai, galimybė būti proceso šalimi tarptautiniuose teismuose tarptautinių organizacijų atžvilgiu yra ribota. Ribota tarptautinių organizacijų galimybė būti proceso šalimi ir negalėjimas tiesiogiai atsakyti už žmogaus teisių pažeidimus, daro įtaką asmenų galimybėms paduoti tarptautinę organizaciją į teismą dėl jos įvykdyto tarptautinės teisės pažeidimo, ypač žmogaus teisių srityje. Susiduriama su problemine situacija, kada asmuo turėdamas teisę ginti savo pažeistas teises, tačiau neturėdamas galimybės paduoti tarptautinės organizacijos į teismą, negali to padaryti dėl subjekto, atsakingo už įvykdytą pažeidimą, tarptautinio teisinio subjektiškumo specifikos.

Apibendrinant visus požymius galime daryti išvadą, jog lyginant su valstybėmis, tarptautinės organizacijos turi ribotą galimybę atlikti visus minėtus veiksmus.

Aptarus bendruosius valstybių bei tarptautinių organizacijų subjektiškumo požymius, kitame skyriuje bus nagrinėjama jų, kaip apsaugos teikimo subjektų, specifika.

2. Apsaugos teikimo subjekto samprata tarptautinėje teisėje

Pradedant nagrinėti atskirų apsaugos teikimo subjektų bruožus, tikslinga aptarti kokius apsaugos teikimo subjektus nustato 1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso bei Kvalifikavimo direktyva- pagrindiniai teisės aktai, kuriuose minima apsaugos teikimo subjektų sąvoka.

Apsaugos subjekto sąvoka pagal 1951 m. Konvenciją

Siekiant atskleisti tai, kaip 1951 m. Konvencijoje dėl pabėgėlių statuso suprantamas apsaugą teikiantis subjektas, itin svarbi yra šioje Konvencijoje numatyta pabėgėlio samprata. 1951 m. Konvencijoje dėl pabėgėlio statuso pabėgėliu laikomas asmuo, kuris dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamas dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už šalies, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba.⁵⁹ Taigi šiame straipsnyje numatomi kriterijai, dar vadinami taikymo nuostatomis, kuriomis remiantis prieglobsčio prašančiam asmeniui gali būti suteiktas pabėgėlio statusas. 1951 m. Konvencijoje nustatytos šios taikymo nuostatos:

1. Pagrįsta persekiojimo baimė;

⁵⁸ Zimmermann A, Tomuschat Ch, Oellers-Frahm K and others. The statute of the International Court of Justice a commentary. Oxford: Oxford University press, 2006. P 556.

⁵⁹ 1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso // Valstybės žinios. 1997, Nr. 12.

2. Persekiojimas dėl Konvencijoje numatytų priežasčių;
3. Buvimas už kilmės valstybės ribų;
4. Negalėjimas pasinaudoti kilmės valstybės apsauga ar į ją grįžti.

Tokia formuluotė leidžia teigti, jog 1951 m. Konvencija numato tik vieną galimą apsaugos teikėją- valstybę.

Pažymėtina, kad iki 1951 m. Konvencijos atsiradimo valstybių teisės aktuose buvo paplitusi praktika apsaugos subjektu pabėgėlių sampratos kontekste įvardinti valstybę. SSRS ir Armėnijos nacionaliniai teisės aktai pabėgėlius apibūdino kaip asmenis, kurie nesinaudoja valstybės apsauga.⁶⁰ Didelę reikšmę aiškinat apsaugos subjekto sąvoką 1951 m. Konvencijos kontekste turi jos parengiamieji dokumentai. 1969 m. Vienos konvencijoje dėl tarptautinių sutarčių teisės parengiamieji dokumentai įvardijami kaip viena iš galimų sutarties aiškinimo priemonių. Pažymėtina, kad 1951m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso parengiamuosiuose dokumentuose⁶¹ reikalaujama gauti būtent valstybės apsaugą. Taigi galima daryti išvadą, jog Konvencijos rengimo metu šalys išreiškė valią apsaugos teikimo subjektu laikyti valstybę. Taigi būtent kilmės valstybės teikiamos apsaugos šalies gyventojams nebuvimas yra viena pagrindinių priežasčių asmeniui siekti kitų valstybių paramos.

Negalėjimas pasinaudoti savo kilmės valstybės apsauga

Negalėjimas pasinaudoti kilmės valstybės teikiama apsauga yra vienas pagrindinių kriterijų suteikiant asmeniui pabėgėlio statusą. Kalbant apie žmogaus teisių bei prieglobsčio teisės santykį pažymėtina, jog prieglobsčio prašytojais tampa asmenys, kurių pagrindinės teisės yra pažeistos, o jų kilmės valstybė nesugeba užtikrinti deramos šių teisių apsaugos. Taigi galime daryti išvadą, jog žmogaus teisės yra glaudžiai susijusios su prieglobsčio teise. Analizuojant 1951 m. Konvencijoje pateiktą pabėgėlio apibrėžimą darytina išvada, jog negalėjimas pasinaudoti savo kilmės valstybės apsauga gali būti susijęs su dvejomis aplinkybėmis:

1. Apsaugos nebuvimu;
2. Persekiojimo baimės sąlygotu asmens nenoru naudotis teikiama apsauga.

Apsaugos nebuvimas reiškia situaciją, kada valstybė atsisako ją suteikti arba ji neveiksminga (pvz.: kilmės valstybėje vykta pilietinis karas).⁶² Generalinio advokato Mazák nuomone, turi būti apsaugos teikėjas, turintis įgaliojimus, organizacinę struktūrą ir priemones, be kita ko, išlaikyti valstybėje minimalų teisėtvarkos lygį. Taigi apsaugos teikėjas objektyviai turi

⁶⁰ A.Fortin. The Meaning of Protection in the Refugee Definition// International journal of Refugee Law. 2000, Nr. 12(4).P.549.

⁶¹ The refugee convention, 1951 The Travaux preparatoires analysed with a commentary by Dr Paul Weis// <http://www.unhcr.org/4ca34be29.html>; prisijungimo laikas:2013-04-04.

⁶² Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.P.135.

turėti pagrįstas galimybes ir norą užkirsti kelią persekiojimo veiksams.⁶³ Antroji aplinkybė leidžia teigti, jog negalėjimo pasinaudoti kilmės valstybės apsauga kriterijų reiktų vertinti kartu su visiškai pagrįstos baimės kriterijumi.⁶⁴

Teisės doktrinoje pateikiama nuomonė, kad valstybės apsauga šio straipsnio apimtimi gali reikšti ne tik apsaugą valstybės viduje, bet turėtų apimti valstybės teikiamą diplomatinę apsaugą savo piliečiams. Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos (toliau - JTVPK) teigimu, tikroji apsauga be kita ko apima diplomatinę apsaugą.⁶⁵

Tarptautinis Teisingumo Teismas diplomatinę gynybą pavadino situacija, kada valstybė imasi ginti savo pilietį.⁶⁶Toks aiškinimas yra glaudžiai susijęs su saugios kilmės valstybės koncepcija, įtvirtinta Europos Sąjungos Tarybos 2005 m. gruodžio 1 d. Direktyvoje, nustatančioje būtiniausius reikalavimus dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir panaikinimo tvarkos valstybėse narėse (toliau -Prieglobsčio procedūrų direktyva). Joje teigiama, jog vertinant, ar kilmės valstybė gali būti pripažinta saugia, būtina atsižvelgti į bendras tos šalies pilietines, teisine ir politines aplinkybes bei tai, ar persekiojimo, kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo vykdytojams, juos pripažinus atsakingais už šiuos veiksmus konkrečioje šalyje, praktikoje yra taikomos sankcijos.⁶⁷ Taigi saugios kilmės valstybės koncepcija apima negatyvią valstybės pareigą pačiai nepažeidinėti žmogaus teisių ir pozityvią pareigą ginti savo gyventojus nuo kitų subjektų vykdomų teisės pažeidimų. Apibūdinant saugią kilmės valstybę teisės doktrinoje yra minima efektyvi teisės sistema, kurios dalimi laikoma, jog valstybė yra įsipareigojusi pagal 1966 m. Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą, Jungtinių Tautų Konvenciją prieš kankinimą ar kitoki žiaurų, nežmonišką elgesį ar žeminantį elgesį baudimą už juos, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją.⁶⁸ Taigi nors 1951m. Konvencija tiesiogiai nenumato efektyvios apsaugos kriterijų, sistemiškai aiškinant pabėgėlio sampratą bei saugios kilmės valstybės koncepciją darytina išvada, kad apsaugos subjekto teikiama apsauga šalies gyventojams privalo būti veiksminga, o apsaugos subjektu laikoma valstybė.

Apsaugos subjektas Kvalifikavimo direktyvoje

⁶³ Generalinio advokato nuomonė sujungtose bylose C-175/08, C-176/08, C-178/08 ir C-179/08.// http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d5da42f078ed6f4c08beacd7cea95c8017.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4Oa3qLe0?doclang=LT&text=&pageIndex=0&part=1&mode=&docid=72623&cid=3453286; prisijungimo laikas: 2013-03-20.

⁶⁴ Ten pat.

⁶⁵ UN High Commissioner for Refugees, UNHCR and De Facto Statelessness, April 2010, LPPR/2010/01// <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=4bbf387d2>; prisijungimo laikas:2013-03-20.

⁶⁶ Tarptautinio Teisingumo Teismo 1959 m. Kovo 21 d. sprendimas Interhandel (Switzerland/United States) byloje.// http://www.worldcourts.com/icj/eng/decisions/1959.03.21_interhandel.htm; prisijungimo laikas:2013-03-20.

⁶⁷ Tarybos Direktyva 2005/85/EB 2005m.gruodžio1d.Nustatanti būtiniausius reikalavimus dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir panaikinimo tvarkos valstybėse narėse// <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:326:0013:0034:LT:PDF>; prisijungimo laikas:2013-04-04.

⁶⁸ Joanne van Selm .Access to Procedures Safe Third Countries, Safe Countries of Origin and Time Limits// <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search/opedocPDF.pdf?docid=3b39a2403>; prisijungimo laikas:2013-03-20.

Šiandien teisės doktrinoje vis dar nėra vieningos nuomonės, ar saugios valstybės doktrina apima vien valstybės teikiamą apsaugą šalies gyventojams, ar ši doktrina turi apimti ir tuos atvejus, kada apsaugą šalies gyventojams teikia kiti subjektai, nurodyti Kvalifikavimo direktyvos 7 str.1.d.

Skirtingai nuo 1951 m. Konvencijos, Kvalifikavimo direktyva įtvirtina platesnį apsaugos teikėjų ratą, suteikdama galimybę apsaugą teikti ne tik valstybiniais, bet ir nevalstybiniais subjektams, tokiems, kaip tarptautinė organizacija. Manytina, kad tokį reglamentavimą sąlygojo 1951 m. Konvencijoje įtvirtinta persekiojimą vykdančių subjektų samprata. Kadangi pripažįstama, kad persekiojimą gali vykdyti ir nevalstybiniai subjektai, tai analogiškai nustatoma, kad ir veiksmingą apsaugą gali teikti tam tikri nevalstybiniai subjektai.⁶⁹Toks reguliavimas apsunkena prieglobsčio procedūrą, nes kyla pagrįstų abejonių dėl to, ar tarptautinių organizacijų ir kitų subjektų, nurodytų Kvalifikavimo direktyvos 7 str. 1 d., kilmės valstybėje apsauga gali būti prilyginama valstybės apsaugai 1951 m. Konvencijos prasme. Tam, kad praplėtus apsaugos teikimo subjektų ratą apsaugos teikimo subjektais nebūtų bandoma pripažinti ne tik Kvalifikavimo direktyvoje nurodytus, bet ir kitus nevalstybinius subjektus, pabrėžiama, kad apsaugos teikimo subjektais gali būti tik tie nevalstybiniai subjektai, kurie vykdo teritorijos kontrolę. Be to, teritorijos kontrolės kriterijus numatytas ir pačioje Kvalifikavimo direktyvoje nurodant, jog apsaugą gali suteikti valstybę ar žymią valstybės teritoriją valdančios partijos ar organizacijos<...>.⁷⁰ Taigi apibrėžiant teritorijos kontrolės kriterijų nurodoma, jog kontrolė turi būti vykdoma žymios valstybės teritorijos atžvilgiu. Tai reiškia, jog tarptautinių organizacijų vykdoma kontrolė neturi apsiriboti vienu valstybės rajonu, o turi apimti didžiąją valstybės teritorijos dalį. Pastebėtina, jog pati Kvalifikavimo direktyva kontrolės sampratos neapibrėžia, tačiau aiškinant ją gali būti remiamasi humanitarinėje teisėje įtvirtinta efektyvios teritorijos kontrolės samprata, kurioje nurodoma, kad teritorijos kontrolė yra efektyvi tada, kada ji leidžia įgyvendinti nenutrūkstamus ir suderintus karo veiksmus.⁷¹ Taigi kontrolė reiškia tarptautinių organizacijų gebėjimą tam tikroje valstybėje ar jos dalyje nenutrūkstamai įgyvendinti reikalingus veiksmus. Manytina, jog tarptautinėms organizacijoms keliamas teritorijos kontrolės kriterijus glaudžiai susijęs su apsaugos teikimo subjekto galimybe suteikti šalies gyventojams apsaugą, kadangi teritorijos kontrolė sąlygoja pastovumą. Be to, teritorijos kontrolė turėtų būti suprantama kaip atitinkamo subjekto vykdoma valdžia tos

⁶⁹ Biekša L. Pabėgėlio sąvokos problemos 1951 m. Konvencijoje dėl pabėgėlių statuso ir Europos Sąjungos Direktyvoje 2004/83EB. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2008. P. 57.

⁷⁰ Tarybos direktyva 2004/83/EB 2004m. balandžio 29d. Dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:07:32004L0083:LT:PDF>

⁷¹ Čiočys P.A. Tarptautinė humanitarinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 63.

teritorijos atžvilgiu. Kadangi tarptautinės organizacijos neturi „savo“ teritorijos, manytina, jog Kvalifikavimo direktyvoje nustatytas teritorijos kontrolės kriterijus suteikia tarptautinėms organizacijos galimybę turėti „savo“ teritoriją *de facto* t.y. joje vykdomos valdžios atlikimo pagrindais.⁷²Nors Kvalifikavimo direktyvoje numatytų apsaugos teikimo subjektų klausimas teismų praktikoje nėra plačiai išplėtotas, jau yra keli Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai, padedantys vertinti tarptautinių organizacijų ar kitų Kvalifikavimo direktyvos 7 str.1 d. nurodytų apsaugos teikėjų teikiamą apsaugą.

Abdulla byla

Teismas nagrinėjo bylą, kurios pareiškėjai atvyko į Vokietiją ir motyvuodami tuo, jog bijo persekiojimo dėl Irake veikiančio Sadamo Huseino „Baath“ partijos režimo, pateikė joje prieglobsčio prašymus. Irako piliečių prieglobsčio prašymai buvo priimti ir juos išnagrinėjus, asmenims suteiktas pabėgėlių statusas 2001 ir 2002 metais. Atsižvelgiant į pokyčius Irake 2004 bei 2005 m., buvo pradėta pabėgėlio statuso panaikinimo procedūra, o pabėgėlio statusas pareiškėjų atžvilgiu buvo panaikintas remiantis pasikeitusiomis aplinkybėmis asmenų kilmės valstybėje. Vėliau administraciniai teismai šį sprendimą panaikino motyvuodami tuo, jog situacija Irake nėra pakankamai stabili ir todėl pabėgėlio statuso panaikinimas negali būti pagrįstas šiomis aplinkybėmis. Šį sprendimą panaikinus apeliacine tvarka, pareiškėjai pateikė kasacinius skundus. Šioje stadijoje Europos Sąjungos Teisingumo Teismui buvo pateikti keli prejudiciniai klausimai, vienu iš jų Teismo buvo klausama:

Ar pabėgėlio statuso netekimo pagal (Kvalifikavimo)⁷³ direktyvos 11 straipsnio 1 dalies e punktą sąlyga yra tai, kad toje valstybėje, kurios pilietybę turi pabėgėlis, turi būti apsaugos teikėjas direktyvos 7 straipsnio 1 dalies prasme ir ar tuo atveju pakanka, jog suteikti apsaugą galima tik padedant tarptautinėms karinėms pajėgoms.⁷⁴

Kvalifikavimo direktyvos 11 straipsnio 1 dalies e punkte, bei 1951 m. Konvencijos 1 straipsnio C dalies 5 punkte, numatyta, kad pabėgėlio statuso netenkama, kai nėra aplinkybių, dėl kurių šis statusas buvo suteiktas.⁷⁵ Kadangi viena iš aplinkybių suteikti asmeniui pabėgėlio statusą yra jo kilmės valstybės negalėjimas apsaugoti asmens nuo persekiojimo veiksmų arba

⁷² S.Peers.Legislative update 2011, EU Immigration and asylum law:The recast qualification directive//European journal of migration and law.2012,Nr.2,P.210.

⁷³ Autorės pastaba.

⁷⁴ Teisingumo Teismo 2010 m. kovo 2d. sprendimas Aydin Salahadin Abdulla (C-175/08), Kamil Hasan (C-176/08), Ahmed Adem, Hamrin Mosa Rashi (C-178/08) and Dler Jamal (C-179/08) v Bundesrepublik Deutschland sujungtose bylose. // <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=75296&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2055789>; prisijungimo laikas:2013-01-24.

⁷⁵ 1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso // Valstybės žinios.1997,Nr.12.

tokio asmens negalėjimas ta apsauga pasinaudoti, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pažymi, kad sprendžiant pabėgėlio statuso pasibaigimo klausimą aplinkybės, parodančios kilmės valstybės negalėjimą arba, atvirkščiai, galėjimą užtikrinti apsaugą nuo persekiojimo veiksnių, yra lemiamas vertinimo kriterijus, kuriuo remiantis suteikiamas arba prireikus simetriškai panaikinamas pabėgėlio statusas.⁷⁶ Taigi Teismas daro išvadą, jog pabėgėlio statusas panaikinamas, kai atitinkamam piliečiui jo kilmės šalyje nebegresia aplinkybės, įrodančios šalies nesugebėjimą užtikrinti jam apsaugą nuo persekiojimo veiksnių jo atžvilgiu dėl vienos iš penkių direktyvos 2 straipsnio c punkte išvardytų priežasčių.⁷⁷ Atsižvelgiant į tai, jog Kvalifikavimo direktyva įtvirtinta platesnį apsaugos subjektų ratą, siekiant tinkamai pritaikyti pabėgėlio statuso pasibaigimo nuostatas svarbu žinoti, ar kitų subjektų teikiama apsauga gali būti pripažįstama pakankamu pagrindu pabėgėlio statusui panaikinti. *Abdulla* byloje Teismas nurodė veiksmingos apsaugos suteikimo testą, įtvirtintą Kvalifikavimo direktyvos 7 straipsnio 2 dalyje. Pagal šį testą, apsauga laikoma veiksminga tada, kada apsaugos teikėjas imasi pagrįstų priemonių užkirsti kelią persekiojimui. Teismas pažymėjo, jog siekiant nustatyti, ar apsaugos teikėjas ėmėsi pagrįstų priemonių, kompetentingos valdžios institucijos turi įvertinti kilmės šalies įstatymus ir taisykles, jų taikymo būdą bei tai, kiek šioje šalyje yra užtikrintas pagrindinių žmogaus teisių laikymasis.⁷⁸ Kalbėdamas apie apsaugos teikimo subjektus Teismas pažymėjo, jog apsauga gali būti teikiama ne tik valstybės, bet ir tarptautinių organizacijų, įskaitant tarptautinių karinių pajėgų buvimą trečiosios šalies teritorijoje.⁷⁹ Manytina, kad tokia formuluotė reiškia, jog Europos Sąjungos Teisingumo Teismas apsaugos teikimo subjektais pripažįsta valstybes bei tarptautines organizacijas, o karinės pajėgos suprantamos kaip elementas, padedantis apsaugos teikimo subjektams teikti veiksmingą apsaugą Kvalifikavimo direktyvos prasme. Generalinio advokato Mazak nuomone ,tai, kad valstybės pasitelkia tarptautines karines pajėgas, galima vertinti kaip pagrįstą priemonę užkirsti kelią persekiojimui pabėgėlio pilietybės valstybėje.⁸⁰ Vertinant pačias karines pajėgas, generalinis advokatas Mazak pažymi, jog tai turi būti ne bet kokios karinės pajėgos, o tos, kurios veikia tarptautinės bendrijos pavedimu(pvz.: pritariant Jungtinėms Tautoms).⁸¹ Manytina, jog toks aiškinimas reiškia, jog turimos omenyje Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijų pagrindu veikiančios karinės pajėgos, įkurtos konkrečiam tikslui

⁷⁶ Teisingumo Teismo 2010 m. kovo 2d. sprendimas Aydin Salahadin Abdulla (C-175/08), Kamil Hasan (C-176/08), Ahmed Adem, Hamrin Mosa Rashi (C-178/08) and Dler Jamal (C-179/08) v Bundesrepublik Deutschland sujungtose bylose. // <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=75296&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2055789>; prisijungimo laikas:2013-01-24

⁷⁷ Ten pat.

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ Generalinio advokato Jan Mazak 2009 m. rugsėjo 15 d. išvada C-175/08, C-176/08, C-178/08 ir C-179/08 sujungtose bylose.// http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d5da42f078ed6f4c08beacd7cea95c8017.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4Oa3qLe0?doclang=LT&text=&pageIndex=0&part=1&mode=&docid=72623&cid=3453286

⁸¹ Ten pat.

įgyvendinti bei turinčios apibrėžtą mandatą. Taigi šios karinės pajėgos turi turėti „tarptautinį mandatą“. Manytina, jog generalinis advokatas Mazak minėdamas tarptautinės bendrijos pritarimą turėjo omenyje tarptautines organizacijas, kadangi šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje tarptautinių organizacijų įtaka itin didelė, ypač taikos ir saugumo palaikymo srityje. Be to, tokį aiškinimą gali sąlygoti tai, jog tarptautinių organizacijų nariais (ypač tokių kaip JTO) yra didžioji dalis pasaulio valstybių, todėl organizacijos valia gali būti laikoma jos narių bendra valia.

Analizuojant karines pajėgas apsaugos teikimo kontekste, gali būti keliamas klausimas dėl to, ar pakanka, jeigu tai yra vienos valstybės karinės pajėgos. Manytina, jog atsakant į šį klausimą turi būti remiamasi Teismo sprendimu, kuriame teigiama, jog Kvalifikavimo direktyvos 7 straipsnio 1 dalimi nedraudžiama, kad apsaugą užtikrintų tarptautinės organizacijos, įskaitant tarptautinių karinių pajėgų buvimą trečiosios šalies teritorijoje.⁸² Taigi remiantis šia Teismo formuluote, galima daryti išvadą, jog karinės pajėgos turi būti tarptautinės t.y. jos turi turėti „tarptautinį mandatą“, kuris gali būti suteikiamas pvz.: Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijos pagrindu. Taigi nėra svarbu kelių valstybių karinės pajėgos sudaro tarptautines pajėgas, svarbu, kad joms būtų suteiktas „tarptautinis mandatas“.

Pažymėtina, jog karinių pajėgų pagalba apsaugos teikimo subjektams yra glaudžiai susijusi su humanitarine intervencija, vykdoma siekiant užkirsti kelią masiniams žmogaus teisių pažeidimams tam tikroje valstybėje. Galimybė užkirsti kelią masiniams žmogaus teisių pažeidimams vykdant humanitarinę intervenciją kelia diskusijas dėl valstybės suvereniteto ir žmogaus teisių apsaugos santykio. Manytina, kad skirstant prioritetus turėtų būti laikomasi protingumo principo ir atsižvelgiama tiek į valstybės suvereniteto sampratą turinį, tiek į ypatingą žmogaus teisių reikšmę. Teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, kad valstybės suverenitetas apima jos pareigą ginti žmogaus teises bei jos atsakomybę už žmogaus teisių pažeidimą.⁸³ Taigi valstybė, kurioje vykdomi masiniai žmogaus teisių pažeidimai, nevykdo savo pareigų, todėl reaguodama į tam tikrose valstybėse vykdomus žmogaus teisių pažeidimus tarptautinė bendruomenė imasi priemonių tam, kad žmogaus teisės būtų apsaugotos. Teisės doktrinoje humanitarinė intervencija apibūdinama kaip trumpalaikiai veiksmai, skirti pažeidimui sustabdyti, kuriais nėra kuriama nauja šalies teisinė sistema.⁸⁴ Taigi tarptautinės karinės pajėgos humanitarinės intervencijos metu pačios nekurdamos valstybėje naujos teisinės sistemos, padeda valstybei įgyvendinti jos funkcijas žmogaus teisių apsaugos srityje.

⁸² Teisingumo Teismo 2010 m. kovo 2d. sprendimas Aydin Salahadin Abdulla (C-175/08), Kamil Hasan (C-176/08), Ahmed Adem, Hamrin Mosa Rashi (C-178/08) and Dler Jamal (C-179/08) v Bundesrepublik Deutschland sujungtose bylose. // <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=75296&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2055789>; prisijungimo laikas:2013-04-24

⁸³ Alex J. Bellamy. Responsibility to protect. Cambridge:Polity press,2009.P.19.

⁸⁴ Taylor B.Seybolt. Humanitarian military intervention The conditions for success and failure. Oxford:Oxford University press, 2007.P.6.

Bolbol byla

Byla kilo dėl to, kad ponis N. Bolbol lydimas jos vyro išvyko iš Gazos ruožo ir 2007 m. sausio 10 d. atvyko į Vengriją, kur jai imigracijos reikalų tarnybos buvo išduotas leidimas gyventi. N. Bolbol motyvuodama nesaugia ir nestabilia padėtimi Gazos ruože ir nežinodama, ar jai bus pratęstas leidimas gyventi, pateikė Vengrijos imigracijos reikalų tarnybai prieglobsčio prašymą. Be kita ko N. Bolbol nurodė, jog ji Palestinoje gyveno ne Jungtinių Tautų pagalbos ir darbo Palestinos pabėgėliams Artimuosiuose Rytuose organizacijos (toliau - UNRWA) veiklos teritorijoje. Prieglobsčio prašymas buvo atmestas motyvuojant tuo, jog N. Bolbol turėjo teisę pasinaudoti UNRWA teikiama apsauga, tačiau to nepadarė, be to iš kilmės valstybės ji išvyko ne dėl 1951 m. Konvencijoje nurodytų priežasčių t.y. bijodama persekiojimo dėl rasės, religijos, pilietybės ar politinių įsitikinimų. Vis dėl to buvo priimtas sprendimas neišsiųsti pareiškėjos į kilmės valstybę, nes dėl kritiškos situacijos Gazos ruože N. Bolbol gali grėsti patirti kankinimą arba nežmonišką ir žeminantį elgesį. Sprendimas buvo apskūstas, todėl Budapešto teismas sustabdė bylos nagrinėjimą, o Europos Teisingumo Teismui pateikė kelis prejudicinius klausimus:

Ar pagal Tarybos direktyvos 2004/83/EB 12 straipsnio 1 dalies a punktą:

1. Reikia manyti, kad asmuo naudojasi Jungtinių Tautų organo apsauga ar pagalba vien todėl, jog šis asmuo turi teisę į tokią apsaugą ar pagalbą, ar būtina, kad šis asmuo iš tikrųjų būtų pasinaudojęs šia apsauga arba pagalba?
2. Ar organo apsaugos arba pagalbos nutūkimas reiškia, kad apsigyvenama ne jo veiklos zonoje, organas nutraukė savo veiklą, nebėra galimybės pasinaudoti šio organo teikiama apsauga ar pagalba arba kad, galimas dalykas, turintis teisę į apsaugą ar pagalbą asmuo nebegali ja pasinaudoti dėl objektyvių kliūčių?⁸⁵

Taigi Bolbol byloje buvo nagrinėtas klausimas, ar Jungtinių Tautų pagalbos ir darbo Palestinos pabėgėliams Artimuosiuose Rytuose organizacijos teikiama pagalba yra pakankamas pagrindas nesuteikti asmeniui pabėgėlio statuso. Vienu iš pabėgėlio statuso netaikymo nuostatų, numatytų Kvalifikavimo direktyvos 12 str., įvardijamas asmens naudojimas Jungtinių Tautų organų (išskyrus JTVPK) apsauga arba pagalba. Šiame straipsnyje taip pat pažymima teikiamos

⁸⁵ Teisingumo Teismo 2010 m. birželio 17 d. sprendimas Nawras Bolbol v Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal byloje. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=82833&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=441584>; prisijungimo laikas: 2013-01-24.

apsaugos realumo sąlyga nurodant, jog laikoma, kad asmuo naudojasi Jungtinių Tautų institucijų pagalba, jeigu šis asmuo iš tikrųjų jomis pasinaudojo.⁸⁶ Atsakydamas į pateiktus klausimus Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pabrėžė, jog 1951m. Konvencijos 1 straipsnio D skirsnio nuostata turi būti aiškinama siaurai ir todėl negali būti taikoma ir asmenims, kurie atitinka ar atitiko sąlygas, suteikiančias teisę pasinaudoti šios agentūros apsauga ar pagalba.⁸⁷ Taigi galima daryti išvadą, jog „naudojimas“ ir „galimybė naudotis“ neturi tapačios reikšmės. Teismas pateikia išvadą, jog UNRWA veikia tik tam tikroje teritorijoje ir tik ten teikiama jos apsauga bei pagalba, o už šios teritorijos ribų esantis asmuo tokia apsauga nesinaudoja.⁸⁸ Taigi asmeniui, gyvenančiam ne UNRWA veiklos teritorijoje, neturi būti taikoma Kvalifikavimo direktyvos 12 str. įtvirtinta pabėgėlio statuso netaikymo nuostata, numatanti asmens naudojimąsi Jungtinių Tautų organų(išskyrus JTVPK) apsauga arba pagalba. Be to, ir JTVPK kalbėdama apie Palestinos pabėgėlius ir UNRWA veiklą nurodo, kad tam, kad galėtų naudotis pagalba, asmenys turi būti UNRWA zonoje.⁸⁹ Kalbant apie teikiamą apsaugą svarbu pabrėžti, jog asmens sąmoningas atsisakymas pasinaudoti teikiama apsauga negali būti laikomas pagrindu, suteikiančiu asmeniui pabėgėlio statusą, todėl tais atvejais, kada asmenys sąmoningai išvyksta iš jų kilmės valstybėje veikiančios tarptautinės organizacijos veiklos zonos, nors tam nėra objektyvių priežasčių, sąlygotų asmens baime patirti smurtą ar būti persekiojamu, valstybė, kurioje asmuo pateikia prašymą suteikti pabėgėlio statusą, turi atidžiai įvertinti šią aplinkybę ir nesuteikti pabėgėlio statuso atidžiai neištyrusi taikymo nuostatų atitikimo konkrečiu atveju. Balbol byloje generalinė advokatė pateikia išvadą, kurioje nurodo, jog teisė naudotis konvencijoje numatytais teisėmis priklauso nuo priežasties, dėl kurios jis nebegali naudotis tokia apsauga ar pagalba.⁹⁰ Taigi tiek Abdulla, tiek Balbol bylose teismas patvirtino platesnį apsaugos teikėjų ratą, nei jis nurodomas 1951 m. Konvencijoje pažymėdamas, jog visų apsaugos teikėjų teikiamos apsaugos efektyvumas turi būti nustatomas remiantis Kvalifikavimo direktyvos 7 str. 2d. Taigi kitoje darbo dalyje bus plačiau nagrinėjami efektyvios apsaugos kriterijai.

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ Ten pat.

⁸⁹ UN High Commissioner for Refugees, Revised Note on the Applicability of Article 1D of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees to Palestinian Refugees, October 2009// <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4add77d42.html> ; prisijungimo laikas:2013-01-10.

⁹⁰ Generalinės advokatės Eleanor Sharpson 2010m. kovo 4 d. išvada Nawras Bolbol prieš Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal byloje.

//<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=79353&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=fir&part=1&cid=448066>; prisijungimo laikas:2013-01-24.

3. Veiksminga apsauga: Veiksmingos apsaugos testas

Kvalifikavimo direktyvos 7 str. 2 d. teigiama, jog apsauga paprastai suteikiama, kai šio straipsnio 1 dalyje minimi teikėjai imasi pagrįstų priemonių užkirsti kelią persekiojimui ar smurto veiksams inter alia pasinaudodami veiksminga teisine sistema persekiojimo ar smurto veiksams nustatyti, persekioti baudžiamąja tvarka ir nubausti už juos, o prašytojas gali gauti tokią apsaugą.⁹¹

3.1 Veiksminga teisinė sistema

Teisės teorijoje teisinė sistema suprantama kaip itin plataus pobūdžio sąvoka, apimanti teisės normas ir principus bei jų įgyvendinimo mechanizmus, teisinius santykius. Nagrinėjant teisinės sistemos sampratą minėto straipsnio apimtimi pažymėtina, jog didžiausią įtaką turi valstybės baudžiamosios teisės sistema, nes būtent baudžiamoji teisė reguliuoja persekiojimo baudžiamąja tvarka vykdymą bei numato baudimo už nusikaltimus būdus ir priemones, todėl apsaugos veiksmingumas gali būti nustatomas atsižvelgiant į tai, ar valstybėje yra baudžiamosios teisės sistema, kuri baudžia už persekiotojų veiksmus.⁹²

Išskiriant ypatingą baudžiamosios sistemos vietą būtina paminėti, jog veiksminga teisinė sistema nėra ir negali apimti vien baudžiamosios teisės, todėl visos valstybės institucijos turi būti suinteresuotos imtis pagrįstų priemonių pažeidimams panaikinti ir bausti už juos. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau - EŽTT) byloje *Osman v. United Kingdom* pažymėjo, kad valstybė turi pozityvią pareigą užkirsti kelią nusikaltimui prieš asmenį, o vertinant valstybės apsaugos lygį pakanka nustatyti, kad valstybės valdžios institucijos nepadarė visko, ko iš jų buvo galima pagrįstai tikėtis.⁹³ Vertinti, ar institucijos atliko visus veiksmus siekiant užkirsti kelią nusikaltimui arba nubausti kaltus asmenis už jo padarymą, EŽTT nuomone reikia atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes. Taigi galime daryti išvadą, jog vien valstybės noras ir pastangos siekiant užtikrinti asmenų apsaugą nuo persekiojimo negali būti laikomi pakankamu pagrindu tokią valstybę pripažinti saugia. Generalinio advokato Mazák nuomone, negalima laikyti, jog apsaugos teikėjas ėmėsi pagrįstų priemonių užkirsti kelią persekiojimui, jeigu pabėgėlio

⁹¹ Tarybos direktyva 2004/83/EB 2004m. balandžio 29d. Dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:07:32004L0083:LT:PDF>; prisijungimo laikas:2012-12-11.

⁹² Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 138.

⁹³ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998m. spalio 28 d. sprendimas *Osman v United Kingdom* byloje. // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#%7B%22dmdocnumber%22:%5B%22696134%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-58257%22%5D%7D>; prisijungimo laikas:2012-01-18.

pilietybės valstybėje persekiojimo dalyviai<...> šioje valstybėje grasina persekiojimo veiksmais arba juos vykdo, taip įbaugindami civilius gyventojus ar jų dalį.⁹⁴

Teisės doktrinoje pripažįstama, jog apsauga yra pakankama, kada išnyksta visiškai pagrįstos baimės kriterijus. Kita vertus šio kriterijaus išnykimas nesuponuoja, jog valstybė įsipareigoja visiškai panaikinti bet kokios žalos asmeniui grėsmę, nes apsaugos pakankamumas nėra matuojamas tuo, kad egzistuoja realus teisių pažeidimo pavojus, tačiau tuo, kad egzistuoja piliečių apsaugos sistema.⁹⁵

Valstybės teisei sistemai itin svarbi teismų sistema, todėl kalbant apie teikiamos apsaugos veiksmingumą, atkreiptinas dėmesys į asmenims suteikiamą teisę kreiptis į teismą. D. Jočienės nuomone, valstybė įpareigoja atsakyti už visus pažeidimus, kuriuos padarė bet kokie valstybės organai, įskaitant įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teismines valdžias.⁹⁶ Taigi darytina išvada, jog asmens teisė kreiptis į teismą bus laikoma veiksmingos teisinės sistemos dalimi tik tada, kada bus garantuojama teisė skųsti kiekvieno, šioms valdžioms priklausančio, organo atliktą veiksmą. Kartu pastebėtina, jog siekiant išvengti teisinio piktnaudžiavimo garantuojama apskundimo teisė negali būti suabsoliutinama. Tai reiškia, jog bet koks asmens pateikiamas skundas turi būti realus ir pateikiamas tik tuo atveju, jeigu pagrįstai manoma, jog asmens teisės yra pažeistos. Apie reiškiamo skundo pagrįstumo svarbą savo sprendime pasisakė ir EŽTT nurodydamas, jog teikdamas skundą asmuo turi pagrįstai manyti, jog jo atžvilgiu padarytas teisės pažeidimas.⁹⁷ Tačiau vien asmens galimybės kreiptis į teismą užtikrinimas pats savaime neįrodo veiksmingos teisinės sistemos egzistavimo. EŽTT nagrinėdamas bylą dėl Europos žmogaus teisių konvencijos 13 straipsnio pažeidimo konstatavo, jog nacionaliniai teismai negali būti laikomi veiksminga teisinės gynybos priemone, jeigu nėra atstatomos pažeistos asmenų teisės.⁹⁸ Kitame sprendime EŽTT laikėsi tos pačios nuomonės teigdamas, jog asmenims, besiskundžiantiems jų teisių pažeidimu, turi būti garantuojama gynybos priemonė ir individualiai įvertinus situaciją suteikiama kompensacija bei atlyginama turtinė ir neturtinė

⁹⁴ Generalinio advokato Jan Mazak 2009 m. rugsėjo 15 d. išvada C-175/08, C-176/08, C-178/08 ir C-179/08 sujungtose bylose. // http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf;jsessionid=9ea7d0f130d5da42f078ed6f4c08beacd7cea95c8017.e34KaxiLceQc40LaxqMbN4Oa3qLe0?doclang=LT&text=&pageIndex=0&part=1&mode=&docid=72623&cid=3453286; prisijungimo laikas:2012-11-19.

⁹⁵ Ten pat, P.139.

⁹⁶ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas: užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 36.

⁹⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1983 m. kovo 25 d. sprendimas Silver v. United Kingdom byloje. // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#%7B%22dmdocnumber%22:%5B%22695454%22%5D.%22itemid%22:%5B%22001-57577%22%5D%7D>; prisijungimo laikas:2012-10-01.

⁹⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. liepos 18 d. sprendimas Keegan v. United Kingdom byloje. // <http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2006/764.html>; prisijungimo laikas:2012-10-01.

žala.⁹⁹ Taigi gynybos priemonės veiksmingumas siejamas ne vien su realia galimybe kreiptis į teismą, bet su teisių atstatymu suteikiant kompensaciją už padarytus teisės pažeidimus. Verta pažymėti, kad mažo dydžio kompensacija nereiškia, jog teisinė gynybos priemonė neveiksminga,¹⁰⁰ nes gynybos priemonių efektyvumo vertinimas priklauso nuo to, kokia teisė buvo pažeista. Taigi veiksmingos teisinės sistemos buvimas glaudžiai susijęs praktiniu veiksmingumu, todėl siekiant užtikrinti efektyvios apsaugos teikimą, vidaus teisinės gynybos priemonė turi būti veiksminga praktikoje.¹⁰¹

3.2 Teikiamos apsaugos prieinamumas

Praktinį apsaugos veiksmingumą sąlygoja gynybos priemonių prieinamumas. Europos žmogaus teisių konvencijos 13 straipsnyje teigiama: Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipdamasis į valstybės instituciją nepriklausomai nuo to, ar tą pažeidimą asmenys padarė eidami savo oficialias pareigas.¹⁰² Kadangi straipsnio formuluotė veiksmingą apsaugą sieja su asmens kreipimusi į valstybės instituciją, o ne tarptautinę organizaciją ar kitą nevalstybinio pobūdžio darinį, tai leidžia teigti, kad Europos žmogaus teisių konvencijoje apsaugos teikimo subjektas yra valstybė. Gynybos priemonių prieinamumo kiekvienam teisių pažeidimu besiskundžiančiam asmeniui svarbą patvirtino teismas pabrėždamas, kad pagal 13 straipsnį teisinės gynybos priemonė turi būti garantuota kiekvienam asmeniui, kuris pagrįstai skundžiasi Konvencijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimu.¹⁰³ Pažymėtina, jog visų pirma apsauga nuo teisės pažeidimų ir gynyba įvykus pažeidimui turi būti užtikrinama nacionaliniame lygmenyje ir tik tada, kada nacionalinio lygmens teisinės gynybos priemonės nėra veiksmingos, pažeistos asmens teisės turi būti ginamos tarptautiniu lygiu. Tai patvirtino EŽTT teigdamas, jog 13 straipsnio paskirtis yra suteikti tokias vidaus gynybos priemones individams, kurios būtų tinkamos sprendžiant Konvencijoje įtvirtintų teisių bei laisvių pažeidimo klausimą nacionaliniu

⁹⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. gegužės 10 d. sprendimas T.P. and K.M. v. United Kingdom byloje. // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59456#%7B%22itemid%22:%5B%22001-59456%22%5D%7D>; prisijungimo laikas: 2012-10-01.

¹⁰⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 22 d. sprendimas Central mediterranean development corporation limited v. Malta byloje. // <http://www.pfcmalta.org/uploads/1/2/1/7/12174934/18544-08.pdf>; prisijungimo laikas:2012-10-01.

¹⁰¹ Base law of the European Court of Human Rights concerning the protection of personal data,2009// http://hub.coe.int/c/document_library/get_file?uuid=ec21d8f2-46a9-4c6e-8184-dffd9d3e3e6b&groupId=10227; prisijungimo laikas:2012-10-01.

¹⁰² Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija//Valstybės žinios.2000,Nr.96-3016.

¹⁰³ Europos Tarybos Žmogaus Teisių 1977 m. kovo 9 d. komisijos raportas Klass and others v Germany. European Court of Human Rights byloje. // <http://www.strasbourgconsortium.org/document.php?DocumentID=4495>; prisijungimo laikas:2012-10-01.

lygiu, prieš pradėdant procedūras Europos Žmogaus Teisių Teisme.¹⁰⁴ Nagrinėjant minėto straipsnio prasmę verta pastebėti, jog frazė „yra pažeistos“ nereiškia, jog prieš kreipiantis į EŽTT su skundu dėl 13 str. pažeidimo, yra būtinas atitinkamas nacionalinės vidaus institucijos sprendimas, numatantis, kad buvo pažeista ir kita atitinkama Konvencijoje įtvirtinta teisė ar laisvė.¹⁰⁵ Taigi galima daryti išvadą, jog 13 straipsnio tikslas yra užtikrinti kiekvienam asmeniui jo teises bei laisves, o esant jų pažeidimui garantuoti tinkamas, veiksmingas vidaus gynybos priemonės.

Taigi yra suformuluoti pakankamai aiškūs, konkretūs kriterijai tinkamai apsaugai nustatyti, tačiau nagrinėjant tarptautinių organizacijų teikiamą apsaugą gan daug diskusijų kelia reali, objektyvi tarptautinių organizacijų galimybė užkirsti kelią persekiojimo ir smurto veiksmams.

3.3 Tarptautinių organizacijų teikiamos apsaugos veiksmingumas

Šiuolaikinė tarptautinė teisė tarptautinėms organizacijoms priskiria gana platų funkcijų ratą, apimančią teisės normų nustatymą, jų įgyvendinimo kontrolę įvairiose tarptautinių organizacijų veiklos srityse. Viena iš tokių sričių - žmogaus teisių apsauga, su kurios įgyvendinimu glaudžiai susijusi apsaugos teikimo subjektų teikiama apsauga šalies gyventojams. Pažymėtina, kad tarptautiniu lygiu žmogaus teisės apibrėžtos tik po 2-ojo Pasaulinio karo 1945 m. JTO chartijoje bei 1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, o žmogaus teisių bei laisvių apsauga tapo ne vien atskirų valstybių, bet ir visos tarptautinės bendruomenės užduotimi. Taigi tarptautiniu mastu buvo susitarta, jog asmens teisė į gyvybę, religijos, minties laisvės, draudimas žeminti asmens orumą ir kitos asmens teisės bei laisvės turi būti gerbiamos, ir yra vertos tarptautinės apsaugos. Vis dėl to šie dokumentai įtvirtino tik pagrindinius žmogaus teisių apsaugos principus. Pirmąją tarptautinę sutartimi, kodifikavusia žmogaus teises bei pavertusia juos teisiniais įsipareigojimais tapo 1953 m. pradėjusi galioti Europos žmogaus teisių konvencija. Būtent šioje Konvencijoje žmogaus teisių apsauga tapo viena iš tarptautinių institucijų kompetencijos sričių. Tarptautinės organizacijos būdamos apsaugos teikimo subjektais, turi užtikrinti žmogaus teisių apsaugą vykdydamos žmogaus teisių pažeidimų tyrimą ir užtikrindamos baudimą už šiuos pažeidimus. Remiantis Kvalifikavimo direktyvos 7 str. 2d. minimomis efektyvios apsaugos sąlygomis, apsaugos teikimo efektyvumą, o tuo pačiu ir

¹⁰⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 26 d. sprendimas Kudla v. Poland byloje. // http://www.law.syr.edu/media/documents/2009/3/Kudla_v_Poland.pdf; prisijungimo laikas: 2012-10-01.

¹⁰⁵ Dijk P. Hoof G.J.H. Theory and Practice of the European convention on Human Rights. Hague: Kluwer Law international, 1998. P. 698.

valstybės ar tarptautinės organizacijos gebėjimą būti tinkamu apsaugos teikimo subjektu nulemia gebėjimas vykdyti teismines bei teisėtvarkos funkcijas, būtinas siekiant vykdyti pažeidimų tyrimą ir užtikrinti baudimą. Nekyla abejonių dėl to, kad valstybė gali pasinaudoti savo teismų sistema, teisėsaugos institucijų sistema ir užkirsti kelią žmogaus teisių pažeidimams, o jiems įvykus, garantuoti tokių pažeidimų tyrimą ir kaltų asmenų nubaudimą. Nagrinėjant tarptautinių organizacijų galimybę atitikti Kvalifikavimo direktyvoje nurodytus reikalavimus susiduriama su tarptautinių organizacijų subjektiškumo specifika, kuri ir nulemia tarptautinės teisės subjekto gebėjimą atlikti tam tikrus veiksmus.

Siekiant nustatyti, ar tarptautinės organizacijos turi teisminę funkciją, pabrėžtina, kad tiesiogiai ši funkcija teisės doktrinoje nėra įvardijama, tačiau yra skiriama tarptautinių organizacijų vykdoma kontrolės funkcija,¹⁰⁶ kuri pasireiškia tarptautinių organizacijų organų veikla tikrinant, kaip valstybės laikosi įsipareigojimų, kylančių joms iš tarptautinės teisės normų. Pagal tai, kokie tarptautinių organizacijų organai vykdo kontrolę galima išskirti teismų ir neteisminių institucijų kontrolę. Neteisminių institucijų kontrolės funkcijai priskiriamos valstybių teikiamos ataskaitos apie tam tikrų tarptautinių sutarčių įgyvendinimą. Tokia pareiga valstybėms yra nustatyta 1966 m. Tarptautinių pilietinių ir politinių teisių pakte, kurio 40 str. teigiama, kad valstybės, šio pakto šalys, įsipareigoja pateikti ataskaitas apie priemones, kurių jos ėmėsi šiame pakte pripažintoms teisėms įgyvendinti, ir apie pažangą, padarytą naudojantis šiomis teisėmis.¹⁰⁷ Valstybių pateikiamas ataskaitas nagrinėja žmogaus teisių komitetas, tačiau pažymėtina, kad jo priimamos išvados neturi privalomosios galios. Siekiant sustiprinti kontrolę nurodoma, kad valstybė, kuri buvo pripažinta pažeidusi pakte numatytas žmogaus teises ir laisves, turi informuoti komitetą apie veiksmus, kurių ėmėsi po komiteto pateiktų išvadų.¹⁰⁸ Be žmogaus teisių komiteto kontrolės funkciją įgyvendina kitos JTO institucijos, prižiūrinčios tarptautinių žmogaus teisių apsaugos sutarčių įgyvendinimą (Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas, Moterų diskriminacijos panaikinimo komitetas, Vaiko teisių komitetas, ir kt.). Kontrolės funkcijos įgyvendinimui galima priskirti ir JTVPK veiklą. Šios institucijos atstovybės įsikūrusios ne vienoje valstybėje, kuriose žmogaus teisių apsaugos lygis ypač žemas.¹⁰⁹ Atstovybių veikla pasižymi žmogaus teisių padėties stebėjimu ir jos vertinimu, bei bendradarbiavimu su valstybės valdžios organais, siekiant gerinti žmogaus teisių padėtį bei užkirsti kelią masiniams jų pažeidimams. Vis dėl to pažymėtina, jog JTVPK išvados neturi privalomojo pobūdžio, todėl net konstatavus, jog valstybėje vykdomi žmogaus teisių pažeidimai,

¹⁰⁶ Henry G. Schermers, Niels M. Blokker. *International institutional law*. Boston: Martinus Nijhoff publishers, 2003. P. 597.

¹⁰⁷ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3288 1966-12-19

¹⁰⁸ Jarašiūnas E, Žiobienė E, Žalėnienė I ir kt. *Žmogaus teisių apsaugos institucijos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P. 280.

¹⁰⁹ Žmogaus teisių komisaro biuro atstovybės veikė Kenijoje, Nigerijoje, Ruandoje, Tadžikistane, Ekvadore, Serbijoje, Makedonijoje.; <http://www.ohchr.org/RU/Countries/Pages/workinfield.aspx>; prisijungimo laikas: 2013-04-08.

to nepakanka siekiant nubausti kaltus asmenis. Manytina, jog didžiausią įtaką kontrolės efektyvumui daro būtent privalomas priimamų sprendimų pobūdis, o šių institucijų kontrolės forma yra labiau rekomendacinio nei teisinio pobūdžio.

Teisminę kontrolės funkciją atlieka tarptautiniai teismai. Jie vykdo valstybių veiksmų teisėtumo vertinimą sprenddami jų kompetencijai priskiriamas bylas bei įgyvendina tarptautinių organizacijų priimamų sprendimų kontrolę. Apibūdinant šią funkciją teigiama, kad priimamų sprendimų teisėtumas leidžia valstybėms suteikti tarptautinėms organizacijoms daugiau įgaliojimų.¹¹⁰ Vis dėl to teismų vykdoma kontrolės funkcija dažnai kritikuojama nurodant, kad ginčui spręsti būtinas atskiras ginčo šalių susitarimas dėl ginčo perdavimo teismui ir sprendimo privalomos galios pripažinimo.¹¹¹ Nors jų priimami sprendimai turi privalomąjį pobūdį, vertinant tarptautinius teismus kaip veiksmingos teisinės sistemos dalį bei tarptautinių organizacijų teisminės funkcijos įgyvendinimo priemonę, verta atkreipti dėmesį į šių teisminių institucijų specifiką. Visų pirma ribojamas subjektų, galinčių kreiptis į šiuos teismus, ratas (pvz.: Tarptautinio Teisingumo Teismo šalimi gali būti tik valstybės), o kompetencija ribojama steigiamuoju aktu, todėl pvz.: EŽTT yra kompetentingas nagrinėti tik tas bylas, kurios yra susijusios su Europos žmogaus teisių konvencijos bei jos protokolų nuostatų aiškinimu ir pažeidimais. Kalbant apie kompetencijos ribojimą steigiamuoju aktu pažymėtina, kad Tarptautinio Teisingumo Teismo kompetencija yra plačiausia, o remiantis jo statuto 38 straipsniu nėra ribojama steigiamuoju aktu.¹¹² Nagrinėjant tarptautinių organizacijų gebėjimą užtikrinti veiksmingą apsaugą, svarbu atkreipti dėmesį, jog remiantis tiek Kvalifikavimo direktyva, tiek 1951 m. Konvencija, vykdyti persekiojimo veiksmus asmenų atžvilgiu gali ne vien valstybė, tačiau ir privatūs asmenys. Teigiama, kad valstybės ir privačių asmenų vykdomas persekiojimas vertinamas vienodai.¹¹³ Taigi galima teigti, jog siekiant užtikrinti efektyvų žmogaus teisių tyrimą teisminė institucija turi turėti jurisdikciją nagrinėti bylas dėl pažeidimų, kuriuos įvykdė privatūs asmenys. Pažymėtina, jog EŽTT, turintis ypatingą reikšmę žmogaus teisių apsaugos srityje, nenagrinėja skundų prieš privačius asmenis, tačiau tai, jog Teismas nagrinėja skundus prieš valstybes, nereiškia, kad pažeidimas būtinai turi būti įvykdytas valstybės valdžios organo, kadangi pažeidimą, dėl kurio prieš valstybę teikiamas skundas, gali įvykdyti ir privatūs asmenys. Nagrinėjant tarptautinių organizacijų vykdomą kontrolės funkciją pažymėtina, jog Kvalifikavimo direktyvoje nurodytas kontrolės kriterijus reiškia apsaugos teikimo subjekto kontrolę teritorijos atžvilgiu, o minėta tarptautinių organizacijų kontrolės funkcija pasireiškia ne teritorijos, bet

¹¹⁰ Henry G. Schermers, Niels M. Blokker. International institutional law. Boston :Martinus Nijhoff publishers, 2003.P.597 .

¹¹¹ Волфгант Граф Вигцтум и др. Международное право. Масква: Инфотопик Медиа, 2011 С. 791.

¹¹² A, Tomuschat Ch, Oellers-Frahm K and others. The statute of the International Court of Justice a commentary .Oxford: Oxford University press, 2012 P. 676.

¹¹³ Clayton G. Immigration and asylum law. Oxford: Oxford university press, 2008.P.468.

veiksmų kontrole. Be to, tarptautinės institucijos kontrolės funkciją atlieka pačios nekontroliuojamos valstybės teritorijos. Taigi apibendrinant galima teigti, jog tarptautinių organizacijų vykdoma kontrolės funkcija ženkliai skiriasi nuo valstybių vykdomos teisminės funkcijos, todėl negali būti jai prilyginama. Efektyvios apsaugos teikimui ne mažiau svarbi apsaugos teikimo galimybė užtikrinti kaltų asmenų baudimą. Valstybė šiam tikslui naudojami savo baudžiamąja sistema, tuo tarpu tarptautinė organizacija neturi teisės vykdyti baudžiamojo persekiojimo ir bausti kaltus asmenis. Ko gero artimiausias baudžiamosios sistemos taikymui yra tarptautinių organizacijų vykdomas sankcijų taikymas. Teisės doktrinoje sankcijos apibūdinamos skirtingai. Vieni autoriai pažymi, kad sankcijos - tai prievartos, o ne teisės elementas,¹¹⁴ kiti sankcijas įvardija kaip teisės normų įgyvendinimo garantą.¹¹⁵ Manytina, kad sankcijos vis dėl to yra teisės įgyvendinimui skirta priemonė, tačiau sankcijų taikymas yra ribojamas ir taikomas tik išskirtiniais atvejais, kada visos kitos ginčo sprendimo priemonės išnaudotos. Pažymėtina, jog taikant sankcijas turi būti laikomasi proporcingumo principo. Todėl tuo atveju, kada valstybės vykdomas teisės pažeidimas kelia ypač didelę grėsmę tos šalies gyventojams, sankcijos gali būti taikomos nedelsiant. Vis dėl to vertinant sankcijas kaip baudimo už teisės pažeidimus mechanizmą pažymėtina, jog jų taikymas yra ypač išskirtinio pobūdžio, o reikalavimas prieš tai išnaudoti kitas priemones tik patvirtina, jog prioritetą teikiamas ginčui spręsti derybų arba teisiniu keliu. Remiantis Jungtinių Tautų Chartijos 39 str., konstatavus teisės pažeidimą, imamasi priemonių užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą. Tarptautinei organizacijai įgyvendinant apsaugos teikėjo funkciją, baudimo už teisės pažeidimus mechanizmas ypač svarbus žmogaus teisių apsaugai garantuoti. Jungtinių Tautų Chartijos 39 str. prasme masiniai žmogaus teisių pažeidimai kelia grėsmę saugumui,¹¹⁶ todėl galima daryti išvadą, jog konstatavus masinius valstybės vykdomus žmogaus teisės pažeidimus, galėtų būti taikomas sankcijų mechanizmas. Tuo tarpu valstybė reaguodama į žmogaus teisių pažeidimus baudžiamąjį persekiojimą gali pradėti nelaukdama masinio žmogaus teisių pažeidimo fakto. Be to, 1951 m. Konvencija ir Kvalifikavimo direktyva nenurodo vykdomų pažeidimo masto, įpareigodama apsaugos teikimo subjektą naudotis veiksminga teisine sistema. Taigi manytina, jog sankcijos negali būti prilyginamos valstybių vykdomam baudžiamojo persekiojimo mechanizmui.

Apibendrinant galime teigti, jog valstybių ir tarptautinių organizacijų gebėjimas vykdyti teismines ir teisėtvarkos funkcijas ženkliai skiriasi. Tai sąlygojo kritikos Kvalifikavimo direktyvos 7 str. atžvilgiu atsiradimą.

¹¹⁴ Gowlland-Debbas V. United Nations sanctions and international law. Hague: Kluwer law international, .2001. P.30-31.

¹¹⁵ Ten pat.

¹¹⁶ Simma B, Mosler H, Ranzelzhofer A and others. The Charter of the United Nations. A commentary. Oxford.:Oxford university press, 2002.V.1. P.724.

Teisės doktrinoje vertinant, ar tarptautinės organizacijos gali būti tinkamais apsaugos teikimo subjektais, akcentuojama, jog tarptautinės organizacijos nėra tarptautinės žmogaus teisių apsaugos instrumentų dalis, o tai daro juos netinkamais apsaugos teikimo subjektais.¹¹⁷ Pažymėtina, jog kai kurie autoriai svarbiausiu kriterijumi laiko asmens galimybę pasinaudoti apsauga neskirstant apsaugos teikimo subjektų į „tinkamus“ ir „netinkamus“. Nurodoma, kad vienintelis apsaugą apibūdinantis bruožas yra jos prieinamumas.¹¹⁸ Su apsaugos prieinamumu glaudžiai susijęs apsaugos teikimo subjekto nuolatinis pobūdis. Tai reiškia, kad apsauga privalo būti teikiama nuolat tam, kad būtų išvengta situacijų, kada nėra subjekto, sugebančio užkirsti kelią pažeidimams, o jiems įvykus ginti asmenį. Europos pabėgėlių ir Tremtinių taryba nurodė, kad nevalstybiniai subjektai negali būti laikomi tinkamais apsaugos subjektais, nes nevalstybiniai agentai yra ribojami jų mandato, laiko atžvilgiu (tarptautinės organizacijos neturi galimybės užtikrinti apsaugos visam laikui).¹¹⁹ Taigi pripažinus tarptautines organizacijas tinkamais apsaugos subjektais keliamas pavojus žmogaus teisių apsaugos užtikrinimui. Pažymėtina, jog tarptautinės organizacijos yra ir politinio pobūdžio dariniai, kuriuose svarbią vietą užima valstybės-narės. Dėl to gali kilti situacijų, kada dėl politinių priežasčių apsauga šalies gyventojams nebus teikiama arba ji nebus efektyvi. Teismų praktikoje kaip ir Kvalifikavimo direktyvoje, apsaugos subjekto tinkamumą siūloma vertinti per jo teikiamos apsaugos efektyvumą. Europos Teisingumo Teismas pripažino, kad tarptautines organizacijas galima pripažinti apsaugos subjektais, bet turi būti tikrinama, ar apsauga yra efektyvi.¹²⁰ Kadangi teikiamos apsaugos efektyvumas yra apibrėžiamas apsaugos subjekto galimybe vykdyti teismines bei teisėsaugos funkcijas, o tarptautinės organizacijos šių funkcijų nevykdo, tarptautinių organizacijų priskyrimas apsaugos teikimo subjektams tampa probleminiu. Vis dėl to manytina, jog spręsti, ar tarptautinės organizacijos gali teikti efektyvią apsaugą, galima tik išanalizavus atskirų tarptautinių organizacijų veiklą įvairiose asmenų kilmės valstybėse.

4.Kilmės valstybėse veikiančių tarptautinių organizacijų teikiama apsauga šalies gyventojams- Kosovo, Afganistano, Irako atvejai

¹¹⁷ Peers S. and Rogers N. EU immigration and asylum law. Leiden: Martinus Nijhoff publishers, 2006. P.336.

¹¹⁸ Battjes H. European asylum law and international law. Leiden: Martinus Nijhoff publishers, 2006.P.247.

¹¹⁹ ECRE Comments from the European Council on refugees and exiles on the European Commission Proposal to recast the Qualification Directive. 2010 m .P.8.// <http://www.ecre.org/topics/areas-of-work/protection-in-europe/148.html>; prisijungimo laikas:2012-10-02.

¹²⁰ Europos Teisingumo Teismo 2010 m. kovo 2 d. sprendimas C-175/08, C-176/08, C-178/08 and C-179/08 sujungtose bylose. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008CJ0175:LT:HTML>; prisijungimo laikas:2012-10-02.

4.1 Kosovas

1991m. suskilo Jugoslavija. Subyrėjus valstybei buvusioje jos teritorijoje prasidėjo dideli neramumai. Didžiausias konfliktas vyko tarp skirtingų tautinių grupių atstovų: serbų, kroatų ir bosnių. Tais pačiais metais Jungtinių Tautų Saugumo Taryba reaguodama į vis aštrėjantį konfliktą Balkanuose priėmė rezoliuciją dėl taikos misijų vykdymo Balkanų regione. 1999 m. buvo priimta Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija,¹²¹ kuri tapo teisiniu NATO taikos misijos Kosove pagrindu. Tais pačiais metais į Kosovo teritoriją įžengė NATO karinės pajėgos (toliau - KFOR), o Kosove buvo įkurta tarptautinė civilinė Jungtinių Tautų laikinoji administravimo misija (toliau-UNMIK). Pažymėtina, jog Saugumo Tarybos generalinio sekretoriaus pranešime apie UNMIK mandatą teigiama, kad UNMIK vykdys pagarbos žmogaus teisėms politiką remdamasi tarptautiniais žmogaus teisių apsaugos dokumentais.¹²² Atsižvelgiant į tokį generalinio sekretoriaus pasisakymą, galime teigti, jog UNMIK sieks, kad Kosove būtų laikomasi tarptautinių žmogaus teisių apsaugos teisės aktų. Siekiant nustatyti, ar Kosove KFOR bei UNMIK teikiama apsauga gali būti laikoma veiksminga Kvalifikavimo direktyvos 7 str. prasme, tikslinga aptarti jų veiksmus Kosove remiantis Kvalifikavimo direktyvoje numatytais veiksmingos apsaugos kriterijais. Be to, Kvalifikavimo direktyvos 7 str. 3 d. nurodoma, jog vertindamos, ar tarptautinė organizacija kontroliuoja valstybę ar žymią jos teritorijos dalį ir suteikia apsaugą, valstybės narės atsižvelgia į rekomendacijas.¹²³ Taigi siekiant išanalizuoti KFOR bei UNMIK veiklos Kosove atitikimą Kvalifikavimo direktyvos reikalavimams, toliau bus aptariama KFOR bei UNMIK veikla bei jos vertinimai.

KFOR

Kosove pradėjo veikti Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijos pagrindu siekiant įveikti humanitarinę katastrofą. Kosove 1999 m. NATO valstybių viršūnių susitikime įvardinta, kad pagrindinis NATO karinės operacijos prieš Jugoslaviją tikslas-remti politines tarptautinės bendrijos pastangas, siekiant, kad Kosovas būtų demokratinis kraštas, kuriame visi gyventojai lygiai naudotųsi žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis.¹²⁴

¹²¹ U.N.Security Council. Resoluition Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999 (S/RES/1244 (1999)), 10 June 1999. // [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244\(1999\);](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244(1999);) prisijungimo laikas:2013-01-20.

¹²² U.N. Security Council. Report of the Secretary General on the United Nations interim administration mission in Kosovo (S/1999/779). 12 July 1999. //

http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1999/779&referer=http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/reports.shtml&Lang=E; prisijungimo laikas: 2013-03-07.

¹²³ Tarybos Direktyva 2004/83/EB 2004m.balandžio29d.Dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų.// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:07:32004L0083:LT:PDF>; prisijungimo laikas:2012-12-11.

¹²⁴ Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 23rd and 24th April 1999// <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-062e.htm>; prisijungimo laikas:2013-04-14.

Rezoliucijoje nurodoma, jog KFOR tikslai yra:

1. Sustabdyti karinius veiksmus;
2. Delimitarizuoti Kosovo karines pajėgas;
3. Užtikrinti saugumą ir viešąją tvarką šalyje bei sukurti palankias sąlygas pabėgėlių sugrįžimui;
4. Užtikrinti taiką ir saugumą iki to laiko, kol šių funkcijų neperims UNMIK;
5. Kontroliuoti išminavimo procedūras;
6. Bendradarbiauti ir esant poreikiui padėti UNMIK vykdyti patikėtas užduotis;
7. Vykdyti pasienio kontrolę;
8. Užtikrinti savo, UNMIK, bei kitų tarptautinių organizacijų dalyvių saugumą ir laisvą judėjimą.¹²⁵

Taigi iš rezoliucijoje nurodytų KFOR tikslų matyti, jog KFOR suteikiamų įgaliojimų apimtis yra plataus masto. Įgyvendindamos tikslą saugumo srityje, KFOR kontroliavo Kosovo pasienio ruožus, organizavo nusikalstamos veikos tyrimus, vykdė įtariamųjų areštą. Vien per tris KFOR buvimo Kosove mėnesius KFOR pavyko areštuoti šimtus asmenų, įtariamųjų nusikalstama veika. Pažymėtina, jog KFOR veiklos saugumo srityje rezultatai įtakojo pabėgėlių grįžimą.

Su saugumo kūrimu glaudžiai susijęs KFOR tikslas delimitarizuoti laikino pobūdžio UNMIK įkurtą Kosovo saugumo korpusą (toliau - KLA) bei sukurti Kosovo saugumo pajėgas, bei jų kontrolės mechanizmą. Įgyvendindama šį tikslą KFOR aktyviai bendradarbiavo tiek su Kosovo valdžios institucijomis, tiek su tarptautinėmis organizacijomis. KLA buvo įkurtas kovoti su stichinių nelaimių padariniais, teikti humanitarinę pagalbą bei teikti pagalbą kuriant infrastruktūrą gyvenvietėse. KLA savo veiklą baigė 2009 m., todėl reikėjo sukurti naujas Kosovo saugumo pajėgas, kurios galėtų perimti KLA veiklą. KFOR ir UNMIK pagal savo veiklos pobūdį bei tikslą ir įgaliojimus yra laikomi bendradarbiausiančiais organais, o KFOR tikslas teikti pagalbą UNMIK tai tik dar kartą patvirtina.

Tiek KFOR, tiek UNMIK pagrindinis siekis buvo kurti stabilų, saugų bei demokratiniais pagrindais paremtą Kosovą, teikti pagalbą vietos gyventojams.

Nuo KFOR veiklos Kosove pradžios buvo pastebimi teigiami pokyčiai saugumo srityje, todėl 2008 m. paskelbus Kosovo nepriklausomybę, NATO patvirtino, jog KFOR pasilieka Kosovo teritorijoje bei veiks visoje Kosovo teritorijoje, bendradarbiaudamos su JTO, Europos Sąjunga ir kitomis tarptautinėmis organizacijomis.

¹²⁵ U.N.Security Council. Resolution Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999 (S/RES/1244 (1999)). 10 June 1999. // [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244\(1999\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244(1999)); prisijungimo laikas: 2013-01-20.

Vertinant KFOR kaip apsaugos teikimo subjektą, o jo apsaugą kaip veiksmingą, būtina atkreipti dėmesį į tai, jog rezoliucijoje nurodyti KFOR veiklos tikslai tiesiogiai susiję su saugumo padėties gerinimu, tačiau nėra išskiriama žmogaus teisių apsaugos funkcija, kurią turi įgyvendinti apsaugos teikimo subjektas. Pažymėtina, jog tai nereiškia, kad karinės pajėgos, vykdydamos savo funkcijas, neprivalo užtikrinti, jog jų veiksmai nepažeistų žmogaus teisių. Teisės literatūroje nurodoma, kad karinių pajėgų saugumo užtikrinimas sukuria sąlygas žmogaus teisių apsaugos įgyvendinimui, tačiau karinės pajėgos neatlieka žmogaus teisių apsaugos funkcijos.¹²⁶ KFOR yra laikomos ad hoc karinėmis pajėgomis ir nors jas sudarė įvairių valstybių kariai, KFOR veikia vadovaujamos NATO ir yra NATO subsidiarus organas. Atkreiptinas dėmesys, kad KFOR subsidiarumo pobūdis glaudžiai susijęs su jo gebėjimu būti apsaugos teikimo subjektu. Teisės literatūroje pažymima, kad tarptautinių organizacijų įsipareigojimais pripažįstami jų subsidiarių organų įsipareigojimais.¹²⁷ Kadangi dėl ribotos tarptautinių organizacijų tarptautinio teisinio subjektiškumo apimties jos nėra žmogaus teisių apsaugos sutarčių dalyviais, atitinkamai ir jų subsidiarūs organai, tame tarpe ir KFOR, nėra tokių sutarčių dalyviai. Visgi pažymėtina, jog humanitarinės intervencijos metu karinių pajėgų pagrindinis veiklos tikslas yra būtent žmogaus teisių apsauga, tačiau karinės pajėgos nevykdo nei teisminės, nei teisėsaugos funkcijų, kurios tiesiogiai susijusios su apsaugos teikimo subjekto samprata.

JT laikinoji administravimo misija Kosove - UNMIK

Remiantis minėta saugumo tarybos rezoliucija, UNMIK buvo keliami šie tikslai :

1. Skatinti, organizuoti bei kontroliuoti demokratinių savivaldos institucijų steigimosi bei vystymosi procesą;
2. Užtikrinti žmogaus teisių apsaugą;
3. Užtikrinti saugumą šalyje bei skatinti pabėgėlių grįžimą;
4. Vystyti teisėsaugą, įskaitant policijos kūrimą;
5. Bendradarbiauti su tarptautinėmis organizacijomis, ypač teikiant humanitarinę pagalbą;
6. Teikti pagalbą atkuriant šalies ekonomiką.

Taigi rezoliucijos pagrindu UNMIK įgavo plačius įgaliojimus žmogaus teisių apsaugos, saugumo srityje, vykdant administracines, humanitarines funkcijas, skatinant pabėgėlių grįžimą.

Sąlyginai UNMIK tikslus galima suskirstyti į kelias grupes:

1. Humanitarinės pagalbos teikimo;
2. Viešojo administravimo;
3. Demokratiniais pagrindais paremtų institucijų kūrimo proceso;

¹²⁶ Mujezinović Larsen K. The Human Rights Treaty Obligations of Peacekeepers. Cambridge: Cambridge University press, 2012.P.79.

¹²⁷ Odello M., Piotrowicz R. International Military Missions and International Law. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2011.P.101.

4. Šalies ekonomikos lygio atstatymo.

Tam, kad užtikrintų kiekvieno keliamo tikslo įgyvendinimą, UNMIK struktūra taip pat yra suskirstyta į atskiras dalis. Viešojo administravimo funkcijos įgyvendinimą UNMIK vykdo vadovaujant JTO, humanitarinę pagalbą teikia vadovaujant JTVPK, institucijų steigimo procese bendradarbiauja su Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (toliau - ESBO), o Europos Sąjunga teikia pagalbą UNMIK vykdant Kosove rekonstrukciją. Pabrėžtina, kad toks skirstymas reikalingas efektyvesniam tikslų įgyvendinimui, tačiau kiekvienas iš šių UNMIK komponentų veikia turėdamas tą patį tikslą- užtikrinti Kosove saugumą, kuris glaudžiai susijęs su šalies gyventojų apsaugos lygiu.

Nagrinėjant UNMIK teikiamos apsaugos atitikimą Kvalifikavimo direktyvoje numatytam efektyvios apsaugos reikalavimui, iš visų UNMIK patikėtų tikslų didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas UNMIK veiklai kuriant teisinę sistemą t.y. institucijų kūrimo procesui.

UNMIK ir Kosovo teisinė sistema

Vienas iš veiksmingos apsaugos kriterijų, minimų Kvalifikavimo direktyvoje, yra veiksminga teisinė sistema. Pabrėžtina, jog apsaugos teikimo Kvalifikavimo direktyvos prasme efektyvumui nustatyti iš visų UNMIK keliamų tikslų svarbiausias yra teisėsaugos institucijų kūrimas, nes būtent jos turi bene didžiausią įtaką teikiant asmenims apsaugą, užkirsdamos kelią teisės pažeidimams bei baudamos asmenis už padarytas nusikalstamas veikas. Kadangi Kosove teisinė sistema buvo praktiškai iširusi ir neįgyvendino savo funkcijų, UNMIK visų pirma turėjo užtikrinti, jog teisėtvarkos funkcijas atliktų laikinos institucijos.

Viena iš tokių institucijų buvo UNMIK policija, kuri vykdė teisėtvarkos funkcijas. Pagrindinė jos funkcija buvo užkirsti kelią organizuotam nusikalstamumui, ypač susijusiam su prekyba žmonėmis. UNMIK policijos veiklos efektyvumą parodo areštuotų asmenų skaičius.¹²⁸ Jungtinių Tautų generalinis sekretorius aptardamas UNMIK misijos rezultatus 2012 m. taip pat pažymėjo, jog situacija saugumo srityje yra stabili.¹²⁹ Sistemos kūrimą iliustruoja ir tai, jog 1999 m. Kosove buvo įkurtas teisėkūros departamentas, kuris vėliau buvo suskirstytas į dvi dalis: baudžiamojo persekiojimo; penitencinės veiklos.¹³⁰ 2001 m. šis departamentas buvo pervadintas į teisės departamentą. Departamentui buvo patikėta:

¹²⁸ U.N. Security Council. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (S/2012/818). 8 November 2012. // <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/565/14/PDF/N1256514.pdf?OpenElement>; prisijungimo laikas:2013-02-02.

¹²⁹ Ten pat.

¹³⁰ Core document forming part of the reports of states parties. CORE/UNK/2007 15 January 2008. P.12. // <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/48c652192.pdf>; prisijungimo laikas:2013-02-02.

1. Vystyti efektyvią teismų ir prokuratūrų sistemą, siekiant sustiprinti teisės laikymąsi bei pagalbą žmogaus teisėms šalyje;
2. Į Kosovo sistemą įtraukti tautinių mažumų atstovus bei kontroliuoti, kad teisinės gynybos priemonės tautinėms mažumoms būtų prieinamos;
3. Vystyti atitinkančią tarptautinius standartus teismo mediciną;
4. Vykdyti teisėjų ir prokurorų darbo kontrolę;
5. Užtikrinti nukentėjusiųjų teisių apsaugą ir jų dalyvavimą baudžiamajame persekiojime.

Taigi sprendžiant iš įkurtų institucijų ir jų veiklos tikslų galima daryti išvadą, jog UNMIK pagalba Kosove buvo kuriama teisinė sistema, kuria galima pasinaudoti teikiant apsaugą šalies gyventojams. Apsaugos teikimo subjekto teikiamos apsaugos efektyvumą geriausiai apibūdina pasiekti rezultatai. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos Generalinio sekretoriaus pranešime apie UNMIK veiklą 2012 m. spalio mėn.-2013 m. sausio mėn. laikotarpiu teigiama, jog lyginant su 2011 m. duomenimis, 2012 m. sumažėjo nusikaltimų tautinių mažumų atžvilgiu.¹³¹ Be to, 2013 m. sausio mėn. pradžioje UNMIK bendradarbiavimo su Kosovo valdžios institucijomis teigiamu rezultatu galima įvardinti naujus, tarptautinės teisės standartus atitinkančius teisės aktus, priimtus Kosovo teismų sistemos reformos metu: Teismų įstatymas, Prokuratūros įstatymas, Kosovo baudžiamasis kodeksas bei baudžiamojo proceso kodeksas, kuriuose apibrėžta genocido, nusikaltimo žmoniškumui, karo nusikaltimų¹³² ir kitos sampratos, itin svarbios kuriant šalyje efektyvią teisės sistemą. Vis dėl to pažymėtina, kad Kosovo gyventojų pasitikėjimas teisės sistema nėra itin aukštas, ir nepaisant UNMIK indėlio į geros teisinės sistemos kūrimą, pasitikėjimas teisėsaugos institucijomis gyventojų apklausos duomenimis linkęs mažėti.¹³³ Be to, vertinant UNMIK galimybes įgyvendinti teisminę bei teisėsaugos funkcijas, pabrėžtina, jog rezoliucijoje įvardijamas UNMIK tikslas- vystyti teisėsaugą. Teisės doktrinoje šis tikslas apibūdinamas kaip administracinio pobūdžio teisminė funkcija.¹³⁴ Taigi manytina, jog teisėsaugos vystymas, kuris UNMIK atveju apėmė teisės sistemos kūrimo procesą, negali būti sutapatinamas su apsaugos teikimo subjekto galimybe pačiam vykdyti teismines ir teisėsaugos funkcijas.

UNMIK ir pabėgėlių grįžimas

¹³¹ U.N. Security Council. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (S/2013/72). 4 February 2013. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2013/72; prisijungimo laikas:2013-03-07

¹³² Cryer R, Friman H, Robinson D and others. International criminal law and procedure. Cambridge: Cambridge University press, 2007. P.157.

¹³³ Public Pulse Poll: Fast Facts IV May, 2012. // <http://www.kosovo.undp.org/repository/docs/PP-FF-4-Eng.pdf>; prisijungimo laikas:2012-12-11.

¹³⁴ Blerim R. UNMIK as an International Governance in Post-war Kosovo: NATO's Intervention, UN Administration and Kosovar aspirations. Skopje: Logos A, 2003. P.292.

Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijos 11 punkte yra nurodoma, jog pagrindinė UNMIK funkcija humanitarinės pagalbos srityje yra saugumo užtikrinimas bei pabėgėlių grįžimo skatinimas.¹³⁵ Šioje srityje, ypač skatinant pabėgėlių sugrįžimą, UNMIK glaudžiai bendradarbiavo su JTVPK. Skatinant pabėgėlių grįžimą visų pirma reikėjo sukurti tam palankias sąlygas šalies viduje. Taigi pabėgėlių grįžimo skatinimas buvo vykdomas steigiant švietimo, paslaugų sferos įstaigas, didinant gyventojų užimtumo lygį, kuriant projektus, galinčius padėti stiprinti šalies ekonomikos lygį. Viena rimčiausių kliūčių pabėgėlių grįžimo procesui organizuoti, su kuria susidūrė UNMIK bei JTVPK – pasikartojantys išpuoliai prieš tautinių mažumų atstovus.¹³⁶ JTVPK nuomone, tam, kad užtikrinti pabėgėlių grįžimą, be kita ko svarbus šalies gyventojų pasitikėjimas grįžtančių asmenų atžvilgiu¹³⁷. JTVPK taip pat atkreipė dėmesį į tai, jog grįžtantiems asmenims būtina užtikrinti darbo vietas, nes gyventojų užimtumas ne tik keltų šalies ekonomikos lygį, tačiau mažėtų humanitarinės pagalbos teikimo poreikis. Geriausiai veiklos efektyvumą parodo pasiekti rezultatai, todėl verta pabrėžti, jog aktyviai veikiant UNMIK bei JTVPK pavyko pasiekti teigiamų rezultatų. Jungtinių Tautų Saugumo Taryba ataskaitoje, kalbėdama apie padėtį Kosove 2002 m. pažymi, jog 2002 metais sugrįžusių asmenų skaičius viršijo išvykstančiųjų.¹³⁸ JTVPK duomenimis, 2012 m. birželio- rugsėjo mėn. į Kosovą sugrįžo 287 tautinių mažumų atstovai.

Svarbu pabrėžti, jog JTVPK pabėgėlių grįžimą į Kosovą vertina kaip žmogaus teisių padėties gerinimą šalyje, nes kuriama infrastruktūra užtikrina geresnes gyvenimo sąlygas visiems gyventojams, o ne vien sugrįžtantiems pabėgėliams, todėl skatinant pabėgėlių grįžimo procesą buvo aktyviai rūpinamasi žmogaus teisių padėties gerinimu. Taigi žmogaus teisių apsauga yra rodiklis, padedantis spręsti apie apsaugos egzistavimą šalyje.

UNMIK ir Žmogaus teisių apsauga

Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijoje kalbant apie UNMIK yra teigiama, jog ši misija remsis kitų tarptautinių organizacijų patirtimi ir galimybėmis bendradarbiaudama su jomis.¹³⁹ Žmogaus teisių apsaugos srityje UNMIK bendradarbiavo su ESBO, kuri tapo sudedamąja UNMIK misijos Kosove dalimi. Jos veiklos sritis apibrėžiama gana plačiai: ji apima institucijų kūrimą, demokratizacijos procesą bei žmogaus teisių apsaugą. ESBO misijos Kosove

¹³⁵ U.N. Security Council. Resolution Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999 (S/RES/1244 (1999)), 10 June 1999. // [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244\(1999\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244(1999)); prisijungimo laikas: 2013-01-20.

¹³⁶ U.N. Security Council. Report of the Security Council Mission to Kosovo and Belgrade, Federal Republic of Yugoslavia (S/2002/1376). 19 December 2009. // <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/746/48/PDF/N0274648.pdf?OpenElement>; prisijungimo laikas: 2013-01-20.

¹³⁷ Ten pat.

¹³⁸ Ten pat.

¹³⁹ U.N. Security Council. Report of the Secretary-general pursuant to paragraph 10 of Security Council resolution 1244 (1999) (S/1999/672). 12 June 1999. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1999/672; prisijungimo laikas: 2013-01-20.

teisiniu pagrindu tapo 1999 m. ESBO nuolatinės tarybos sprendimas, kuris buvo priimtas atsižvelgiant į 1999 m. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliuciją, kurioje teigiama, jog ESBO būdama UNMIK struktūros dalimi vaidins lemiamą vaidmenį sprendžiant žmogaus teisių apsaugos klausimus.¹⁴⁰ Vykdydama įgaliojimus žmogaus teisių apsaugos srityje ESBO stebėjo teismų, policijos darbą, teikė šioms institucijoms rekomendacijas, organizavo mokymus siekdama užtikrinti, jog jos kuo efektyviau gintų žmogaus teises bei rengė reguliarius pranešimus tam, kad atkreiptų teisėsaugos institucijų bei visuomenės dėmesį į vykstančius žmogaus teisių pažeidimus. Kadangi šalies teisinė sistema, reikalinga efektyviai gyventojų apsaugai garantuoti, negali egzistuoti be tarptautinius žmogaus teisių standartus atitinkančios įstatyminės bazės, ESBO dalyvavo žmogaus teisių apsaugai reikalingų įstatymų kūrimo procese, pateikdama savo pastabas bei pastebėjimus. ESBO vykdoma žmogaus teisių apsauga apėmė rūpinimąsi tautinių mažumų teisėmis. Tinkamas tautinių mažumų teisių užtikrinimas palankiai veikė pabėgėlių grįžimo procesus, kuriuos kaip jau buvo minėta kartu su UNMIK koordinavo JTVPK. Žmogaus teisių apsaugos, o tuo pačiu apsaugos teikimo prasme itin svarbus UNMIK iniciatyva Kosove įkurtas ombudsmeno institutas. Ombudsmeno veiklos sritimi tapo žmogaus teisių apsauga nagrinėjant jam pateiktus skundus dėl įvykdytų žmogaus teisių pažeidimų. Pabrėžtina, jog ombudsmeno įgaliojimai apėmė skundus, kuriuose žmogaus teisių pažeidėjais nurodomi tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Be to, jis įgavo įgaliojimus tikrinti vietos įstatymų atitikimą tarptautiniams žmogaus teisių apsaugos teisės aktams. Taigi ombudsmeno instituto įkūrimas papildė kuriamą Kosovo teisinę sistemą suteikdamas galimybę Kosove užtikrinti pagarbą žmogaus teisėms. Vis dėl to, apibūdinant ombudsmeno institutą kaip teisinės sistemos dalį, svarbu pabrėžti, kad jo priimami sprendimai nėra privalomo pobūdžio, todėl manytina, jog nepaisant kompetentingoms institucijoms pateikiamų išvadų ir vertinimų, ombudsmeno institutas nėra ir negali būti prilyginamas teismams. Deja, dažnai žmogaus teisių pažeidimą įvykdo valstybės, todėl jeigu šalyje teismų sistema nėra veiksminga, o ombudsmeno institucija nėra pajėgi užtikrinti sprendimo įgyvendinimo, veiksmingai žmogaus teisių apsaugai reikšminga tampa asmens galimybė ginti savo teises tarptautiniu lygiu (pvz.: EŽTT, ETT). Manytina, kad jeigu valstybės gali būti proceso šalimi, tai ir kiti apsaugos teikimo subjektai turi turėti tokią galimybę. Tačiau kaip jau buvo minėta, tarptautinės organizacijos negali būti proceso šalimi šiuose teismuose, todėl atitinkamai UNMIK juose taip pat negalės atsakyti už savo neteisėtus veiksmus. Tai apriboja asmens galimybes ginti jo pažeistas teises.

¹⁴⁰ U.N. Security Council. Resolution Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999 (S/RES/1244 (1999)). 10 June 1999. // [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244\(1999\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244(1999)); prisijungimo laikas: 2013-01-20.

Vertinant UNMIK veiklą, svarbu pabrėžti, jog Jungtinių Tautų generalinis sekretorius pasisakė, kad visa leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžia suteikiama UNMIK.¹⁴¹ Toks įgaliojimų apibūdinimas pabrėžia misijos svarbą bei leidžia manyti, kad turėdama tokio plataus masto įgaliojimus ji gali būti tinkamu apsaugos teikimo subjektu, o misijos teikiama apsauga pripažįstama veiksminga. Remiantis UNMIK įgaliojimų apimtimi, misijos struktūra tampa analogiška valstybės valdžios struktūrai, todėl UNMIK įvardijama kaip tarptautinė valdžia,¹⁴² tačiau manytina, kad toks apibūdinimas nėra teisingas, kadangi nėra „pasaulio“ valstybės, todėl negali būti tarptautinės valdžios.¹⁴³ Be to, net suteikus misijai įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios įgaliojimus, misija neįgauna valstybei būdingo suvereniteto, iš kurio valstybei kyla pareiga vykdyti minėtas funkcijas. Taigi UNMIK nėra ir negali būti sutapatinama su valstybe, ji tik vykdo jai patikėtas funkcijas. Manytina, kad teisminės, teisėkūros bei teisėsaugos funkcijų priskyrimas savarankiškai UNMIK kompetencijai nėra pagrįstas, kadangi UNMIK neturi „savo“ teismų sistemos, ar teisėsaugos institucijų, kuriomis galėtų pasinaudoti, teikdama veiksmingą apsaugą Kvalifikavimo direktyvos prasme. Be to, UNMIK prisidėjo prie Kosovo valstybės institucijų kūrimo ir Kosovo kaip valstybės savarankiškumo vystymo siekiant, kad pati valstybė galėtų deramai teikti apsaugą šalies gyventojams, todėl manytina, jog šios misijos tikslas be kita ko padėti valstybei būti tinkamu apsaugos teikimo subjektu.

Taigi apibendrinant UNMIK veiklą Kosove bei pasiektus rezultatus galime teigti, jog UNMIK turėdama plačius įgaliojimus veikė įvairiose srityse siekdama stabilizuoti padėtį šalyje ir sukurti palankias sąlygas joje gyvenantiems asmenims, tačiau UNMIK veiklos pobūdis apėmė situacijos stebėjimą, kontrolę, pagalbą kuriant teisinę sistemą. Tam, kad organizaciją galima būtų priskirti apsaugos subjektui Kvalifikavimo direktyvos prasme, o jos apsaugą vertinti kaip veiksmingą bei pakankamą, UNMIK veikloje pasigendama būtent efektyvios apsaugos teikimo naudojantis teisine sistema. Paminėtina, kad ir teisės doktrinoje tarptautinių misijų kaip apsaugos teikimo subjektų vertinamas nėra vienareikšmis. Tarptautinių misijų priskyrimas apsaugos teikimo subjektams kritikuojamas nurodant, kad Kvalifikavimo direktyvos 7 str. 1 d. prieštarauja Pabėgėlių konvencijai ir Europos žmogaus teisių konvencijai, nes apsaugą nuo nežmoniško, žiauraus elgesio gali garantuoti tik valstybė.¹⁴⁴ Tuo tarpu teismų praktikoje yra susiformavusi priešinga nuomonė. Jungtinės Karalystės apeliacinis teismas *Canaj* byloje pasisakė, kad UNMIK

¹⁴¹ David Marshall, Shelley Inglis The Disempowerment of Human Rights–Based Justice in the United Nations Mission in Kosovo . Harvard Human Rights Journal // http://www.eulex-kosovo.eu/training/justice/docs/marshall_Inglis.pdf; prisijungimo laikas: 2012- 11- 08.

¹⁴² Blerim R. UNMIK as an International Governance in Post-war Kosovo: NATO's Intervention, UN Administration and Kosovar aspirations. Skopje: Logos A, 2003.P.98.

¹⁴³ Ten pat, P.99.

¹⁴⁴ Battjes H. European asylum law and international law. Leiden: Martinus Nijhoff publishers, 2006.P.249.

turi tarptautinius teisinius įsipareigojimus teikti apsaugą Kosovo žmonėms, o toks įsipareigojimas yra pakankamas pripažinti apsaugą atitinkančią konvencijos nuostatas.¹⁴⁵ Manytina, kad toks aiškinimas nėra visiškai pagrįstas, kadangi Kvalifikavimo direktyva numato efektyvios apsaugos kriterijus, o vertinti, ar apsaugos teikimo subjekto teikiama apsauga juos atitinka, galima tik analizuojant konkretaus subjekto galimybes tas sąlygas išpildyti.

Taigi apibendrinant NATO bei JTO misijų Kosove veiklą galime daryti išvadą, jog jų paskirtis- saugumo užtikrinimas bei situacijos šalies viduje stabilizavimas tuo pačiu gerinant šalies gyventojų gyvenimo sąlygas bei rūpinantis, kad nepaisant kylančių karinių ar politinių konfliktų, žmogaus teisės būtų gerbiamos. Daugeliu atvejų misijoms patikėti tikslai buvo įgyvendinti, tačiau teigti, jog UNMIK arba KFOR pagal savo veiklos pobūdį atitinka Kvalifikavimo direktyvoje nurodytą apsaugos teikėjo sampratą, o jų teikiama apsauga gali būti prilyginama valstybės teikiamai apsaugai, gana sudėtinga dėl tos priežasties, kad nei UNMIK, nei KFOR nevykdo nei teisėsaugos, nei teisminės funkcijos. Šių misijų pobūdis - taikos kūrimas ir situacijos stabilizavimas, o teisės sistemos kūrimas nors ir vertinamas teigiamai ir laikomas glaudžiai susijusiu su saugios valstybės koncepcija vis dėl to negali būti sutapatinamas su veikiančia, efektyvia teisine sistema, kuri garantuotų asmenims apsaugą nuo teisės pažeidimų, o jiems įvykus sugebėtų suteikti deramą pagalbą ginant pažeistas asmenų teises.

4.2 Afganistanas

Analizuojant teikiamos apsaugos Afganistano gyventojams atitikimą Kvalifikavimo direktyvoje numatytiems efektyvios apsaugos kriterijams manytina, jog į tarptautinių organizacijų įtaką ginant Afganistano gyventojus nuo teisės pažeidimų ir kuriant geresnes gyvenimo sąlygas tikslinga pažvelgti kompleksiskai t.y., ar joms veikiant kartu buvo pasiektas teigiamas rezultatas teikiant apsaugą.

ISAF

NATO misijai Afganistane pradžią davė 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristinis išpuolis Niujorke, kurio metu žuvo tūkstančiai taikių gyventojų. Nedelsiant po šių tragiškų įvykių buvo priimtas sprendimas panaikinti Afganistano teroristinę grupuotę Al Qaida, kuri prisiėmė atsakomybę už įvykdytą teroristinį išpuolį. Afganistanui atsisakius išduoti teroristinio akto

¹⁴⁵ United Kingdom: Court of Appeal .Canaj v. Secretary of State for the Home Department; Vallaj v. Special Adjudicator R. // http://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain?page=country&category=&publisher=GBR_CA_CIV&type=&coi=SRB&rid=&docid=3dec82334&skip=0 ; prisijungimo laikas:2013-04-08.

organizavimu įtariamus asmenis, 2001 m. gruodžio 20 d. Jungtinių Tautų Saugumo Taryba priėmė rezoliuciją, kuria nustatomas mandatas naujai taikos misijai Afganistane. Rezoliucijoje nurodoma, jog tarptautinės saugumo pajėgos Afganistane sukuriamos tam, kad padėtų užtikrinti palankias saugumo sąlygas veikti laikinai Afganistano administracijai bei JT misijų nariams.¹⁴⁶ Taigi ši rezoliucija davė pradžią tarptautinių saugumo paramos pajėgų (toliau - ISAF) veiklai Afganistane. Tik pradėjus veikti ISAF veiklos teritorija buvo apribota vienu rajonu(buvo dislokuota Kabule), tačiau jau nuo 2003 m. spalio mėn., priėmus rezoliuciją,¹⁴⁷ suteikusią galimybę plėsti ISAF veiklos teritoriją, NATO vadovaujamos ISAF pradėjo veikti visoje Afganistano teritorijoje. Apie ISAF mastą puikiai nusako ir valstybių, dalyvaujančių ISAF veikloje skaičius. 2012 m. liepos mėnesio duomenimis, ISAF dalyvavo kariai iš 50 valstybių.¹⁴⁸ Visgi vien didelis dalyvaujančių valstybių skaičius neįrodo, kad ISAF atitiko teritorijos kontrolės kriterijų, numatytą Kvalifikavimo direktyvos 7 straipsnyje, kuriame teigiama, jog be valstybės apsaugos teikėju gali būti valstybę ar žymią valstybės teritoriją valdančios partijos ar organizacijos, įskaitant tarptautines organizacijas.¹⁴⁹ Tam, kad tarptautinė organizacija atitiktų teritorijos kontrolės kriterijų, ji turi įgyvendinti joje valdžios funkciją. Pagrindiniu ISAF veiklos tikslu tapo pagalbos teikimas vietos valdžios organams, siekiant šalyje kurti saugumą bei padėti vietos valdžios institucijoms ginti žmogaus teises ilgalaikio karo nuniokotame krašte. Tuo tikslu buvo įkurtos Provincijos atstatymo grupės (toliau - PRT), kurias sudarė karių bei civilių grupės, vadovaujamos įvairių valstybių. Jos tapo patogiu įrankiu, padedančiu ISAF užtikrinti taiką bei saugumą šalyje, kadangi PRT veikė plačiai išsidėsčiusios po visą šalies teritoriją. Jų veiklos sritis apėmė pagalbos ISAF teikimą kuriant Afganistano nacionalinę policiją bei kariuomenę. Taip pat prisidėjo vykdant nuginklavimo darbus. ISAF vykdoma veikla labiausiai pasireiškė konsultacijomis, teikiamomis vietos valdžios organams, tačiau buvo vykdomi ir kiti saugumui kurti svarbūs darbai pvz.: išminavimas.

¹⁴⁶U.N. Security Council. Resolution Adopted by the Security Council at its 4443 rd meeting, on 20 December 2001 (S/RES/1386 (2001)). 20 December 2001. // http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/official-texts/resolution_1386.pdf; prisijungimo laikas:2013-01-20.

¹⁴⁷ U.N. Security Council .Resolution Adopted by the Security Council at its 4840th meeting, on 13 October 2003 (S/RES/1510/2003)). 13 October 2003. // [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1510\(2003\)&referer=http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2003.shtml&Lang=E](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1510(2003)&referer=http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2003.shtml&Lang=E); prisijungimo laikas:2013-01-20.

¹⁴⁸ http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/stock_publications/20121016_NATO_and_Afgh_LR_ru.pdf; prisijungimo laikas:2013-02-12.

¹⁴⁹ Tarybos direktyva 2004/83/EB 2004m.balandžio29d. Dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų. // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:07:32004L0083:LT:PDF>; prisijungimo laikas:2012-12-11.

2008 m. Bukarešte vykusiame NATO viršūnių susitikime buvo priimta Bukarešto deklaracija,¹⁵⁰ kurioje aptarti tolimesni taikos palaikymo misijos Afganistane tikslai bei uždaviniai. Deklaracijoje dar kartą buvo pabrėžiama bendradarbiavimo saugumo srityje svarba bei nurodyta, jog misija Afganistane bus tęsiama toliau, didžiausią dėmesį skiriant:

1. ISAF plėtrai;
2. Afganistano saugumo pajėgų mokymui;
3. Tarptautinių organizacijų bendradarbiavimui teikiant pagalbą Afganistanui.

Kadangi misijos tikslas yra padėti valstybei įtvirtinti taiką ir saugumą, svarbu puoselėti pačios valstybės savarankiškumą ir gebėjimą tinkamai ginti joje gyvenančius asmenis remiantis demokratiniais pagrindais, todėl Bukarešto deklaracijoje pabrėžiama, jog tik Afganistano saugumo pajėgos gali užtikrinti ilgalaikę teisės viršenybę.¹⁵¹ Taigi tokiu būdu pabrėžiamas Afganistano saugumo pajėgų vaidmuo bei įtaka saugumui šalyje, o ISAF apibūdinamos kaip tarptautinės pajėgos, teikiančios pagalbą Afganistano saugumo pajėgoms ir padedančios joms įgyvendinti savo funkcijas. Padedant ISAF buvo sudaryta Afganistano nacionalinė plėtros strategija, kurios tikslas buvo panaikinti priežastis, trukdančias atsirasti saugumui. Strategijoje numatyta, jog tam prireiks:

1. Įgyvendinti saugumo sektoriaus reformą;
2. Paskirstyti veiklą tarp vietos valdžios institucijų bei tarptautinių organizacijų veikiančių Afganistano šalies teritorijoje;
3. Kurti nacionalinę Afganistano kariuomenę.¹⁵²

Taigi matyti, jog tiek Bukarešto susitikimo metu, tiek Afganistano vyriausybės strategijoje, svarbiausiu tikslu išlieka saugumo užtikrinimas. Kalbant apie tarptautinių organizacijų gebėjimą užtikrinti šalyje saugumą svarbu pažymėti, jog Afganistano vyriausybė pateiktoje 2008-2013 m. veiklos strategijoje kaip pagrindinį elementą, kuriantį šalyje saugumą, įvardijo būtent tarptautinių organizacijų tarptautinių pajėgų vykdomos veiklos įtaką.

Atsakomybės saugumo srityje perdavimas Afganistanui

ISAF mandatas Afganistano teritorijoje įsteigtas su tikslu kurti šalyje saugumą, tačiau ilgalaikis saugumo pajėgų veiklos tikslas dar svarbesnis - pasiekti, kad Afganistano nacionalinės

¹⁵⁰ Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to the UN-mandated NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan.//

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8444.htm?selectedLocale=en; prisijungimo laikas:2013-02-14.

¹⁵¹ Ten pat.

¹⁵² Afghanistan National Development Strategy (2008-2013).//

http://www.undp.org.af/publications/KeyDocuments/ANDS_Full_Eng.pdf; prisijungimo laikas:2013-02-27.

saugumo pajėgos (toliau - ANSP) pačios būtų pajėgios užtikrinti šalyje stabilumą ir saugumą. Per ISAF veiklos dešimtmetį saugumo srityje buvo pasiekta teigiamų rezultatų, todėl jau 2010 m. lapkričio mėn. nuspręsta perduoti atsakomybę už saugumą ANSP. Atsakomybės perdavimas yra tęstinis procesas, todėl prasidėjęs 2011 m., jis tęsiasi iki šių dienų. Jo metu ANSP palaipsniui perima atsakomybę saugumo srityje įvairiuose Afganistano miestuose. Planuojama, jog iki 2013 m. vidurio atsakomybės perdavimas apims visą šalies teritoriją.¹⁵³

Svarbu pažymėti, jog ir pasibaigus atsakomybės perdavimo procesui tarptautinė bendruomenė toliau teiks pagalbą Afganistano policijai, kariuomenei.

Teisinė sistema

Ilgą laiką besitęsiantys karo veiksmai Afganistane sąlygojo šalies teisės sistemos suirimą, o Talibų režimo metu veikusios teisės normos įtvirtino tokias nuostatas, kurios nesuderinamos su žmogaus teisių apsauga (pvz.: pažeidžiamos moterų teisės, neleidžiant mergaitėms mokytis bendrojo lavinimo mokyklose, teikiamas siūlymas priimti įstatymą įteisinantį seksualinę prievartą šeimoje). Taigi neturėdami veiksmingos teisinės sistemos šalies gyventojai neturi galimybės ginti savo teises. Kaip vieną pagrindinių kliūčių efektyviai teisei sistemai Afganistano vyriausybė įvardino vyriausybės aparato neveiksmingumą ir galingų buvusių žmogaus teisių pažeidėjų įtaką.¹⁵⁴ Vienu iš ryškiausių tinkamos teisinės sistemos nebuvimo pavyzdžiu galime laikyti Afganistano parlamento 2007m. priimtą amnestijos aktą, kuriuo šalyje praktiškai panaikinamas baudžiamasis persekiojimas.¹⁵⁵ Taigi teisinės sistemos nebuvimas tampa rimta kliūtimi kuriant šalyje saugumą, todėl tarptautinė bendruomenė turi skirti didžiausią dėmesį tam, kad šalyje pradėtų veikti teisinė sistema, gebanti apsaugoti šalies gyventojus. Kalbant apie ISAF vaidmenį kuriant Afganistane teisinę sistemą pažymėtina, jog pagrindinė ISAF veiklos kryptis - saugumo užtikrinimas, todėl jo mandatas teisės sistemos kūrimą apėmė tik tiek, kiek tai reikalinga saugumui kurti. ISAF dalyvavo teisinės sistemos reformoje kaip pagalbinis organas. NATO pajėgų Afganistane parama pasireiškė finansinės paramos teikimu bei pagalba Afganistano vyriausybei. Pagalba Afganistano vyriausybei įgyvendinama keliais būdais:

- a) kuriant Afganistano nacionalines policijos pajėgas;
- b) kuriant infrastruktūrą (statant teismų pastatus, kalėjimus ir kt.);

¹⁵³ http://kariuomene.kam.lt/lt/tarptautines_operacijos_786/vykstancios_operacijos/afganistanas_3765/tarptautines_operacijos_per_spekyva.html ;prisijungimo laikas: 2013 -02 -19.

¹⁵⁴ <http://www.nato.int/docu/review/2009/Afghanistan-law-order-elections/Rule-of-law/LT/index.htm>; prisijungimo laikas:2013-02-17.

¹⁵⁵ Ten pat.

c) vystant nemokamos teisinės pagalbos teikimą.

Apibendrinant ISAF veiklą bei jai keliamus tikslus galime teigti, jog misija nevykdė nei teisminės, nei teisėsaugos funkcijų, kurių vykdymas reikštų efektyvios apsaugos teikimą Kvalifikavimo direktyvos prasme ir leistų šios misijos teikiamą apsaugą šalies gyventojams prilyginti valstybės teikiamai apsaugai. Manytina, jog tokį misijos veiklos pobūdį sąlygojo jos mandato apimtis, kuriame akcentuojamas saugumo užtikrinimas bei pati misijos specifika. Tarptautinių misijų specifika pasireiškia tuo, kad jų veiklai pradžia duoda Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos priimama rezoliucija, kurioje nurodomi misijos tikslai bei galimos priemonės tiems tikslams įgyvendinti. Pagal misijos tikslams pasiekti galimų naudoti priemonių pobūdį misijos skirstomos į taikos palaikymo ir taikos įvedimo. Esminis šių misijų skiriamasis bruožas - jėgos naudojimas. Pažymėtina, jog nepaisant to, kad atitinkamas Jungtinių Tautų Chartijos skyrius apsprendžia jėgos naudojimo klausimą, Jungtinių Tautų Saugumo Taryba negali įtakoti tarptautinio teisinio subjektiškumo apimties ir suteikti misijai daugiau įgaliojimų, nei ji pati gali įgyvendinti. Be to, manytina, kad tarptautinė organizacija negali suteikti savo steigiamai misijai daugiau galių, negu turi pati tarptautinė organizacija. Todėl tokios tarptautinės organizacijos kaip NATO, kurios tarptautinis teisinis subjektiškumas lyginant su valstybėmis yra ribotas ir kuri pati nevykdo nei teisminės, nei teisėsaugos funkcijų, misija šių funkcijų taip pat negali vykdyti. Taigi galime daryti išvadą, jog ISAF teikiama apsauga neatitinka Kvalifikavimo direktyvos 7 str.2 d. reikalavimų.

UNAMA

Jungtinių Tautų pagalbos misija Afganistane (toliau - UNAMA) įkurta 2002m. Jos veiklos teritorija taip pat apima visą šalį, tik skirtingai negu ISAF, ji laikoma ne karine, bet politine misija. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija apibrėžė šiuos UNAMA veiklos tikslus:

1. Žmogaus teisių kontrolė bei apsauga;
2. Pagalba Afganistano vyriausybei ginant civilius asmenis ginkluoto konflikto metu;
3. Pagarbos tarptautinės humanitarinės teisės normoms vystymas.¹⁵⁶

Įgyvendinama žmogaus teisių apsaugos funkciją UNAMA atliko aktyvaus stebėtojo vaidmenį. Padėties stebėjimas ir analizavimas palengvino UNAMA bendradarbiavimą su Afganistano vyriausybe siekiant gerinti žmogaus teisių padėtį šalyje, kadangi stebėjimo rezultatai parodė su kokiomis problemomis žmogaus teisių srityje yra susiduriama, taigi

¹⁵⁶ U.N. Security Council. Resolution Adopted by the Security Council at its 5857th meeting, on 20 March 2008 (S/RES/1806 (2008)). 20 March 2008. // <http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/Security%20Council%20Resolutions/sc-1806-20-march-english.pdf>; prisijungimo laikas:2012-12-18.

UNAMA galėjo remdamasi gautas stebėjimų rezultatais teikti pagrįstas konsultacijas Afganistano vyriausybei. UNAMA vykdoma žmogaus teisių apsauga apima kelias sritis:

1. Civilių gyventojų apsaugą;
2. Prievertos naudojimo prieš moteris draudimą.

Įgyvendindama civilių gyventojų apsaugą UNAMA skiria daug dėmesio tam, jog vykstantys kariniai veiksmai kuo mažiau įtakotų civilių asmenų gyvenimą. Taigi UNAMA tikslas žmogaus teisių apsaugos srityje - užtikrinti, jog net ir vykstant kariniam konfliktui, pagrindinės žmogaus teisės būtų gerbiamos ir asmenims būtų garantuojama jų apsauga.

Kadangi Afganistane moterų teisių padėtis vykstant ilgamečiams karo veiksams buvo nepateisinamai bloga dėl jų atžvilgiu plačiai naudojamo smurto bei neturėjimo galimybės dalyvauti visuomeniniame gyvenime, iš bendro žmogaus teisių apsaugos konteksto buvo išskirta moterų teisių apsauga. Rūpindamasi moterų teisių padėtimi, UNAMA siekia panaikinti smurto prieš moteris galimybę aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. UNAMA veikla moterų teisių apsaugos srityje vykdoma analizuojant kaip yra laikomasi įstatymo, skirto ginti moterų teises. UNAMA taip pat dalyvauja teisėkūros procese teikdama įstatymo projektus, susijusius su moterų teisių apsauga. Nepaisant vykdomų veiksmų, moterų teisių padėtis šalyje išlieka itin bloga, taigi galime daryti išvadą, jog Afganistano vyriausybei nepavyksta įgyvendinti minėto įstatymo, o UNAMA neturi pakankamai plačių įgaliojimų imtis konkrečių veiksmų ir apsaugoti moterų teises, nes akivaizdu, jog vien rekomendacijų ir įstatymų projektų teikimas Afganistano valdžios institucijoms, kurios nėra pajėgios garantuoti žmogaus teisių apsaugos, teigiamų rezultatų negali užtikrinti.

2010 m. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijoje nurodoma, jog UNAMA prioritetinės veiklos sritys yra:

1. Veiklos teritorijos plėtra;
2. Pagalba vystant teisingumą pereinamojo laikotarpio metu;
3. Humanitarinės pagalbos tiekimo valdžios organams, besirūpinantiems vietinių gyventojų saugumu bei pabėgėlių saugiu grįžimu, koordinavimas;
4. Pagalba vyriausiajam pabėgėlių reikalų komisarui bendradarbiauti su Afganistano nepriklausoma žmogaus teisių komisija, vykdam žmogaus teisių padėties stebėjimą;
5. Regioninio bendradarbiavimo palaikymas, siekiant stabilizuoti padėtį šalyje.¹⁵⁷

¹⁵⁷ U.N.Security Council. Resolution Adopted by the Security Council at its 6290th meeting, on 22 March 2010 (S/RES/1917 (2010)). 22 March 2010. // [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1917\(2010\)&referer=http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2010.shtml&Lang=E](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1917(2010)&referer=http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2010.shtml&Lang=E); prisijungimo laikas:2013-02-21.

Kaip matyti iš abiejose rezoliucijose nurodytų UNAMA veiklos tikslų bei prioritetų, UNAMA tikslas buvo bendradarbiavimo keliu pasiekti, jog įvairiose jos veiklos srityse padėtis Afganistane pagerėtų, tačiau pabrėžtina tai, jog UNAMA neturėjo teisinės sistemos, kuria galėtų pasinaudoti gindama žmogaus teises, nevykdė baudžiamojo persekiojimo, ji nebuvo perėmusi teritorijos kontrolės. Kvalifikavimo direktyvoje apsaugos teikimo subjektui keliamas teritorijos kontrolės kriterijus reiškia, jog apsaugos teikimo subjektas tos teritorijos atžvilgiu įgyvendina valdžios funkcijas. Teisės literatūroje pasisakoma, kad tarptautinė organizacija įgyvendina efektyvią teritorijos kontrolę, kai jos įgaliojimai leidžia jai apsaugoti asmenis nuo persekiojimo.¹⁵⁸ Kadangi suteikti asmenims apsaugą nuo persekiojimo veiksmų galima tik įgyvendinant teismines bei teisėsaugos funkcijas, galima daryti išvadą, jog neužtenka vien apsaugos teikimo subjekto dalyvavimo padedant tam tikros valstybės institucijoms vykdyti savo funkcijas. Taigi atsižvelgiant į UNAMA veiklos tikslus ir jų įgyvendinimo būdus, neturėtų būti pripažįstama, kad UNAMA įgyvendino kontrolę Afganistano teritorijos atžvilgiu. Be to, pastebėtina, jog net pačiame misijos pavadinime galima išvelgti misijos pagalbinį pobūdį (Jungtinių Tautų *pagalbos* misija Afganistane). Taigi UNAMA laikoma pagalbiniu organu Afganistano vyriausybei bei kitoms tarptautinėms organizacijoms, veikusioms Afganistane, tačiau jos teikiama apsauga šalies gyventojams nėra pakankama tam, kad ją būtų galima pripažinti veiksminga Kvalifikavimo direktyvos prasme. Tokią išvadą sąlygoja UNAMA veiklos pobūdis, kadangi savarankiškai UNAMA pagalbos šalies gyventojams neteikė, o tik koordinavo kitų organizacijų veiksmus ir stebėjo žmogaus teisių padėtį, kuri reikia pastebėti, per ilgą UNAMA veiklos Afganistane dešimtmetį vis dar lieka komplikuota. Be to, manytina, jog apsaugos teikimo subjekto samprata ir pats apsaugos teikimo procesas reiškia aktyvius veiksmus ir atitinkamą rezultatą. Teigiamas apsaugos teikimo subjekto veiklos rezultatas pasiekiamas tada, kada apsaugos teikimo subjektas naudodamasis veiksminga teisine sistema bei vykdydamas baudžiamąjį persekiojimą, užkerta kelią persekiojimo veiksams arba veiksmingai gina pažeidimų aukas. Visgi žmogaus teisių padėties stebėjimas negali būti sutapatinamas su minėtų funkcijų įgyvendinimu, todėl UNAMA teikiama apsauga šalies gyventojams negali būti pripažįstama veiksminga ir prilyginama valstybės teikiamai apsaugai.

4.3 Irakas

NATO misijai Irake pradžią suteikė Sadamo Huseino autoritarinis režimas ir masiniai žmogaus teisių pažeidimai, vykstant represijas prieš taikius šalies gyventojus (Irako šiuos bei

¹⁵⁸ Zimmermann A. The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 protocol. A commentary. Oxford: Oxford University press, 2011. P. 460.

kurdus). Tarptautinių pajėgų atsiradimą Irake sąlygojo masinio naikinimo ginklo panaudojimas Irako karo su Iranu metu. Be to, Irakas įgyvendino agresiją prieš savo kaimyninę valstybę Kuveitą ir ją užgrobė. Toks agresijos naudojimas ir didelė grėsmė, jog ir ateityje Irakas naudos masinio naikinimo ginklą nepaliko abejingos tarptautinės bendruomenės, kuri pradėjo siųsti į Iraką savo tarptautines pajėgas siekiant stabilizuoti padėtį šalyje ir užtikrinti saugumą ne tik Irako teritorijoje, bet apsaugoti ir kitas valstybes, kurioms dėl Sadamo Huseino vykdomo režimo išliko reali grėsmė saugumui. Po 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykdyto teroro akto, sukretusio visą tarptautinę bendruomenę, Irako nusiginklavimo klausimas tapo ypač aktualus baiminantis, jog teroristinės grupuotės ateityje gali panaudoti masinio naikinimo ginklą. 2003 m. Sadamo Huseino režimas panaikintas, pasibaigus karinei operacijai Irako teritorijoje, kuri pradėta vykdyti po G. W. Busho iškelto ultimatumo Irakui, kuris nepakluso tarptautinės bendruomenės reikalavimams nedelsiant nutraukti masinio naikinimo ginklų gamybą ir naudojimą. Nepaisant to, jog autoritarinis Sadamo Huseino režimas buvo panaikintas, situacija saugumo bei žmogaus teisių apsaugos srityse Irake išliko netoleruotina, todėl tarptautinės pajėgos pasiliko Irako teritorijoje siekdamos teikti pagalbą Irako valdžios organams tol, kol jos savarankiškai galės užtikrinti šalyje taiką ir saugumą. Tuo tikslu Irake pradėjo veikti NATO Irako karių apmokymo misija (toliau - NTM-I).

NATO Irako karių apmokymo misija

NTM-I Irake pradėjo veikti nuo 2004 m. birželio 30 d. Pagrindinis misijai keliamas tikslas- apmokyti bei vykdyti patariamąją funkciją aukščiausiajam ir vidutinio lygio Irako saugumo pajėgų personalui Irake, NATO ir Aljanso valstybių nacionalinėse institucijose bei mokymo centruose.¹⁵⁹ Taigi NTM-I įkurta ne kaip karinė, o kaip politinė, bendradarbiavimo misija, padedanti Irake kurti demokratiniais pagrindais paremtą saugumą, reikalingą šalies gyventojų teisėms užtikrinti. Nors NTM-I veiklos sritis - teikti pagalbą Irako saugumo pajėgoms, susijusi su galimybe teikti apsaugą šalies gyventojams kaip tai nurodyta Kvalifikavimo direktyvos 7 str., vis dėl to pabrėžtina, jog ši misija teikė pagalbą tam, kad Irako institucijos galėtų apsaugoti savo piliečius, bet pati Irako gyventojams apsaugos pasinaudodama teisine sistema bei vykdydama baudžiamąjį persekiojimą neteikė. Daug aktyvesnė šioje srityje buvo JT taikos palaikymo misija Irake.

Jungtinių Tautų taikos palaikymo misija Irake

¹⁵⁹http://kariuomene.kam.lt/lt/tarptautines_operacijos_786/dalyvavimo_istorija/operacijos_irake.html; prisijungimo laikas: 2013-02-25.

Poreikis kurti Jungtinių Tautų bendradarbiavimo Irakui misiją aptariamas 2003 metų Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijoje, kurios pagrindu įkurta misija (toliau - UNAMI), o 2004 metais naujai priimtoje Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijoje dar kartą nurodoma, jog UNAMI Irako vyriausybės prašymu:

1. Intensyviai bendradarbiaus su laikinąja Irako nacionaline asamblėja, Irako vyriausybe, teikdama konsultacijas, reikalingas vykstant rinkimų procesui bei rengiant Irako Konstitucijos projektą
2. Teiks konsultacijas Irako vyriausybei siekiant padėti sukurti veiksmingą socialinių bei administracinių institucijų sistemą;
3. Koordinuos humanitarinės pagalbos teikimą bei šalies atstatymo ir vystymosi procesus;
4. Bendradarbiaus ginant žmogaus teises, vykdam teisės sistemos reformą, siekiant sustiprinti teisėtvarką Irake.¹⁶⁰

Veikdama žmogaus teisių apsaugos srityje UNAMI teikia reguliarias ataskaitas apie žmogaus teisių padėtį Irake bei vykstančius žmogaus teisių pažeidimus, tokiu būdu ne tik tarptautinė bendruomenė informuojama apie žmogaus teisių situaciją šalyje ir gali atsižvelgdama į esamą situaciją imtis reikiamų priemonių, kad žmogaus teisių padėtis Irake pagerėtų, tačiau atsižvelgdama į esamus rezultatus UNAMI gali skirti pakankamai dėmesio pačioms svarbiausioms sritims. Bendradarbiaudama su Irako vyriausybe UNAMI daug dėmesio skiria teisės aktų, skirtų ginti žmogaus teisėms kūrimui, taip pat aktyviai dalyvauja penitencinėje veikloje prižiūradama, ar nėra pažeidžiamos kalinamųjų ir sulaikytųjų žmonių teisės. Pačia reikšmingiausia UNAMI veikla žmogaus teisių apsaugos srityje Irake laikomas bendradarbiavimas su Irako vyriausybe, kuriant nepriklausomą žmogaus teisių apsaugos komisiją. UNAMI pagalba formuojant šią komisiją pasireiškė kandidatų atranka. Ši komisija be galo svarbi Irakui bei jo gyventojams, kadangi ji laikoma sudedamąja Irako teisės sistemos dalimi.

2012 m. pateiktame bendrame UNAMI bei JTVPK raporte apie žmogaus teisių padėtį Irake 2011 metais pažymima, kad padėtis žmogaus teisių srityje lyginant su ankstesniais metais pagerėjo. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos ataskaitoje, apibendrinančioje UNAMI veiklą bei pasiektus rezultatus, pažymima, kad Irakas tampa demokratiniu kraštu.¹⁶¹ Vis dėl to nepaisant juntamo progreso Irako valdžios institucijos dar nėra pajėgios savarankiškai, remiantis demokratiniais pagrindais, valdyti šalį bei užtikrinti stabilumą ir teikti apsaugą

¹⁶⁰ <http://www.un.org/russian/peace/missions/iraq.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-26.

¹⁶¹ U.N. General Assembly. Resolution adopted by the General Assembly on the report of the Fifth Committee (A/67/502) (A/RES/67/2). 24 October 2012. // <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/478/72/PDF/N1247872.pdf?OpenElement>; prisijungimo laikas: 2013-02-28.

gyventojams. Dėl šios priežasties UNAMI mandato įgyvendinimas išlieka aktualus, o ypač saugumo, teisėtvarkos bei žmogaus teisių apsaugos srityse, nes būtent jos lemia gebėjimą teikti apsaugą remiantis Kvalifikavimo direktyva.

2011-2014 m. Nacionaliniame Irako vystymosi plane¹⁶² yra nurodoma, kad UNAMI ir toliau tęs savo veiklą Irake bendradarbiaudama su kitomis tarptautinėmis organizacijomis. Veiklos prioritetinėmis sritimis šiame plane laikomos:

1. Žmogaus teisių apsauga;
2. Saugumas;
3. Demokratijos vystymas;
4. Teisės viršenybės principo įtvirtinimas.

Taigi 2013 m. UNAMI veiklos prioritetu ir toliau išlieka žmogaus teisių apsauga. Numatoma, jog 2013 m. UNAMI prisidės prie žmogaus teisių padėties gerinimo kontroliuodama kaip įgyvendinamas 2011 m. Irako vyriausybės priimtas Nacionalinis veiksmų žmogaus teisių srityje planas,¹⁶³ apimantis tiek teisėtvarkos, tiek politines reformas, susijusias su žmogaus teisių apsauga.

Kadangi tinkamos žmogaus teisių apsaugos neįmanoma užtikrinti be veiksmingos teisinės sistemos, UNAMI teiks Irakui pagalbą siekdama sustiprinti teisėsaugos institucijas, kad jos sugebėtų garantuoti žmogaus teisių apsaugą taip, kaip to yra reikalaujama pagrindiniuose tarptautiniuose žmogaus teisių apsaugos teisės aktuose (pvz.: Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje). Bet kurios teisinės valstybės efektyvi teisinė sistema negali egzistuoti be demokratiniais pagrindais paremto aukščiausiojo šalies įstatymo, kuris sudarytų pagrindą visoms teisės sistemos grandims. UNAMI prie Irako teisės sistemos reformos prisidėjo būtent Irako Konstitucijos kūrimo procese, teikdama rekomendacijas, konsultacijas vyriausybei bei atkreipdama dėmesį į svarbiausias sritis, kuriose Irakas susiduria su didžiausiomis problemomis. Tokiomis sritimis galime vadinti žmogaus teisių apsaugą, ypač išskiriant moterų teises, baudimą už nusikaltimus, teismų sistemą. Vykdamas teisės reformą vienu iš esminių jos tikslų buvo ne tik sukurti atitinkamas institucijas ir užtikrinti, kad jos teiktų veiksmingą apsaugą asmenims, tačiau užtikrinti, jog ta apsauga būtų prieinama t.y., kad visiems Irako piliečiams būtų suteikiama reali galimybė ginti savo teises, o teisingumo principas plačiai įsigalėtų visoje teisės sistemoje.

Taigi UNAMI tikslai yra gana plataus pobūdžio, tačiau manytina, jog vertinti, ar jie buvo pasiekti dar pakankamai sudėtinga, nes periodinėse UNAMI veiklos ataskaitose vis dar pažymima, jog padėtis Irake yra sudėtinga, tačiau vertinant pasiektus rezultatus (priimta Konstitucija, Nacionalinis veiksmų žmogaus teisių apsaugos srityje planas), galime daryti išvadą,

¹⁶² Ten pat.

¹⁶³ Ten pat.

jog Irakas tampa vis pajėgesnis teikti apsaugą savo gyventojams. Vertinant, ar UNAMI kaip tarptautinė organizacija gali būti laikoma apsaugos subjektu, o jos teikiama apsauga pripažįstama veiksminga, kaip to yra reikalaujama Kvalifikavimo direktyvoje, pažymėtina, jog UNAMI Irake veikė kaip patariamasis, pagalbinis subjektas, padedantis kurti šalyje teisinę sistemą bei apsaugoti šalies gyventojus nuo žmogaus teisių pažeidimų. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijose, kuriomis įtvirtintas UNAMI mandatas, bei UNAMI pateiktose ataskaitose pabrėžiama, jog UNAMI aktyviai bendradarbiavo su Irako vyriausybe ir jos mandato ribose siekė padėti Irako valdžios institucijoms gebėti tinkamai apsaugoti gyventojus bei kurti demokratinę, saugią valstybę. Manytina, jog Kvalifikavimo direktyvos 7 str.2 d. prasme apsauga yra suteikiama tada, kada apsaugos teikimo subjektas pats naudojasi veiksminga teisine sistema ir vykdo baudžiamąją persekiojimą taip teikdamas apsaugą šalies gyventojams t.y. tarptautinis subjektas turi turėti galimybę įgyvendinti minėtus veiksmus. UNAMI įgaliojimai apėmė pagalbos Irako vyriausybei bei kitoms valdžios institucijoms teikimą, tačiau organizacija neteikė pagalbos šalies gyventojams pasinaudodama teisine sistema bei vykdydama baudžiamąją persekiojimą, taigi UNAMI veiklos pobūdis apsunkina galimybę vertinti ją kaip tinkamą apsaugos teikimo subjektą Kvalifikavimo direktyvos 7 str. prasme, o jos teikiamą apsaugą prilyginti valstybės teikiamai apsaugai. Tuo tarpu kalbant apie Irako valstybę kaip apie apsaugos teikimo subjektą pabrėžtina, jog jos subjektiškumas lemia galimybę naudotis teisine sistema, vykdyti baudžiamąjį persekiojimą, tačiau efektyvios teisinės sistemos trūkumas bei silpni demokratijos pagrindai šalyje mažina teikiamos apsaugos efektyvumą. Visgi reikia atkreipti dėmesį, jog Europos Sąjungos Teisingumo Teismas Abdulla byloje nagrinėdamas, kas yra veiksminga apsauga Kvalifikavimo direktyvos 7 str.2 d. prasme, teigė, jog nedraudžiama, kad apsaugą užtikrintų tarptautinės organizacijos, įskaitant tarptautinių karinių pajėgų buvimą trečiosios valstybės teritorijoje,¹⁶⁴ tačiau Teismas nepateikė išaiškinimo, ar veiksmingai apsaugai valstybės teritorijoje garantuoti pakanka vien karinių pajėgų buvimo, ar jos gali teikti apsaugą tik kartu su valstybe. Teismas pasisakė, jog vertindamos persekiojimo baimės pagrįstumą, institucijos turi vertinti ar trečiosios šalies apsaugos teikėjas *ar teikėjai* ėmėsi pagrįstų priemonių užkirsti kelią persekiojimui.¹⁶⁵ Remiantis tokia formuluote, manytina, jog Teismo nuomone veiksmingą apsaugą šalies gyventojams gali užtikrinti ne vienas, o keli apsaugos teikimo subjektai. Manytina, jog Irako atveju tai būtų UNAMI ir Irako valstybė. Taigi galime daryti išvadą, jog nepaisant to, jog UNAMI negali išpildyti Kvalifikavimo direktyvoje numatytų

¹⁶⁴ Teisingumo Teismo 2010 m. kovo 2d. sprendimas Aydin Salahadin Abdulla (C-175/08), Kamil Hasan (C-176/08), Ahmed Adem, Hamrin Mosa Rashi (C-178/08) and Dler Jamal (C-179/08) v Bundesrepublik Deutschland sujungtose bylose. // <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=75296&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2055789>; prisijungimo laikas: 2013-04-25.

¹⁶⁵ Ten pat.

efektyvios apsaugos kriterijų, o Irako valstybė nėra pajėgi efektyviai naudotis savo subjektinėmis teisėmis ir apsaugoti gyventojus taip, kaip to yra reikalaujama remiantis tarptautinėmis teisės nuostatomis, veikdamos kartu jos gali teikti veiksmingą apsaugą Kvalifikavimo direktyvos 7 str.2 d. prasme.

Apibendrinant taikos palaikymo misijų veiklą minėtose kilmės valstybėse pažymėtina, jog misijos yra Jungtinių Tautų institucinio aparato dalis, o jų atstovų veiksmai laikomi organizacijos veiksmais.¹⁶⁶ Atsižvelgiant į tai manytina, jog misijos, būdamos tarptautinės organizacijos dalimi, yra ribojamos tarptautinių organizacijų subjektiškumo apimtimi. Būtent subjektiškumas lemia galimybę atlikti tam tikrus veiksmus, ar vykdyti funkciją. Tarptautinių misijų subjektiškumo apribojimas pasireiškia tuo, jog jos, kaip ir tarptautinės organizacijos, nėra žmogaus teisių apsaugos sutarčių dalyvės, todėl atitinkamai joms negali kilti atsakomybė, atsirandanti tų sutarčių pagrindu. Teisės doktrinoje nurodoma, kad apsaugos teikimo subjektu gali būti subjektas, galintis prisiimti išpareigojimus ir atsakyti už jų įgyvendinimą.¹⁶⁷ Nors misijoms buvo suteikiami plataus pobūdžio įgaliojimai, o siekis užtikrinti saugumą tiesiogiai susijęs su teisėtvarkos funkcijos įgyvendinimu, teigti, jog Kosovo, Afganistano bei Irako atvejais tarptautinės misijos įgyvendino teisėtvarkos funkcijas nėra teisinga, kadangi teisėtvarkos funkcija tiesiogiai susijusi su teismine funkcija ir viena kitą papildo, todėl misijos neturėdamos „savo“ teismų sistemos neturi galimybės įgyvendinti teisėtvarkos funkcijos taip, kaip tai gali padaryti valstybė.

Taigi galime daryti išvadą, jog misijų teikiama apsauga nėra pakankama tam, kad ją būtų galima pripažinti efektyvia Kvalifikavimo direktyvos prasme, bei prilyginti valstybių teikiamai apsaugai.

Pažymėtina, jog tarptautinės teisės subjektų, kurie pagal savo pobūdį negali užtikrinti efektyvios apsaugos šalies gyventojams priskyrimas apsaugos teikimo subjektams, įneša daug sumaišties pabėgėlių teisei, kurios esmė yra užtikrinti apsaugą asmenims, kurių kilmės valstybės nesugeba to padaryti arba jų teikiama apsauga nėra veiksminga. Prieglobsčio prašymą nagrinėjanti institucija vertina prieglobsčio prašytojo kilmės valstybės jam teikiamą apsaugą ir gali ją pripažinti pakankama, tačiau pripažinus tarptautines organizacijas apsaugos teikimo subjektais, o jų teikiamą apsaugą prilyginus valstybės teikiamai apsaugai, nagrinėjant prieglobsčio prašymą iškiltų problema vertinant apsaugos teikimo subjekto teikiamą apsaugą, kadangi tokio subjekto pobūdis ženkliai apriboja jo galimybes teikti apsaugą šalies gyventojams.

¹⁶⁶ Simma B. The Charter of the United Nations. A commentary, Second edition. Oxford: Oxford University press, V.1. 2002. P.686.

¹⁶⁷ Feller E, Turk V and Nicholson F. Refugee protection in international law UNCHR's Global consultations on international protection. Cambridge: Cambridge University press, 2005. P.411.

Išvados

1. Tarptautinė organizacija - tai tarptautinės teisės subjektas, kurio atsiradimą lėmė didėjantis valstybių poreikis bendradarbiauti, siekiant spręsti visai tarptautinei bendruomenei kylančias tarptautinio masto problemas ir užtikrinti efektyvesnę taikos ir saugumo palaikymą tarptautiniu lygiu. Tarptautinių organizacijų tarptautinis teisinis subjektiškumas vertinamas pagal jų atliekamų veiksmų savarankiškumo nuo valstybių valios lygį, išskiriant priešingas tarptautinių organizacijų tarptautinio teisinio subjektiškumo teorijas - objektyvistinę bei subjektyvistinę. Tarptautinių organizacijų tarptautinio teisinio subjektiškumo apimtis nulemia ribotas jų galimybes sudaryti tarptautines sutartis, būti proceso šalimi tarptautiniuose teismuose bei neturėjamą galimybę vykdyti diplomatinę gynybą, ir atsakyti už įvykdytus žmogaus teisių pažeidimus.
2. Apsaugos teikimo subjekto samprata apibūdinama atsižvelgiant į Kvalifikavimo direktyvos bei 1951 m. Konvencijos nuostatas ir tiesiogiai kyla iš šiuose teisės aktuose įtvirtinamos pabėgėlio sampratos. Apsaugos teikimo subjekto samprata - esminis skirtumas apibūdinant pabėgėlį 1951 m. Konvencijoje bei Kvalifikavimo direktyvoje, kurioje apsaugos teikimo subjektu pripažįstamos ne tik valstybės, bet ir tarptautinės organizacijos. Tarptautinių organizacijų priskyrimą apsaugos teikimo subjektams nagrinėję teismai Bolbol bei Abdull bylose pripažino juos tinkamais apsaugos teikimo subjektais.
3. Apsaugos teikimo subjekto samprata siejama su jo teikiamos apsaugos efektyvumu, todėl išskiriami veiksmingos apsaugos kriterijai, kurie lemia, ar apsaugos teikimo subjekto teikiama apsauga yra pakankama tam, kad būtų pripažįstama, jog prieglobsčio prašytojas naudojasi apsaugos teikimo subjekto gynyba, todėl pabėgėlio statusas jam neturėtų būti suteikiamas. Tarptautinių organizacijų teikiamos apsaugos veiksmingumas tiesiogiai priklauso nuo jų gebėjimo vykdyti teisminę bei teisėsaugos funkcijas. Tarptautinių organizacijų tarptautinis teisinis subjektiškumas nulemia tarptautinių organizacijų ir valstybių skirtumus, bei skirtingą šiems tarptautinės teisės subjektams priskiriamų funkcijų apimtį. Atsižvelgiant į tarptautinių organizacijų tarptautinio teisinio subjektiškumo specifiką daroma išvada, kad tarptautinės organizacijos nevykdo nei teisminės, nei teisėsaugos funkcijų. Tarptautinių organizacijų vykdoma kontrolės funkcija bei taikomas sankcijų mechanizmas iš esmės skiriasi nuo teisminės bei teisėsaugos funkcijų savo paskirtimi bei įgyvendinimo būdais, todėl nėra prilyginami teisminei bei teisėsaugos funkcijoms. Tarptautinių organizacijų negalėjimas vykdyti šių

funkcijų, kurios yra laikomos veiksmingos apsaugos kriterijais, lemia tarptautinių organizacijų teikiamos apsaugos neveiksmingumą Kvalifikavimo direktyvos prasme. Bolbol bei Abdulla bylose Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pripažino tarptautines organizacijas tinkamais apsaugos teikimo subjektais tuo atveju, jeigu jos atitinka Kvalifikavimo direktyvos 7 str. 2 d. reikalavimus t.y., jeigu jų teikiama apsauga yra veiksminga.

4. Tarptautinių organizacijų teikiama apsauga šalies gyventojams tarptautinių taikos misijų metu yra ribojama šių misijų mandato apimtimi, kuris apibrėžiamas Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijoje. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucija yra pagrindas pradėti vykdyti misijos veiksmus. Pagrindinė tarptautinių organizacijų teikiamos apsaugos šalies gyventojams taikos misijų metu problema yra jų negalėjimas vykdyti teisminės bei teisėsaugos funkcijų, todėl misijų veiklos pobūdis ribojamas pagalbos valstybės institucijoms teikimu kuriant bei tobulinant valstybės teismų bei teisėsaugos sistemą, gerinant įstatyminę bazę. Neturėdamos galimybės įgyvendinti teisėtvarkos bei teisminių funkcijų, misijos negali teikti veiksmingos apsaugos šalies gyventojams ir būti pripažįstamos tinkamais apsaugos teikimo subjektais Kvalifikavimo direktyvos 7 str.2 d. prasme, tačiau jos teikiama pagalba valstybės institucijoms gali lemti valstybės vykdomos apsaugos efektyvumą.
5. Kadangi tarptautinės organizacijos ir taikos misijos pagal savo pobūdį negali išpildyti Kvalifikavimo direktyvos 7 str.2 d. numatytų efektyvios apsaugos kriterijų, jų teikiama apsauga negali būti pripažįstama lygiaverte valstybės teikiamai apsaugai, kuri ne tik turi teismines ir teisėsaugos funkcijas, bet ir gali užtikrinti jų įgyvendinimą. Taigi daroma išvada, kad tarptautinių organizacijų ir taikos misijų priskyrimas apsaugos teikimo subjektams prieštarauja ne tik apsaugos koncepcijai, bet yra nesuderinamas su pabėgėlių teisės esme.

Literatūros sąrašas

Norminė literatūra

1. 1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso // Valstybės žinios.1997,Nr.12.
2. 1969 m. Vienos Konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės // Valstybės žinios. 2002,Nr.13-480.
3. Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos bendrijos steigimo Sutartį., 2007/C306/01// Official Journal of the European Union.2007,Nr.C 306/01 .
4. Montevideo Konvencija dėl valstybių teisių ir pareigų 1933 m.
//<http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>;
5. Tarybos direktyva 2004/83/EB 2004m.balandžio29d. Dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtinausių standartų. // Official Journal of the European Union.2004,Nr. L 304.
6. Tarybos Direktyva 2005/85/EB 2005m.gruodžio1d.Nustatanti būtinausius reikalavimus dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir panaikinimo tvarkos valstybėse narėse// Official Journal of the European Union. 2005,Nr.L 326.
7. Tarptautinio Teisingumo Teismo statutas// <http://www.icj-cij.org/homepage/ru/icjstatute.php>
8. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002-08-02, Nr. 77-3288 1966-12-19.
9. U.N. General Assembly. Resolution adopted by the General Assembly on the report of the Fifth Committee (A/67/502) (A/RES/67/2) .24 October 2012. // Journal of the United Nations. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/478/72/PDF/N1247872.pdf?OpenElement>
10. U.N. Security Council .Resolution Adopted by the Security Council at its 4840th meeting, on 13 October 2003 (S/RES/1510/2003)). 13 October 2003. // Journal of the United Nations.[http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1510\(2003\)&referer=http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2003.shtml&Lang=E](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1510(2003)&referer=http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2003.shtml&Lang=E)
11. U.N. Security Council. Resolution Adopted by the Security Council at its 4443 rd meeting, on 20 December 2001 (S/RES/1386 (2001)). 20 December 2001. // Journal of

- the United Nations. http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/official-texts/resolution_1386.pdf
12. U.N. Security Council. Resolution Adopted by the Security Council at its 5857th meeting, on 20 March 2008 (S/RES/1806 (2008)). 20 March 2008. // Journal of the United Nations. <http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/Security%20Council%20Resolutions/sc-1806-20-march-english.pdf>
 13. U.N. Security Council. Resolution Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999 (S/RES/1244 (1999)). 10 June 1999. // Journal of the United Nations. [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244\(1999](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244(1999)
 14. U.N. Security Council. Resolution Adopted by the Security Council at its 6290th meeting, on 22 March 2010 (S/RES/1917 (2010)). 22 March 2010. // Journal of the United Nations. [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1917\(2010\)&referer=http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2010.shtml&Lang=E](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1917(2010)&referer=http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/2010.shtml&Lang=E)
 15. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės 1969 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 13-480.
 16. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.
 17. 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų bei jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių reikalavimų // Official Journal of the European Union. L337/9.

Teismų praktika

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1983 m. kovo 25 d. sprendimas Silver v. United Kingdom byloje. // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#%7B%22dmdocnumber%22:%5B%22695454%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-57577%22%5D%7D>
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. spalio 28 d. sprendimas Osman v United Kingdom byloje. // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#%7B%22dmdocnumber%22:%5B%22696134%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-58257%22%5D%7D>
3. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. gegužės 10 d. sprendimas T.P. and K.M. v. United Kingdom byloje. // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59456#%7B%22itemid%22:%5B%22001-59456%22%5D%7D>

4. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. liepos 18 d. sprendimas Keegan v. United Kingdom byloje. // <http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2006/764.html>
5. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. lapkričio 22 d. sprendimas Central mediterranean development corporation limited v. Malta byloje. // <http://www.pfcmalta.org/uploads/1/2/1/7/12174934/18544-08.pdf>
6. Tarptautinio Teisingumo Teismo 1959 m. Kovo 21 d. sprendimas Interhandel (Switzerland/United States) byloje.// http://www.worldcourts.com/icj/eng/decisions/1959.03.21_interhandel.htm
7. Teisingumo Teismo 2010 m. birželio 17 d. sprendimas Nawras Bolbol v Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal byloje. // <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=82833&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=441584>
8. Teisingumo Teismo 2010 m. kovo 2d. sprendimas Aydin Salahadin Abdulla (C-175/08), Kamil Hasan (C-176/08), Ahmed Adem, Hamrin Mosa Rashi (C-178/08) and Dler Jamal (C-179/08) v Bundesrepublik Deutschland sujungtose bylose. // <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=75296&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2055789>

Generalinio advokato nuomonės

1. Generalinės advokatės Eleanor Sharpson 2010m. kovo 4 d. išvada Nawras Bolbol prieš Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal byloje. // <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=79353&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=448066>
2. Generalinio advokato Jan Mazak 2009 m. rugsėjo 15 d. išvada C-175/08, C-176/08, C-178/08 ir C-179/08 sujungtose bylose.// http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf;jsessionid=9ea7d0f130d5da42f078ed6f4c08beacd7cea95c8017.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4Oa3qLe0?doclang=LT&text=&pageIndex=0&part=1&mode=&docid=72623&cid=3453286
3. Generalinio advokato nuomonė sujungtose bylose C-175/08, C-176/08, C-178/08 ir C-179/08.// http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf;jsessionid=9ea7d0f130d5da42f078ed6f4c08beacd7cea95c8017.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4Oa3qLe0?doclang=LT&text=&pageIndex=0&part=1&mode=&docid=72623&cid=3453286

Specialioji literatūra

1. Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000.
2. Alex J. Bellamy. Responsibility to protect. Cambridge: Polity press, 2009.
3. Amerasinghe C. F. Principles of the Institutional Law of International Organizations (Second Edition). New York: Cambridge University Press, 2005.
4. Battjes H. European asylum law and international law. Leiden: Martinus Nijhoff publishers, 2006.
5. Biekša L. Pabėgėlio sąvokos problemos 1951 m. Konvencijoje dėl pabėgėlių statuso ir Europos Sąjungos Direktyvoje 2004/83EB. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2008.
6. Blerim R. UNMIK as an International Governance in Post-war Kosova: NATO's Intervention, UN Administration and Kosovar aspirations. Skopje: Logos A, 2003.
7. Clayton G. Immigration and asylum law. Oxford: Oxford university press, 2008.
8. Cryer R, Friman H, Robinson D and others. International criminal law and procedure. Cambridge: Cambridge University press, 2007.
9. Čiočys P. A. Tarptautinė humanitarinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
10. David Marshall, Shelley Inglis The Disempowerment of Human Rights–Based Justice in the United Nations Mission in Kosovo . Harvard Human Rights Journal
[//http://www.eulex-kosovo.eu/training/justice/docs/marshall_Inglis.pdf](http://www.eulex-kosovo.eu/training/justice/docs/marshall_Inglis.pdf);
11. Dijk P. Hoof G. J. H. Theory and Practice of the European convention on Human Rights. Hague: Kluwer Law international, 1998.
12. Feller E, Turk V and Nicholson F. Refugee protection in international law UNCHR's Global consultations on international protection. Cambridge: Cambridge University press, 2005.
13. Fortin A. The Meaning of Protection in the Refugee Definition // International journal of Refugee Law. 2000, Nr. 12(4).
14. Gowlland-Debbas V. United Nations sanctions and international law. Hague: Kluwer law international, 2001.
15. Henry G. Schermers, Niels M. Blokker. International institutional law. Boston: Martinus Nijhoff publishers, 2003.
16. Jakulevičienė L. Tarptautinių sutarčių teisė. Vilnius: Registrų centras, 2011.

17. Jarašiūnas E, Žiobienė E, Žalėnienė I ir kt. Žmogaus teisių apsaugos institucijos. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
18. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas: užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2001.
19. Mujezinović Larsen K. The Human Rights Treaty Obligations of Peacekeepers. Cambridge: Cambridge University press, 2012.
20. Odello M., Piotrowicz R. International Military Missions and International Law. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2011.
21. Peers S. and Rogers N. EU immigration and asylum law. Leiden: Martinus Nijhoff publishers, 2006.
22. Peers S. Legislative update 2011, EU Immigration and asylum law: The recast qualification directive // European journal of migration and law. 2012, Nr. 2.
23. Petrauskas Z, Žalimas D, Žaltauskaitė-Žalimienė S. Diplomatinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
24. Simma B, Mosler H, Randelzhofer A and others. The Charter of the United Nations. A commentary. Oxford.: Oxford University press, 2002. V. 1.
25. Simma B, Mosler H, Randelzhofer A and others. The Charter of the United Nations. A commentary. Oxford.: Oxford University press, 2002. V. 2.
26. Taylor B. Seybolt. Humanitarian military intervention The conditions for success and failure. Oxford: Oxford University press, 2007.
27. Tomuschat Ch, Oellers-Frahm K and others. The statute of the International Court of Justice a commentary .Oxford: Oxford University press, 2012.
28. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2006.
29. Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
30. Zimmermann A, Tomuschat Ch, Oellers-Frahm K and others. The statute of the International Court of Justice a commentary. Oxford: Oxford University press, 2006.
31. Zimmermann A. The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 protocol. A commentary. Oxford: Oxford University press, 2011.
32. Žalimas D, Žaltauskaitė-Žalimienė S, Petrauskas Z ir kt. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001.
33. Волфгант Граф Витцтум и др. Международное право. Масква: Инфотопик Медиа, 2011.

Kita literatūra

1. Afghanistan National Development Strategy (2008-2013).//
http://www.undp.org.af/publications/KeyDocuments/ANDS_Full_Eng.pdf
2. Base law of the European Court of Human Rights concerning the protection of personal data,2009//
http://hub.coe.int/c/document_library/get_file?uuid=ec21d8f2-46a9-4c6e-8184-dffd9d3e3e6b&groupId=10227
3. Core document forming part of the reports of states parties. CORE/UNK/2007 15 January 2008. P.12. // <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/48c652192.pdf>
4. Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to the UN-mandated NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan.//
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8444.htm?selectedLocale=en
5. ECRE Comments from the European Council on refugees and exiles on the European Commission Proposal to recast the Qualification Directive. 2010 m .P.8.//
<http://www.ecre.org/topics/areas-of-work/protection-in-europe/148.html>
6. Europos Tarybos Žmogaus Teisių 1977 m. kovo 9 d. komisijos raportas Klass and others v Germany. European Court of Human Rights byloje. //
<http://www.strasbourgconsortium.org/document.php?DocumentID=4495>
7. http://kariuomene.kam.lt/lt/tarptautines_operacijos_786/dalyvavimo_istorija/operacijos_i_rake.html
8. http://kariuomene.kam.lt/lt/tarptautines_operacijos_786/vykstancios_operacijos/afganistas_3765/tarptautines_operacijos_perspektyva.html
9. <http://www.nato.int/docu/review/2009/Afghanistan-law-order-elections/Rule-of-law/LT/index.htm>
10. http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/stock_publications/20121016_NATO_and_Afghanistan_LR_ru.pdf
11. <http://www.un.org/russian/peace/missions/iraq.html>
12. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C.on 23rd and 24th April 1999//
<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-062e.htm>

13. Joanne van Selm .Access to Procedures Safe Third Countries, Safe Countries of Origin and Time Limits// <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search/opendocPDF.pdf?docid=3b39a2403>
14. Legality of the use by a state of nuclear weapons in armed conflict, Advisory Opinion of 8 July 1996 // <http://www.un.org/law/icjsum/9622.htm>
15. Public Pulse Poll: Fast Facts IV May, 2012. // <http://www.kosovo.undp.org/repository/docs/PP-FF-4-Eng.pdf>
16. Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, ICJ Rep 1949, 180 // <http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1835.pdf>
17. The refugee convention, 1951 The Travaux preparatoires analysed with a commentary by Dr Paul Weis// <http://www.unhcr.org/4ca34be29.html>
18. U.N. General Assembly. Report of the International Law Commission on the work of its sixty-third session (A/RES/66/100). 27 February 2012. // <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/464/84/PDF/N1146484.pdf?OpenElement>
19. U.N. Security Council. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (S/2013/72). 4 February 2013. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2013/72
20. U.N. Security Council. Report of the Secretary General on the United Nations interim administration mission in Kosovo (S/1999/779). 12 July 1999. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1999/779&referer=http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/reports.shtml&Lang=E
21. U.N. Security Council. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (S/2012/818).8 November 2012. // <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/565/14/PDF/N1256514.pdf?OpenElement>
22. U.N. Security Council. Report of the Secretary-general pursuant to paragraph 10 of Security council resolution 1244(1999) (S/1999/672). 12 June 1999. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1999/672
23. U.N. Security Council. Report of the Security Council Mission to Kosovo and Belgrade, Federal Republic of Yugoslavia (S/2002/1376). 19 December 2009. //
24. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/746/48/PDF/N0274648.pdf?OpenElement>
25. UN High Commissioner for Refugees, Revised Note on the Applicability of Article 1D of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees to Palestinian Refugees, October 2009// <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4add77d42.html>

26. UN High Commissioner for Refugees, UNHCR and De Facto Statelessness, April 2010, LPPR/2010/01// <http://www.refworld.org/cgi-bin/telex/vtx/rwmain?docid=4bbf387d2>

Santrauka

Tarptautinės organizacijos kaip apsaugos šalies gyventojams teikimo subjektai

Šiame baigiamajame darbe įrodinėjama, kad tarptautinių organizacijų teikiama apsauga neatitinka Kvalifikavimo direktyvos 7 str.2 d. nurodytų reikalavimų.

Bendrojoje baigiamojo darbo dalyje aptariami bendrieji tarptautinių organizacijų požymiai. Specialiojoje nagrinėjama tarptautinių organizacijų, kaip apsaugos teikimo subjekto, specifika išskiriant probleminius aspektus.

Pirmojoje baigiamojo darbo dalyje aptariama tarptautinių organizacijų samprata, subjektiškumas ir jo teorijos. Taip pat atkreipiamas dėmesys į tarptautinių organizacijų ir valstybių tarptautinio teisinio subjektiškumo skirtumus lyginant valstybių bei tarptautinių organizacijų gebėjimą atlikti tam tikrus teisinius veiksmus.

Antrojoje baigiamojo darbo dalyje analizuojama apsaugos teikimo subjekto samprata 1951 m. konvencijoje bei Kvalifikavimo direktyvoje, išskiriant esminius šių teisės aktų skirtumus apibūdinant apsaugos teikimo subjektą.

Trečiojoje baigiamojo darbo dalyje aptariami efektyvios apsaugos kriterijai bei analizuojama, ar tarptautinės organizacijos pagal savo pobūdį gali teikti efektyvią apsaugą šalies gyventojams.

Ketvirtojoje baigiamojo darbo dalyje nagrinėjama kai kurių tarptautinių organizacijų veikla tam tikrose kilmės valstybėse, ir analizuojama, ar jų atliekami veiksmai yra pakankami tam, kad asmenims būtų garantuojama Kvalifikavimo direktyvos 7 str.2 d. minima apsauga.

Baigiamojoje darbo dalyje autorė pateikia išvadas, kuriose apibendrinami baigiamojo darbo tyrimo rezultatai. Nurodoma, kad dėl tarptautinių organizacijų ir valstybės tarptautinio teisinio subjektiškumo esminių skirtumų, tarptautinių organizacijų teikiama apsauga nėra lygiavertė valstybių teikiamai apsaugai.

Summary

International organizations of the country people security supplying subjects.

In this final work it is argued that international organizations do not provide protection that is qualified as it is required in Qualification directive article 7 second part. In the common part of this work it is discussed about common features of international organizations. In the special part there is discussed about international organizations such as the security supplying subject specifics marking out problematic aspects.

In the first part of this work there is discussed about international organization conception, personality and theories. Also attention is directed to international organizations and nations of the international legal personality differences comparing nation and international organizations abilities to perform legal actions.

In the second part of this work there is discussed about security supplying subjects conception that is formed in year 1951 Convention and Qualification directive, highlighting most important legal acts defying security producing subject differences.

In the third part of this work there is discussed about effective security criteria and analyzing how international organizations can offer effective security for citizens by its nature.

In the fourth part of this work there is discussed about some international organizations activities in some kind of countries and analyzing if their actions are sufficiently efficient for guaranteed security mentioned in article 7 second part of Qualification directive.

In the end author presents findings of this work and summarize results of the research. It was noted that the differences between international organizations and state international security show that more superior is state international security.